

Privrženost u bliskim odnosima i strah od intimnosti u ljubavnoj vezi kod odrasle djece razvedenih roditelja

---

Matić, Karla

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:413506>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-01**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za psihologiju

Diplomski sveučilišni studij psihologije (jednopedmetni)

Karla Matić

**Privrženost u bliskim odnosima i strah od intimnosti u ljubavnoj
vezi kod odrasle djece razvedenih roditelja**

Diplomski rad

Zadar, 2020.

Sveučilište u Zadru
Odjel za psihologiju
Diplomski sveučilišni studij psihologije (jednopedmetni)

**Privrženost u bliskim odnosima i strah od intimnosti u ljubavnoj vezi kod odrasle
djece razvedenih roditelja**

Diplomski rad

Student/ica:

Karla Matić

Mentor/ica:

Izv. prof. dr.sc. Vera Čubela Adorić

Zadar, 2020.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Karla Matić**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Privrženost u bliskim odnosima i strah od intimnosti u ljubavnoj vezi kod odrasle djece razvedenih roditelja** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 15. lipnja 2020.

Sadržaj

Sažetak	1
Abstract	2
1. UVOD	3
1.1. Razvod braka.....	3
1.1.1. Definicija i uzroci	3
1.1.2. Posljedice razvoda na djecu	4
1.2. Prilagodba djece na razvod	7
1.2.1. Odnosi s roditeljima nakon razvoda	7
1.2.2. Socijalna podrška tijekom razvoda	8
1.3. Privrženost	10
1.3.1. Razvoj privrženosti i individualne razlike u privrženosti	10
1.3.2. Stabilnost stilova privrženosti	12
1.3.3. Privrženost u odrasloj dobi	13
1.3.4. Privrženost roditeljima i ljubavnim partnerima kod osoba čiji su roditelji razvedeni ...	15
1.4. Strah od intimnosti.....	17
1.4.1. Definicija i funkcija u vezi	17
1.4.2. Strah od intimnosti u bliskim odnosima	18
2. POLAZIŠTE, CILJ I PROBLEMI ISTRAŽIVANJA.....	20
2.1. Cilj istraživanja	23
2.2. Problemi istraživanja	23
2.3. Hipoteze.....	24
3. METODA.....	26
3.1. Sudionici.....	26
3.2. Mjerni instrumenti.....	29
3.2.1. Upitnik iskustva razvoda roditelja.....	29
3.2.2. Upitnik percipirane socijalne podrške tijekom razvoda	30
3.2.3. Upitnik komponenata straha od intimnosti	31
3.2.4. Skraćena verzija Brennanovog Inventara iskustava u bliskim vezama.....	32
3.3. Postupak.....	33
4. REZULTATI	34
4.1. Latentna struktura i pouzdanost primijenjenih instrumenata	34
4.1.1. Faktorska struktura i pouzdanost Upitnika iskustva razvoda roditelja	35
4.1.2. Faktorska struktura i pouzdanost Upitnika percipirane socijalne podrške tijekom razvoda.....	38
4.1.3. Faktorska struktura i pouzdanost Upitnika komponenata straha od intimnosti.....	40
4.1.4. Faktorska struktura i pouzdanost Skraćene verzije Brennanovog Inventara iskustava u bliskim vezama	42
4.2. Deskriptivni pokazatelji i rezultati analize spolnih razlika u ispitivanim varijablama	45

4.3.	Strah od intimnosti u ljubavnim vezama ovisno o spolu i stilu privrženosti partneru, ocu i majci.....	49
4.4.	Povezanost ispitivanih varijabli	52
4.5.	Prediktivni doprinos dimenzija privrženosti partneru i roditeljima te negativnih reakcija na razvod roditelja objašnjenju varijance straha od intimnosti u ljubavnim vezama.	57
5.	RASPRAVA.....	60
5.1.	Faktorska struktura i pouzdanost primijenjenih instrumenata.....	60
5.2.	Usporedba muškaraca i žena na ispitivanim varijablama	65
5.3.	Strah od intimnosti u ljubavnim vezama ovisno o spolu i stilu privrženosti u odnosu s partnerom, ocem i majkom.....	69
5.4.	Povezanost ispitivanih varijabli.....	71
5.5.	Prediktivni doprinos dimenzija privrženosti partneru i roditeljima te negativnih reakcija na razvod roditelja objašnjenju varijance straha od intimnosti u ljubavnim vezama	78
5.6.	Završna razmatranja.....	82
6.	ZAKLJUČCI.....	85
7.	LITERATURA	88
8.	PRILOZI.....	98

Sažetak

Privrženost u bliskim odnosima i strah od intimnosti u ljubavnoj vezi kod odrasle djece razvedenih roditelja

Budući da je stopa razvoda braka u Republici Hrvatskoj u konstantnom porastu, sve veći broj djece odrasta u necjelovitim obiteljima. U skladu s tim, raste interes za utvrđivanje posljedica koje razvod ostavlja, a od posebne je važnosti ispitati odnose između reakcija na razvod roditelja i kvalitete funkcioniranja u bliskim odnosima u odrasloj dobi. Cilj ovog istraživanja bio je ispitati odnos između kvalitete privrženosti roditeljima i ljubavnom partneru te straha od intimnosti u ljubavnim vezama kod odraslih osoba čiji su roditelji razvedeni. U tu svrhu provedeno je online korelacijsko istraživanje na prigodnom uzorku od 344 sudionika u dobi od 18 do 54 godine. Prosječna dob koju su sudionici imali za vrijeme razvoda roditelja iznosila je 11 godina, a na pitanja o vlastitim reakcijama na razvod roditelja odgovarali su retrospektivno. Sudionici su popunili *Upitnik iskustva razvoda roditelja*, *Upitnik percipirane socijalne podrške tijekom razvoda*, *Upitnik komponenata straha od intimnosti* te *Skraćenu verziju Brennanovog Inventara iskustava u bliskim vezama*. Osim latentne strukture navedenih mjernih instrumenata, analizirane su i spolne razlike na korištenim varijablama, njihove međusobne korelacije te prediktivni doprinos različitih vlastitih reakcija na iskustvo razvoda roditelja, privrženosti partneru i roditeljima objašnjenju varijance straha od intimnosti. Spolne razlike u strahu od intimnosti u ljubavnoj vezi nisu utvrđene, ali je utvrđeno da muškarci referiraju o, u prosjeku, manje negativnih emocionalnih posljedica razvoda braka roditelja te iskazuju veću percipiranu socijalnu podršku tijekom razvoda. Rezultati su pokazali da je kod sudionika, kao i kod sudionica u ovom istraživanju, strah od intimnosti u ljubavnoj vezi pozitivno povezan s većom izraženošću negativnih reakcija na razvod braka te s dimenzijama izbjegavanje i anksioznost u odnosu s partnerom, ocem i majkom. Nadalje, u oba poduzorka percipirana socijalna podrška tijekom razvoda negativno je povezana s većom izraženošću negativnih reakcija na razvod, strahom od intimnosti u ljubavnoj vezi te s dimenzijama izbjegavanje i anksioznost u odnosu s partnerom, ocem i majkom. U poduzorku muškaraca utvrđen je značajan pozitivan doprinos izbjegavanja u odnosu s partnerom i ocem objašnjenju varijance straha od intimnosti u ljubavnim vezama. Kod žena je utvrđen značajan pozitivan doprinos izbjegavanja i anksioznosti u odnosu s partnerom te izbjegavanja u odnosu s majkom objašnjenju varijance straha od intimnosti.

Ključne riječi: razvod roditelja, posljedice u odrasloj dobi, privrženost, socijalna podrška tijekom razvoda, strah od intimnosti

Abstract

Attachment in close relationships and fear of intimacy in a romantic relationship in the adult children of divorced parents

As the rate of divorce in the Republic of Croatia is constantly increasing, there is an increasing number of children growing up in incomplete families. In accordance with that, there is a growing interest in determining the consequences that divorce has in functioning and psychological well-being of children, and it is of particular importance to identify the relationships between reactions to parental divorce and the quality of functioning in close relationships in adulthood. Accordingly, the aim of this research was to examine the relationship between quality of parental and romantic attachment and the fear of intimacy in romantic relationship of adults whose parents are divorced. For this purpose, an online correlation survey was conducted on a convenience sample of 344 participants in the age 18-54. The average age of participants at the time of parental divorce was 11 years and on the questions about their own reactions on parental divorce they answered retrospectively. Participants completed the *Experience of Parental Divorce Scale*, *Perceived Social Support Scale*, *Fear of Intimacy Components Questionnaire* and *Modified Version of Brennan's Experiences in Close Relationships Inventory*. Apart from the latent structure of the instruments, gender differences were analysed on the used variables, their intercorrelations and predictive contribution of different own negative reactions to the parental divorce and the attachment to partner and parents in explaining the variance of the fear of intimacy. Gender differences in the fear of intimacy in romantic relationship were not found, but it is observed that male participants refer about, in average, less negative emotional consequences of the divorce and show greater perceived social support during the divorce. Results also revealed, that in male participants, as well as in female participants in this study, fear of intimacy in romantic relationship is positively correlated with negative reactions to divorce and the dimensions of avoidance and anxiety in relationships with partner, father and mother. Moreover, on both subgroups, perceived social support during the divorce is negatively correlated with negative reactions to divorce, fear of intimacy in romantic relationship and dimensions of avoidance and anxiety in relationships with partner, father and mother. On the subgroup of men, there was significant positive contribution of avoidance in relationships with partner and father in explaining the variance of the fear of intimacy in romantic relationships. On the subgroup of women, significant positive contribution of avoidance and anxiety in relationship with partner and avoidance in relationship with mother in explaining of the fear of intimacy variance was observed.

Key words: parental divorce, consequences in adulthood, attachment, social support during the divorce, fear of intimacy

1. UVOD

1.1. Razvod braka

1.1.1. Definicija i uzroci

Razvod braka definira se kao krajnji ishod bračne nestabilnosti, odnosno završetak dugotrajnog perioda ispunjenog brojnim problemima, stresom i frustracijom (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Razvod braka supružnika u pravilu ne nastupa naglo i iznenada, već mu prethodi buran period prožet brojnim međusobnim konfliktima. Stresnu situaciju razvoda dodatno otežava ako supružnici imaju djecu koja su i sama direktno, i indirektno, uključena u dugotrajan i iscrpljujući postupak razvoda. Izuzev formalnog razvoda braka, postoje i mnogi slučajevi u kojima se supružnici rastave bez zakonskog, formalnog razvoda braka, što je za djecu gotovo jednako stresno (Delač, 2007). U oba slučaja, djeca uglavnom prolaze kroz period ispunjen roditeljskim konfliktima i netrpeljivošću, a nekad i sama postaju predmet roditeljske manipulacije.

Do razvoda braka najčešće dolazi ako jedan ili oba partnera percipiraju brak nekvalitetnim. Kada je riječ o ženama, njihova percepcija kvalitete braka ovisi prvenstveno o muževoj iskrenosti i ponašanju, ali i o seksualnom zadovoljstvu (Karney i Bradbury, 1995). Suprotno tome, muškarčeva percepcija kvalitete braka najviše ovisi o seksualnom zadovoljstvu, uzajamnom poštovanju te skladnim odnosima sa suprugom (Karney i Bradbury, 1995). Drugim riječima, do razvoda braka supružnika najvjerojatnije dolazi ako barem jednom od partnera kvaliteta braka nije zadovoljavajuća ili ako jedan od partnera vjeruje da postoje neke druge, bolje alternative koje su mu dostupne (Demo i Ganong, 1994). Izuzev toga, do razvoda braka može doći ako jedan ili oba partnera nisu zadovoljni brakom te ukoliko smatraju da u bračnom životu ne mogu ostvariti vlastite potencijale (Demo i Ganong, 1994). Nadalje, vjerojatnost razvoda braka dodatno povećavaju i predbračna trudnoća, rani ulazak u brak te niska razina završenog obrazovanja, koja je većinom povezana s odrastanjem u nepoticačnoj i siromašnoj okolini. Vlastito prethodno iskustvo razvoda braka te iskustvo razvoda roditelja također mogu povećati vjerojatnost razvoda braka (Amato, 2010).

Buljan Flander, Tuščić i Matešković (2014) ističu da razvod braka supružnika nije jedinstven, izoliran događaj, već dugotrajan proces koji započinje i prije samog razdvajanja, a posljedice se mogu osjećati i godinama nakon. U tom smislu, razvod braka ne predstavlja

samo prekid bračne zajednice, već prekid i promjenu stila i načina dotadašnjeg života kako za supružnike tako i za djecu. Naime, za djecu je razvod izuzetno stresan događaj koji može utjecati na njihov emocionalni razvoj te proizvesti brojne kratkotrajne ili dugotrajne posljedice.

1.1.2. Posljedice razvoda na djecu

Istraživanja konzistentno pokazuju da se djeca koja su doživjela razvod roditelja moraju suočiti s brojnim negativnim efektima koje on ostavlja. Razvod, osim na djecu, uzrokuje posljedice za čitavu obitelj, a pritom se najviše ističu emocionalne, ponašajne, ali i zdravstvene poteškoće (Buljan Flander, Štimac i Ćorić Špoljar, 2013). Ipak, važno je naglasiti da među djecom postoje individualne razlike u prilagodbi. Iako u pravilu većina djece uspješno savlada stresan period razvoda, dio djece doživljava različite emocionalne poteškoće, koje mogu biti veće od uobičajenog osjećaja tuge, a posljedice ih često prate i u kasnijoj dobi (Arambašić, 2000). Kada je riječ o prilagodbi djece na razvod roditelja, oni uglavnom prolaze kroz nekoliko faza od trenutka kada uvide da se njihovi roditelji razvode pa sve do trenutka prihvatanja i pomirenja s razvodom (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Prva reakcija koju djeca dožive kada saznaju za razvod roditelja su šok i iznenađenje čije trajanje ovisi o informiranosti djece o situaciji unutar obitelji te načinu na koji saznaju za roditeljsku odluku o prekidu bračne zajednice. Sljedeća faza je osjećaj ljutnje prema roditeljima te negiranje i neprihvatanje razvoda nakon čega nastupa nadanje da će se roditelji pomiriti ukoliko djeca budu poslušna (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Ovo se posebice odnosi na djecu rane školske i predškolske dobi koja često misle da svojim dobrim ponašanjem mogu utjecati na pomirenje roditelja. U konačnici slijedi depresija, a potom prihvatanje i pomirenje s novonastalom situacijom (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Tijekom cijelog procesa suočavanja i prihvatanja razvoda, djeca doživljaju širok spektar emocija, od kojih su najizraženiji osjećaj krivnje, ljutnja, tuga i tjeskoba (Delač, 2007). Izuzev toga, kao posljedicu odlaska jednog roditelja iz zajedničkog doma, djeca nakon razvoda mogu osjećati strah od ponovnog napuštanja, usamljenost, odbačenost te nepovjerenje (Čavarović - Gabor, 2008). Ottaway (2010) navodi da djeca koja su rano u djetinjstvu doživjela razvod roditelja, mogu kasnije u odrasloj dobi imati više problema u vlastitim intimnim odnosima, što se objašnjava smanjenom mogućnošću mlađe djece da razumiju razvod roditelja, kao i nedostatkom adekvatne socijalne podrške koja se može pružiti mlađoj djeci. Ipak, kako je već prethodno spomenuto, velike su razlike među

pojedincima u reagiranju i prihvaćanju razvoda roditelja pa je važno da su oba roditelja uključena u život svoje djece te da otvoreno komuniciraju s njima (Čavarović-Gabor, 2008). Naime, Amato (2010) ističe da djeca uobičajeno pokazuju bolju prilagodbu na razvod ako su roditelji iskreni te s njima otvoreno razgovaraju. Bez obzira na to što razvod braka roditelja, kao i njegove posljedice, ne doživljavaju svi na jednak način, on ipak predstavlja stresan događaj za svakog pojedinca te može ostaviti brojne kratkoročne i dugoročne posljedice na psihološko funkcioniranje (Amato, 2010).

Kratkoročne posljedice razvoda se uglavnom javljaju unutar dvije godine od razvoda roditelja (Delač, 2007), a karakterizira ih kratkotrajnost i intenzivnost emocionalnih doživljaja. Neposredno nakon razvoda djeca znaju pokazivati različite tjelesne i emocionalne poteškoće poput ljutnje, agresivnosti, negiranja razvoda, depresivnosti ili pak bijesa prema jednom ili oba roditelja (Fereža, 2015). Suprotno tome, dugoročne posljedice razvoda manifestiraju se u odrasloj dobi te mogu uzrokovati različite probleme u psihološkom funkcioniranju pojedinca (Buljan Flander i sur., 2013). U skladu s tim, istraživanja konzistentno pokazuju da djeca čiji su roditelji razvedeni često razvijaju različite poremećaje ponašanja, poput agresivnosti, ali i da su, u usporedbi s osobama iz cjelovitih obitelji, češće anksiozni i depresivni u odrasloj dobi (Kasen, Cohen, Brook i Hartmark, 1996, prema Delač, 2007). Pri tome, dječaci češće iskazuju eksternalizirane, a djevojčice internalizirane probleme u prilagodbi na razvod (Kasen i sur. 1996, prema Delač, 2007). Internalizirani problemi očituju se u doživljavanju osjećaja tuge, depresije i anksioznosti, a eksternalizirani u ponašajnim problemima, primjerice agresivnosti (Macuka i Jurkin, 2014). Osim toga, traumatično iskustvo razvoda u djetinjstvu, kao i odrastanje u necjelovitim ili disfunkcionalnim obiteljima, može rezultirati nižim završenim stupnjem obrazovanja ili odustajanjem od školovanja, siromaštvom, različitim antisocijalnim ponašanjima, preuranjenim seksualnim odnosima te u konačnici i vlastitim razvodom braka (Fagan i Churchill, 2012). Prema nekim autorima, veća vjerojatnost vlastitog razvoda objašnjava se ranijim ulaženjem u brak, u podlozi čega se nalazi ranije stupanje u seksualne odnose kao i češća promjena seksualnih partnera (Spruijt, DeGoede i Vandervalk, 2001). U skladu s tim, Ottaway (2010) navodi da se ove osobe ranije upuštaju u seksualne odnose i brak da bi nadomjestile osjećaj praznine i usamljenosti koji osjećaju zbog „gubitka“ jednog roditelja. Veću vjerojatnost vlastitog razvoda Amato (2010) objašnjava time da osobe čiji su roditelji razvedeni razvod vide kao potencijalno rješenje problema u vlastitoj bračnoj zajednici te su istovremeno spremni ulagati manje napora da ona opstane. Na temelju rezultata

longitudinalnog istraživanja s osobama čiji su roditelji razvedeni, Wallerstein (1985, prema Fereža, 2015) je izvela nekoliko relevantnih zaključaka. Prvo, i u odrasloj dobi gotovo svi su imali osjećaj tuge zbog razvoda roditelja te su smatrali da bi im život bio bolji i sretniji da se njihovi roditelji nisu razveli. Osim toga, izvještavali su o generalno lošijem tjelesnom zdravlju u odnosu na osobe iz cjelovitih obitelji. Također, većina njih osjećala je strah od izdaje i gubitka bliske osobe, a uz to im je bilo teže uspostaviti stabilne ljubavne veze te su ranije stupali u seksualne odnose, a posljedično imali i višu stopu razvoda braka. S druge strane, Axinn (1996, prema Delač, 2007) ističe da djeca razvedenih roditelja razvijaju generalno negativniji stav prema braku zbog čega su skloni opreznijem stupanju u brak. Ovome u prilog idu i nalazi Blacka i Sprenklea (1991, prema Delač, 2007) prema kojima su osobe čiji su roditelji razvedeni manje zainteresirane za formalan brak te češće stupaju u različite alternativne bračne zajednice.

Što se tiče odnosa posljedica razvoda braka i bliskih odnosa s drugima u odrasloj dobi, neki autori su utvrdili da osobe čiji su roditelji razvedeni dugoročno iskazuju veću socijalnu anksioznost (Farndale, Burton-Smith, Montgomery i Shute, 2003) kao i anksioznost u ljubavnim odnosima te strah od intimnosti u odrasloj dobi (Wallerstein, 2005). Na temelju takvih rezultata može se pretpostaviti da djeca razvedenih roditelja imaju određene poteškoće u uspostavljanju bliskih odnosa u odrasloj dobi. Prema nekim istraživačima (Farndale i sur., 2003), lošija komunikacija s roditeljima pozitivno je povezana s lošijom socijalnom kompetencijom koja posljedično djeluje na otežano uspostavljanje bliskosti s partnerom u odrasloj dobi (Kasen i sur., 1996, prema Delač, 2007). Spruijt i suradnici (2001) navode da se problemi u formiranju bliskih ljubavnih odnosa javljaju zbog veće kritičnosti i nepovjerenja prema potencijalnim ljubavnim partnerima. Konkretno, može se reći da razvod najviše utječe na djetetov emocionalni razvoj te pogađa njegov odnos s roditeljima i povjerenje prema drugim bliskim osobama.

Premda su negativne posljedice u fokusu većine istraživanja provedenih na ovu temu, postoje i ona istraživanja koja su se usmjerila na pozitivne aspekte razvoda roditelja. U jednom takvom istraživanju, utvrđeno je da su kod djece razvedenih roditelja, nakon razvoda, odnosi između braće i sestara postali bliskiji i topliji, a starija djeca su postala odgovornija i savjesnija (Sheehan, Darlington, Noller i Feeney, 2004). Ritchie (2001) navodi da djeca razvedenih roditelja više komuniciraju s roditeljem s kojim ostaju živjeti nakon razvoda, a kao rezultat toga oni u odrasloj dobi postaju spremniji otvoreno razgovarati o vlastitim emocionalnim doživljajima. Također, ukoliko su djeca prije razvoda živjela u

disfunkcionalnoj obitelji, u kojoj su roditeljski sukobi i nasilje bili česta pojava, tada za njih razvod može predstavljati pozitivan događaj koji dovodi do poboljšanja životnih uvjeta (Amato i Booth, 2001).

1.2. Prilagodba djece na razvod

1.2.1. Odnosi s roditeljima nakon razvoda

Amato (2000) smatra da prilagodba djece na razvod roditelja najviše ovisi o naporima roditelja da minimaliziraju negativne učinke razvoda. Dobrobit djeteta ovisi o kvaliteti odnosa među bivšim supružnicima, kvaliteti odnosa djeteta-roditelj kao i otvorenoj i iskrenoj komunikaciji s djetetom (Molnar, 2012). U skladu s tim, svi razvedeni roditelji trebali bi težiti rješavanju međusobnih konflikata te unaprijeđenju međusobne komunikacije. Naime, pokazalo se da u situacijama kada bivši supružnici iskazuju međusobno poštovanje te zajedno odlučuju o potrebama djece ona imaju bolju prilagodbu na novonastalu situaciju (Amato, 2012). Premda dijete može redovito kontaktirati s odsutnim roditeljem, za njegovu dobrobit, mnogo indikativnijom pokazala se kvaliteta tih kontakata, kao i kvaliteta zajednički provedenog vremena (Lee i Bax, 2000). Također, u prilagođavanju djece na razvod roditelja pomaže ako roditelji objasne djeci da ona nisu kriva za njihov razvod te im pokažu da će se oba roditelja i dalje jednako brinuti za njegovu dobrobit (Wallerstein, 2005).

U većini formalnih postupaka razvoda braka primarno skrbništvo nad djetetom dobiva majka te djeca s njom uglavnom imaju kvalitetan i prijateljski odnos (Klarin, 2006). S druge strane, nakon razvoda većina djece rjeđe komunicira s ocem te posljedično s njim imaju lošiji odnos (Kurtz, 1994). Lamb (2004) ističe da je angažiranost oca u odgoju djece jednako važna za dobrobit i zdravi razvoj djece kao i majčina. Naime, dječaci čiji otac ne sudjeluje u njihovom odgoju kasnije imaju problema u iskazivanju vlastitih emocija te imaju niže samopoštovanje (Popenoe, 1999, prema Štajduhar, 2017). Osim toga, Huntley i Phelps (1990, prema Štajduhar, 2017) navode da djeca koja odrastaju bez oca češće iskazuju antisocijalna ponašanja u adolescenciji. Rezultati se posebno mogu primijeniti na dječacima, budući da je njima povezanost s ocem važna za razvoj vlastitog identiteta (Ottaway, 2010). Što se djevojčica tiče, one u pravilu i u cjelovitim obiteljima imaju bliskiji odnos s majkom nego s ocem, no odsustvo oca kod njih može rezultirati agresivnošću i asertivnošću prema dječacima u adolescenciji (Hetherington, 1972, prema Štajduhar, 2017). Općenito, nakon razvoda braka majka je u većini slučajeva ta koja nastoji kompenzirati odsustvo oca, stoga je više involvirana i posvećena djeci pa djeca s njom češće imaju bolji odnos (Kalmijn,

2012). Zanimljiv je nalaz istraživanja u kojem su djeca razvedenih roditelja odnos s majkom ocijenila pozitivnije nego osobe iz cjelovitih obitelji (Frank, 2007). Ovo se tumači na način da su kod djece razvedenih roditelja majke više uključene u djetetov život i odgoj te da otvorenom komunikacijom i povećanom brigom nastoje minimalizirati negativne efekte razvoda, što u konačnici dovodi do bliskijeg odnosa s majkom. Osim toga, Kalmijn (2012) navodi da djeca koja nakon razvoda žive s majkom percipiraju oca kao roditelja koji manje ulaže u odnos s njima, što može voditi negativnijoj slici o njemu. Ipak, utvrđeno je da većina djece razvedenih roditelja, u pravilu, želi održati kontakt s odsutnim roditeljem (Lamb, 2004), a upravo kvalitetan odnos i redovita komunikacija s oba roditelja mogu utjecati na bolju prilagodbu na razvod roditelja. Fagan i Churchill (2012) također zaključuju da djeca, koja nakon razvoda s ocem redovito kontaktiraju i koja svoj odnos s njim opisuju kao topao i blizak, imaju ujedno bolju kvalitetu privrženosti u odnosu s njim te pokazuju bolju prilagodbu na razvod u usporedbi s djecom koja imaju loš i neredovit kontakt s ocem. Ovdje je važno napomenuti da se kod istraživanja na djeci razvedenih roditelja istraživači često usmjeravaju samo na čestinu kontakta djece s odsutnim roditeljem. No, loš odnos ne proizlazi nužno iz nedostatka kontakta, već može proizaći iz stalnog, ali nedovoljno kvalitetnog odnosa s roditeljem (Neale i Flowerdew, 2007).

1.2.2. Socijalna podrška tijekom razvoda

Kao što je već prije spomenuto, postoje velike razlike među djecom u prilagođavanju na razvod roditelja. Iako većina djece uspješno prebrodi razvod roditelja, dio njih posljedice osjeća i u odrasloj dobi (Arambašić, 2000). Posljedice, ali i reakcije na razvod ovise o individualnim razlikama među djecom, načinima suočavanja, kvaliteti odnosa s roditeljima, ali i socijalnoj podršci okoline (Buljan Flander i sur., 2013).

Socijalna podrška se u literaturi definira kao pomoć značajnih bliskih osoba ili institucija koju pojedinac ima u trenucima potrebe (Lacković-Grgin, 2000). Ona uključuje zainteresiranost, brigu, povjerenje te zajedničke obveze. Cohen i Wills (1985, prema Davison i Neale, 1999) socijalnu podršku dijele na dva različita aspekta – strukturalni i funkcionalni. Strukturalni aspekt socijalne podrške odnosi se na broj dostupnih i relevantnih bliskih osoba koje pojedincu mogu pružiti podršku. Drugim riječima, strukturalni aspekt socijalne podrške odnosi se na pojedinčevu mrežu socijalnih odnosa. U ovu skupinu ljudi najčešće spadaju ljubavni partner, obitelj, prijatelji, kolege na poslu. Također, ovaj vid podrške može se opisati kao mreža dostupnih bliskih osoba za koje pojedinac smatra da mu

moгу biti oslonac u trenucima potrebe (Zvizdić, 2015). Lacković-Grgin (2000) naglašava da postojanje kvalitetne strukturalne socijalne podrške, odnosno kvalitetne socijalne mreže, predstavlja osnovu za funkcionalnu socijalnu podršku. Naime, funkcionalna socijalna podrška ovisi o kvaliteti odnosa pojedinca s njegovom socijalnom mrežom, primjerice, vjeruje li pojedinac da u svojoj okolini ima dostupne osobe kojima se može obratiti kada mu je to potrebno. Konkretno, može se reći da se ovaj aspekt socijalne podrške odnosi na percipiranu socijalnu podršku, preciznije, na vjerovanje osobe da na raspolaganju ima mrežu važnih i dostupnih suportivnih osoba. Za psihološko funkcioniranje i dobrobit pojedinca važnim su se pokazale i percipirana raspoloživost socijalne podrške, ali i primljena socijalna podrška (Zvizdić, 2015). Naime, primljena socijalna podrška uvelike ovisi o percepciji pojedinca je li podršku primio od njemu bitnih i relevantnih osoba te je li ta podrška iskazana na način koji je pojedincu prihvatljiv i poželjan. Postoje različiti izvori socijalne podrške, od kojih se u literaturi najčešće spominju obitelj, prijatelji, nastavnici, kolege i općenito šira zajednica (Ajduković, 1995).

Kada je riječ o djeci i adolescentima, Vizek-Vidović (1994, prema Ajduković, 1995) navodi da njihova socijalna mreža uključuje prvenstveno obitelj, vršnjake i prijatelje, a disfunkcionalni odnosi unutar bilo koje od ovih skupina mogu negativno utjecati na njihovu dobrobit. Ipak, Masten, Best i Garmezy (1991, prema Zvizdić, 2015) smatraju da jedan izvor socijalne podrške može uspješno zamijeniti drugi, primjerice kod adolescenata pozitivne socijalne interakcije s prijateljima mogu nadomjestiti nedostatak obiteljske potpore. Vasta i suradnici (1997) također navode da blizak prijatelj može biti posebno važan za adolescente u trenucima kada su odnosi unutar obitelji narušeni. Naime, djeca u pubertetu i adolescenciji najčešće imaju raznolikiju socijalnu mrežu u odnosu na djecu mlađe životne dobi (Vasta i sur., 1997). Mlađa djeca podršku najčešće traže i dobivaju od članova vlastite obitelji koja za njih još uvijek predstavlja sigurnu bazu, dok se adolescenti više okreću prijateljima i vršnjacima u kojima vide svoje istomišljenike (Vasta i sur., 1997). Dakle, kada govorimo o socijalnoj podršci tijekom razvoda roditelja, važno je uzeti u obzir dob u kojoj se razvod roditelja dogodio kao i izvore podrške koji su u tom trenutku bili dostupni i relevantni. Ako se u obzir uzme da razvod predstavlja razdoblje u kojem su odnosi unutar uže obitelji uglavnom ozbiljno narušeni, sasvim je jasno da značajnu suportivnu ulogu mogu preuzeti šira obitelj te prijatelji i vršnjaci. Kod starije djece već je dobro utvrđeno da skladni odnosi s prijateljima pružaju razumijevanje i potporu, posebno prilikom suočavanja s obiteljskim ili školskim problemima (Zvizdić, 2015). Dobri odnosi s vršnjacima predstavljaju sigurnu

okolinu za izražavanje vlastitog identiteta i iskazivanje emocija te su povezani s psihološkom dobrobiti adolescenata (Zvizdić, 2015). Budući da razvod predstavlja traumatično iskustvo prožeto brojnim obiteljskim konfliktima, a nerijetko i lošim odnosima na relaciji roditelj-dijete, za uspješnu prilagodbu i suočavanje s novonastalom situacijom izuzetno je važno da se dijete osjeća prihvaćeno i voljeno od strane drugih značajnih osoba u svojoj okolini. Ukoliko okolina, odnosno prijatelji, zajednica i šira obitelj pružaju djetetu razumijevanje, ohrabrenje i podršku velika je vjerojatnost da će ono bolje i uspješnije prihvatiti razvod roditelja (Buljan Flander i sur., 2013). Osim toga, u literaturi je već pokazano da socijalna podrška roditelja, obitelji i prijatelja pozitivno djeluju na prilagođavanje djeteta na različite životne događaje (Silitsky, 1997), a neki autori naglašavaju da neovisno o tome tko je izvor podrške, ona svakako predstavlja ključan faktor u prilagodbi na novonastale situacije (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). U jednom hrvatskom istraživanju (Buljan Flander i sur., 2013) dobivena je povezanost između obiteljske podrške i subjektivne dobrobiti djece koja su doživjela iskustvo razvoda roditelja. Rezultati su pokazali da djeca razvedenih roditelja koja su primila više obiteljske podrške iskazuju ujedno i značajno više razine samopoštovanja te značajno niže razine anksioznosti od djece razvedenih roditelja koja su primila manje obiteljske podrške tijekom razvoda. Imajući u vidu navedene rezultate, moglo bi se reći kako podrška od strane obitelji predstavlja zaštitni faktor kada je riječ o prilagođavanju na traumatično iskustvo razvoda te u konačnici dovodi i do bolje subjektivne dobrobiti djece.

1.3. Privrženost

1.3.1. Razvoj privrženosti i individualne razlike u privrženosti

Privrženost se definira kao poseban oblik emocionalne povezanosti između djeteta i primarnog skrbnika koja se formira u ranom djetinjstvu, a karakterizira je povezanost na emocionalnoj i socijalnoj razini (Bowlby, 1982, prema Kokorić, 2006). Svrha privrženog ponašanja je održavanje kontakta i bliskosti s objektom privrženosti, posebno u stresnim situacijama (Molnar, 2012). U većini slučajeva, primarnog skrbnika predstavlja majka, no privrženost se može razviti i s drugim bliskim osobama ili skrbnicima u ranom djetinjstvu (Colin, 1996, prema Klarin, 2006).

Jedna od najpopularnijih, ali i najutjecajnijih teorija privrženosti je etološka teorija John Bowlbya (Bowlby, 1969; prema Hazan i Shaver, 1994). Prema njemu, djetetov odnos s primarnim skrbnikom (najčešće majkom) ima važan utjecaj na djetetovo emocionalno i

socijalno funkcioniranje. Bowlby je smatrao je da su upravo disfunkcije u tom odnosu te roditeljska neosjetljivost na djetetove potrebe mogući prethodnici psihopatologije u odrasloj dobi (Molnar, 2012). S druge strane, privržena ponašanja kod djece te roditeljska dostupnost i responzivnost rezultiraju većom bliskosti između djeteta i roditelja, što ujedno vodi do osjećaja sigurnosti i psihološke dobrobiti. Ipak, nisu svi skrbnici jednako responzivni na dječje potrebe. U skladu s tim, ne razvijaju sva djeca sigurnu privrženost. Drugim riječima, individualne razlike u privrženosti proizlaze iz kvalitete interakcija između djeteta i primarnog skrbnika, a Bowlby ih je objašnjavao pomoću *unutarnjih radnih modela* (Hazan i Shaver, 1994). Na temelju interakcija sa skrbnikom i njegove responzivnosti na njihove potrebe, djeca stvaraju unutarnje radne modele o reakcijama skrbnika u različitim situacijama te u skladu s tim prilagođavaju svoje ponašanje (Mikulincer i Shaver, 2007).

Mary Ainsworth je također proučavala individualne razlike u kvaliteti privrženosti te je na temelju svojih opservacija identificirala tri stila privrženosti u dojenačkoj dobi: *sigurna* (65% djece), *izbjegavajuća* (25% djece) i *ambivalentna* (10% djece) privrženost. Nešto kasnije su Main i Solomon (1990, prema Medić, 2014) identificirali još jednu klasifikaciju – *dezorganizirana* privrženost. Navedene stilove privrženosti moguće je objasniti različitim očekivanjima djece o responzivnosti njihovih skrbnika, odnosno različitim unutarnjim radnim modelima djece (Medić, 2014). Roditelji sigurno privrženih pojedinaca pokazali su se dostupnima i dosljednima u reagiranju na njihove potrebe, pa njihova djeca razvijaju stabilne i pozitivne unutarnje radne modele. Pozitivni unutarnji radni modeli mogu biti pozitivno povezani s većim samopouzdanjem u odrasloj dobi te s kvalitetnijim socijalnim odnosima (Weinfeld, Sroufe, Egeland i Carlson, 1999). S druge strane, roditelji koji nisu bili osjetljivi na djetetove potrebe kod njih potiču razvoj izbjegavajuće privrženosti, odnosno izbjegavanje dijeljenja topline i bliskosti s roditeljem. Neki autori navode kako je izbjegavajuće ponašanje prema roditeljima zapravo samoobrana, koja nastaje zbog straha od roditeljskog odbijanja (Bretherton i Munholland, 2008). Ona djeca čiji su skrbnici nekonzistentni u reagiranju na njihove potrebe razvijaju ambivalentnu privrženost. Roditelji ove djece u pravilu ne izbjegavaju fizički kontakt s njima, ali često odbijaju bilo kakav blizak i topao kontakt koji djeca od njih traže. Kao rezultat toga, ova djeca razvijaju ovisnost o roditeljima, a protestom i ljutnjom nastoje pridobiti njihovu pažnju (Bretherton i Munholland, 2008). Dezorganizirana djeca često su agresivna prema vlastitim roditeljima, ali i prema drugim osobama u svojoj blizini te nemaju jedinstven i predvidljiv obrazac ponašanja (Jerković, 2005). Generalno, djeca koja su nesigurna u odnosu s roditeljima

osjećaju konstantan strah da će biti ostavljena te u starijoj dobi mogu imati sniženo samopoštovanje i samopouzdanje (Weinfield i sur., 1999). Na temelju toga, može se pretpostaviti da kvaliteta privrženosti u djetinjstvu značajno doprinosi formiranju ličnosti u odrasloj dobi te ima dugotrajan utjecaj na bliske veze, samopoimanje, ali i psihopatologiju (Medić, 2014). Sigurna privrženost predstavlja zaštitu za psihološko funkcioniranje pojedinca, dok nesigurnost i anksioznost u odnosu s roditeljima povećavaju vjerojatnost za razvoj psihopatologije (Jerković, 2005).

1.3.2. Stabilnost stilova privrženosti

Tijekom proteklog stoljeća dominiralo je stajalište kako postoji jedinstven sustav privrženosti tijekom cijelog života, odnosno da obrazac privrženosti razvijen u djetinjstvu djeluje na različite emocionalne odnose u odrasloj dobi (Mikulincer i Shaver, 2007). Vjerovalo se da kvaliteta privrženosti uspostavljena s roditeljem u djetinjstvu djeluje na kvalitetu svih bliskih odnosa u kasnijoj dobi, posebice kada je riječ o ljubavnim odnosima. Ipak, kasnije je utvrđeno da se obrasci privrženosti razvijeni u djetinjstvu mogu mijenjati tijekom života, ali njihov utjecaj na kvalitetu drugih odnosa u odrasloj dobi ne može se zanemariti (Mikulincer i Shaver, 2007). Neka longitudinalna istraživanja koja su proučavala privrženost od ranog djetinjstva do odrasle dobi potvrdila su hipotezu o stabilnosti privrženosti. Primjerice, rezultati istraživanja Watersa i suradnika (1995, prema Jerković, 2005) pokazuju da osobe koje su u djetinjstvu imale razvijenu sigurnu privrženost u ranoj odrasloj dobi zadržavaju isti obrazac privrženosti u 70% ispitanih slučajeva. Također, kada su iz analiza izuzeti podaci onih sudionika koji su tijekom života doživjeli neke stresne obiteljske događaje (npr. razvod ili smrt roditelja) podudarnost između sigurne privrženosti u djetinjstvu i odrasloj dobi iznosila je 78% (Waters i sur., prema Jerković, 2005). Na temelju ovih rezultata, može se pretpostaviti da stresni događaji u djetinjstvu mogu narušiti stabilnost usvojenog stila privrženosti. Grossman (2005, prema Mikulincer i Shaver, 2007) također navodi da negativni događaji iz djetinjstva i/ili adolescencije mogu utjecati na stabilnost privrženosti, odnosno da osobe koje su u djetinjstvu razvile sigurnu privrženost kasnije uslijed značajnih negativnih životnih događaja mogu usvojiti neki od nesigurnih obrazaca privrženosti.

S obzirom na to da razvod roditelja predstavlja stresan obiteljski događaj, može se pretpostaviti da zbog razvoda djeca mogu razviti nesigurni stil privrženosti u odnosu s roditeljima te ga kasnije replicirati u drugim bliskim odnosima. Osim toga, Scharfe i Cole

(2006) ističu da je promjena stila privrženosti vjerojatnija u djetinjstvu nego u odrasloj dobi budući da odrasle osobe na stresne životne događaje reagiraju u skladu sa svojim, već dobro utvrđenim, obrascem privrženosti te na taj način sprječavaju da dođe do promjene. Prema tome, opravdano je pretpostaviti da iskustvo razvoda roditelja u dječjoj može utjecati na kvalitetu privrženosti u odnosu s jednim ili čak oba roditelja, a samim time i na kvalitetu privrženosti u budućim romantičnim odnosima.

1.3.3. Privrženost u odrasloj dobi

Slično kao i u djetinjstvu, privrženost u odrasloj dobi definira se kao bliska emocionalna veza čija je osnovna svrha održavanje bliskosti s drugom osobom (Bowlby, 1969, prema Medić, 2014). Privrženost u odrasloj dobi funkcionira na sličan način kao u djetinjstvu, samo što se objekt privrženosti mijenja. Weiss (1991, prema Hazan i Shaver, 1994) navodi kako u većini slučajeva u odrasloj dobi ljubavni partner postaje najvažniji objekt privrženosti, a roditelji postaju „zamjenski objekti privrženosti“ kojima se osoba obraća u slučaju da partner ne zadovolji dobivenu funkciju. Iako privrženost u odrasloj dobi ima brojne sličnosti s privrženosti u djetinjstvu, poput osjećaja sigurnosti te traženja bliskosti s objektom privrženosti, postoje i neke bitne razlike. Izuzev promjene u primarnom objektu privrženosti, Weiss (1991, prema Hazan i Shaver, 1994) ističe da se razlika očituje u tome što je privrženost u djetinjstvu asimetrična, dok se u odrasloj dobi radi o recipročnoj privrženosti. Osim toga, privrženost u odrasloj dobi karakterizira i seksualni odnos, što sugerira da izuzev bliskosti i sigurnosti, privrženost u odrasloj dobi ima i reproduktivnu funkciju.

Kim Bartholomew (1990) je, na temelju Bowlbyevih koncepata o unutarnjim radnim modelima, predložila četiri tipa privrženosti kod odraslih: sigurna, zaokupljena i plašljiva i odbijajuća privrženost (Tablica 1).

Tablica 1 Model stilova privrženosti u odrasloj dobi (Bartholomew i Horwitz, 1991)

Model o drugima	Model o sebi		
		Pozitivan (niska anksioznost)	Negativan (visoka anksioznost)
	Pozitivan (nisko izbjegavanje)	Sigurna privrženost	Zaokupljena privrženost
Negativan (visoko izbjegavanje)	Odbijajuća privrženost	Plašljiva privrženost	

Sigurnu privrženost karakteriziraju povjerenje prema drugim osobama, traženje intimnosti u bliskim odnosima, minimaliziranje utjecaja negativnih događaja te konstruktivno rješavanje problema (Bartholomew i Horwiz, 1991). Zaokupljeno privrženi pojedinci su pretjerano zaokupljeni bliskim odnosima, a njihovo samopoimanje ovisi o tome kako ih drugi prihvaćaju (Jerković, 2005). Osobe s ovim tipom privrženosti često su ovisne o drugim bliskim osobama te podcjenjuju vlastitu vrijednost, odnosno vjeruju kako im druge bliske osobe neće uzvratiti ljubav i toplinu (Bartholomew i Horwiz, 1991). U vezama su često opsesivni prema partneru te iskazuju visoke razine ljubomorne, a posljedično tome često doživljavaju neuspjeh u ljubavnim odnosima (Medić, 2014). Što se tiče odbijajuće i plašljive privrženosti, Bartholomew (1990) smatra da su u podlozi ovih stilova dva različita oblika izbjegavanja privrženosti. Kod odbijajuće privrženosti izbjegavanje je uvjetovano obrambenim mehanizmom samodostatnosti, a kod plašljive privrženosti motivirano je strahom od odbijanja (Medić, 2014). U skladu s tim, odbijajući pojedinci izbjegavaju bliske emocionalne odnose, žele biti nezavisni te ne vole ovisiti o drugim osobama (Jerković, 2005). Ove osobe osjećaju nelagodu prilikom zblizavanja te se nastoje distancirati od partnera u ljubavnim vezama. Osobe s plašljivim stilom privrženosti žele ostvariti ljubavnu vezu, no istovremeno osjećaju strah da će biti povrijeđene te generalno iskazuju nepovjerenje prema drugim osobama (Jerković, 2005).

Kao što je već rečeno, tipovi privrženosti u odrasloj dobi mogu se objasniti pomoću modela o sebi i modela o drugima te pomoću dimenzija anksioznosti i izbjegavanja u bliskom odnosu. Bartholomew (1990) objašnjava da je za anksioznost u bliskim vezama karakterističan strah od odbijanja od strane drugih osoba te shodno tome negativan model o sebi. S druge strane, izbjegavanje u vezama anticipirano je neugodom zbog otvorenosti i bliskosti s drugom osobom te općenito negativnim modelom o drugima. Sukladno tome, sličnost između odbijajuće i plašljive privrženosti očituje se u izbjegavanju bliskosti, a razlikuju se prema tome koliko njihovo samopoimanje ovisi o drugim osobama (Jerković, 2005). Kod zaokupljenog i plašljivog stila sličnost je vidljiva u ovisnosti o drugim osobama u formiranju slike o sebi, a razlikuju se prema želji da s drugima stvaraju bliske odnose (Jerković, 2005). Što se tiče zastupljenosti pojedinih stilova privrženosti kod odraslih osoba, Bartholomew i Horowitz (1991) navode da sigurni stil privrženosti zauzima 47%, zaokupljeni stil 14%, plašljivi stil 21% , a odbijajući stil 18%.

1.3.4. Privrženost roditeljima i ljubavnim partnerima kod osoba čiji su roditelji razvedeni

Prema teoriji privrženosti, naša rana iskustva sa skrbnicima igraju značajnu ulogu u formiranju budućih bliskih odnosa te oblikuju naša vjerovanja o pouzdanosti objekata privrženosti (Fraley i Shaver, 2000). U odrasloj dobi, roditelja, koji je najčešće primarni objekt privrženosti, zamjenjuju neke druge bliske osobe s kojima se ostvaruje čvrsta emocionalna veza (Mikulincer i Shaver, 2007). Naime, brojna istraživanja o razvodu i njegovom utjecaju na razvoj privrženosti u bliskim odnosima rezultirala su nekonzistentnim nalazima. Pojedini istraživači unutar ovog područja tvrde da djeca čiji su roditelji razvedeni razvijaju nesigurne obrasce privrženosti pa nemaju zadovoljavajuće unutarnje radne modele, koji bi im ujedno trebali predstavljati uporište za sve buduće bliske odnose (Farndale i sur., 2003). S druge strane, postoje i ona istraživanja čiji rezultati pokazuju da djeca razvedenih roditelja ne moraju nužno doživjeti negativne posljedice razvoda te da njihova dobrobit najviše ovisi o odnosu s roditeljima nakon razvoda (Amato, 2000). Naime, ovakvi nalazi tumače se time da djeca koja i nakon razvoda ostvaruju kvalitetan i topao odnos s oba roditelja imaju manju vjerojatnost od razvoja disfunkcionalnih obrazaca privrženosti. Važno je spomenuti da većina djece teži održavanju redovitog kontakta s odsutnim roditeljem, a kvaliteta tog odnosa pozitivno utječe na djetetovu prilagodbu i psihološku dobrobit (Lamb, Sternberg i Thompson, 1997). Budući da je otac roditelj koji je u većini slučajeva odsutan, Fagan i Churchill (2012) su utvrdili da se djeca koja češće kontaktiraju s ocem istovremeno osjećaju bliskijima ocu te, kao rezultat toga, imaju bolju kvalitetu privrženosti u odnosu s njim u odnosu na onu djecu koja ne kontaktiraju redovito s ocem. Sve u svemu, prema rezultatima dosadašnjih istraživanja, opravdano je pretpostaviti da će djeca razvedenih roditelja zbog negativnog iskustva razvoda roditelja te potencijalnog izostanka topline i bliskosti s odsutnim roditeljem imati poteškoća s ostvarivanjem intimnosti kao i s kvalitetom privrženosti u vlastitim ljubavnim vezama.

U skladu s ovim, neka istraživanja su pokazala da je kvaliteta privrženosti u odnosu s roditeljima lošija kod osoba koje su doživjele razvod roditelja (Farndale i sur., 2003). Mikulincer i Shaver (2007) navode da se nesigurni stilovi privrženosti u odnosu s roditeljima kod djece iz razvedenih brakova razvijaju zbog osjećaja nesigurnosti i nestabilnosti u odnosu s njima, što kasnije implicira nesigurnost i nepovjerenje i u drugim bliskim odnosima. Kao rezultat loših odnosa s roditeljima, djeca razvedenih roditelja često u odrasloj dobi iskazuju nepovjerenje prema svom ljubavnom partneru, što ih onda sprječava u formiranju stabilne ljubavne veze (Weigel, 2007). Osim toga, neki drugi autori (Pincus i sur., 1999; Gallo i sur.

2003, prema Sanković, 2005) zaključuju da nesigurno privrženi pojedinci procjenjuju odnos s roditeljima znatno lošijim u usporedbi sa sigurno privrženim pojedincima. Gallo (2003, prema Sanković, 2005) također navodi da osobe s nesigurnim obrascem privrženosti opisuju svoje roditelje u djetinjstvu kao hladne i distancirane te općenito izvještavaju o lošijem odnosu s njima tijekom odrastanja. Suprotno tome, sigurno privrženi se prisjećaju roditelja kao toplih i osjetljivih na njihove potrebe. Na temelju toga, može se reći da se osobe s razvijenim različitim stilovima privrženosti prema ljubavnim partnerima razlikuju u viđenju svojih roditelja. Sanković (2005) također navodi da osobe koje imaju razvijen siguran stil privrženosti u ljubavnoj vezi istovremeno percipiraju svoje roditelje znatno pozitivnije u usporedbi s nesigurno privrženim pojedincima. S obzirom na navedeno, opravdano je reći da razvod roditelja povećava vjerojatnost razvoja nesigurne privrženosti u odnosu s njima, što kasnije može voditi do poteškoća u uspostavljanju vlastitih ljubavnih veza. U skladu s tim, i neka istraživanja su pokazala da one osobe koje su doživjele razvod roditelja imaju veći rizik od konflikata s bračnim partnerom, a posljedično tome i veću vjerojatnost razvoda vlastitog braka (Cui, Fincham i Durtschi 2011). Ross i Mirowsky (1999, prema Cui i sur., 2011) također navode da ove osobe izvještavaju o nižem zadovoljstvu u ljubavnim vezama u odrasloj dobi. Osim toga, i rezultati istraživanja Sasslera, Cunninghama i Lichtera (2009, prema Cui i sur., 2011) pokazuju da osobe čiji su roditelji razvedeni imaju negativnija očekivanja po pitanju vlastite ljubavne veze, posebno u vidu njene stabilnosti i trajnosti. Objašnjenje možda leži u tome što se djeca u samom postupku razvoda, ali i svim događajima koji prethode ili slijede nakon njega, osjećaju usamljena i udaljena od roditelja, što može kasnije dovesti do osjećaja nepovjerenja i straha od napuštanja. Također, nakon razvoda često se događaju određene promjene u odnosu s roditeljima, primjerice smanjena toplina i bliskost s jednim ili oba roditelja, slabija kvaliteta komunikacije te lošije roditeljsko discipliniranje djeteta, što sve zajedno može rezultirati lošijim emocionalnim razvojem djeteta (Simons i sur., 1996, prema Wolchik i sur., 2002). Posljedično, lošiji odnos s roditeljima te narušen emocionalni razvoj mogu zajedno dovesti do razvoja neadekvatnih obrazaca privrženosti koji se kasnije manifestiraju i u ljubavnim vezama. Primjerice, Werner i Silbereisen (2003) naglašavaju kako uslijed nezadovoljavajućeg emocionalnog odnosa između djece i roditelja u djetinjstvu, kasnije može doći do ovisnosti o ljubavnom partneru i nesigurnosti u odnosu.

1.4. Strah od intimnosti

1.4.1. Definicija i funkcija u vezi

Razvod braka roditelja kao i potencijalno loši odnosi s odsutnim roditeljem mogu zajedno voditi do poteškoća u kasnijem uspostavljanju bliskih emocionalnih veza. Osobe koje su se u djetinjstvu osjećale odbačeno od strane roditelja često opisuju svoje bliske odnose kao nepredvidive i nesigurne zbog čega u svojim ljubavnim vezama mogu osjećati strah od intimnosti (Phillips i sur., 2013). Descutner i Thelen (1991) su prvi definirali strah od intimnosti kao nemogućnost dijeljenja vlastitih misli i osjećaja s drugom bliskom osobom. Prema ovim autorima, intimnost u odnosu određuju: međusobna razmjena intimnih podataka, javljanje osjećaja pri razmjeni podataka te poštivanje osobe s kojom se dijele intimni podaci. Prema tome, osobe koje imaju izražen strah od intimnosti u ljubavnim vezama nerado razmjenjuju vlastita razmišljanja i osjećaje s drugom osobom, što je često uzrokovano prethodnim lošim iskustvom, odnosno neuspjelim pokušajem uspostavljanja intimnog odnosa s drugom osobom ili rezultat nekog traumatičnog iskustva (Thelen, Vander Wal, Muir Thomas i Harmon, 2000). U skladu s tim, pojedinci s izraženim strahom od intimnosti za ljubavnog partnera mogu tražiti osobe koje u ljubavnom odnosu ne zahtijevaju razmjenu intimnih informacija. S druge strane, Vangelisti i Beck (2007) navode da pretjerano emocionalno otvaranje i dijeljenje intimnih informacija s partnerom također može imati negativan efekt na intimnost. Naime, ovi autori naglašavaju da je u bliskom odnosu važno odrediti koja je razina otkrivanja prihvatljiva/poželjna za obje strane jer u suprotnom može doći do narušavanja odnosa, a samim time i do potpunog prekida bliskog odnosa. Sličan ishod može imati i razmjena informacija pod prisilom, primjerice ukoliko je jedan od partnera prisiljen otkriti osobne informacije drugoj osobi, a zapravo to ne želi (Zoroja, 2017). To se može dogoditi ako je u ljubavnoj vezi jedan od partnera sigurno privržen te u skladu s tim pozitivno reagira i potiče međusobnu razmjenu vlastitih misli i osjećaja, a drugi iskazuje odbijajuću privrženost te izbjegava dijeliti osobne informacije, ali to radi isključivo da bi održao reciprocitet i zadovoljstvo u vezi.

Definicija i operacionalizacija straha od intimnosti mijenjala se od prvog spominjanja u literaturi. Naime, Descutner i Thelen (1991) su prvi definirali i opisali strah od intimnosti, ali u nekim recentnijim istraživanjima došlo je do promjena u operacionalizaciji straha od intimnosti. Autorice Sobral i Costa (2015) smatraju da se strah od intimnosti ne odnosi samo na strah od dijeljenja vlastitih misli i osjećaja, već i na strah od ovisnosti o ljubavnom partneru. Prema njihovom tumačenju, strah od intimnosti definiraju sljedeći faktori: *strah*

od gubitka sebe i strah od gubitka drugog. Iako se oba faktora reflektiraju u osjećaju neugode u bliskosti i intimnosti s drugom osobom, postoje bitne razlike u uzrocima neugode. Osobe s visokim strahom od gubitka sebe neugodnost osjećaju zbog dijeljenja vlastitih misli i osjećaja, a kod osoba s izraženim strahom od gubitka drugog neugodnost nastaje zbog straha od iznošenja osobnih informacija zbog kojih bi mogli izgubiti partnerovu naklonost (Zoroja, 2017). Sobral i Costa (2015) su provele istraživanje na 240 heteroseksualnih parova u kojem se provjeravao odnos između kvalitete privrženosti u odnosu s partnerom i roditeljima te straha od intimnosti. Rezultati su pokazali da žene osjećaju veći strah od gubitka sebe kada su u ljubavnoj vezi s partnerom koji od njih zahtijeva previše bliskosti i emocionalnog otvaranja. S druge strane, anksiozno privržen partnerica kod muškaraca povećava strah od gubitka sebe, ali i strah od gubitka drugog, što implicira da muškarci koji žele dijeliti informacije o sebi mogu također osjetiti neugodu ukoliko partnerica od njih zahtijeva previše dijeljenja intimnih informacija. Što se tiče izbjegavajuće privrženosti, u istraživanju Sobral i Costa (2015) je utvrđeno da žene koje izbjegavaju bliskost s partnerom nemaju izražen strah od intimnosti već samoj intimnosti u ljubavnoj vezi ne pridaju veliku važnost. Kod muškaraca je izbjegavanje intimnosti bilo pozitivno povezano sa strahom od gubitka sebe, što znači da muškarci koji izbjegavaju intimnost u odnosu istovremeno iskazuju strah od pretjeranog zblizavanja i bliskosti s partnericom.

1.4.2. Strah od intimnosti u bliskim odnosima

Strah od intimnosti također može biti povezan s odnosom s roditeljima u ranom djetinjstvu (Vučković, 2017). Naime, osobe čiji su roditelji u djetinjstvu bili odbijajući prema njihovim potrebama ili pak netolerantni prema njihovom emocionalnom otvaranju vrlo vjerojatno će imati problema s intimnosti i bliskosti u odrasloj dobi (Wallerstein, 2005). Jednako tako, i pretjerano osjetljiv roditelj koji na sve djetetove potrebe intenzivno reagira, kod djeteta će inhibirati otvoreno iznošenje emocija kako kod druge osobe ili partnera ne bi potaknulo strah i anksioznost (Shorey, 2015, prema Vučković, 2017). Rezultati nekih prijašnjih istraživanja (Naus i Theis, 1994; Scheffler i Naus, 1999, prema Zoroja, 2017) pokazali su da se negativna povezanost često dobiva između kvalitetnog odnosa s ocem i straha od intimnosti, što može implicirati da bliskost s ocem može potaknuti razmjenu intimnosti u ljubavnim vezama u odrasloj dobi. Nadalje, u istraživanju Greenfielda i Thelena (1997) s odraslim ženama utvrđeno je da one žene koje su svoje očeve opisale kao tople iskazuju manji strah od intimnosti, što se objašnjava time da žene koje imaju s ocem bolji i kvalitetniji odnos češće teže razmjeni intimnih informacija i osjećaja u odnosu s partnerom.

Razlog je vjerojatno u tome što su te žene naviknute na očevu toplinu i osjetljivost pa u ljubavnoj vezi ne osjećaju strah da im partner neće uzvratiti želju za intimnosti te nemaju problema s otvorenim iznošenjem vlastitih osjećaja osobama suprotnog spola. Također, u istraživanju Zoroje (2017) utvrđeno je da žene koje svoje očeve smatraju hladnim i odbijajućim, a majke hostilnim i agresivnim osjećaju veći strah od intimnosti u ljubavnim vezama. Armstrong (2014, prema Zoroja, 2017) je u također u svom istraživanju na odraslim ženama zaključio da je veća percipirana kvaliteta odnosa s ocem povezana s većom razinom samootkrivanja i s manjim strahom od intimnosti u ljubavnim vezama. Žene koje su svoj odnos s ocem opisale kao topao i blizak te ujedno provodile više zajedničkog vremena s njim, osjećale su manji strah od intimnosti u svojim ljubavnim odnosima.

Što se tiče razvoda roditelja i straha od intimnosti, Kaplan (2016) je u utvrdio da veći strah od intimnosti u ljubavnim vezama iskazuju one osobe čiji su roditelji razvedeni u odnosu na osobe iz cjelovitih obitelji. Naime, djeca razvedenih roditelja često na temelju roditeljskog iskustva formiraju očekivanja o vlastitim ljubavnim vezama. U tom kontekstu, ove osobe mogu osjećati strah od intimnosti zbog straha od razočarenja i neuspješnog ishoda ljubavne veze. Drugim riječima, kvaliteta odnosa između roditelja može kod djeteta utjecati na percepciju ljubavnih veza, odnosno na njihova očekivanja o stabilnosti i trajnosti veze. Njihova negativna očekivanja o stabilnosti ljubavne veze mogu se reflektirati u lošijoj kvaliteti njihovih ljubavnih veza u odrasloj dobi. Ipak, ne smije se zanemariti ni kvaliteta djetetovog odnosa s roditeljima, o kojoj je već bilo govora u kontekstu privrženosti. Prema rezultatima istraživanja Wallerstein (2005), djeca čiji su roditelji nakon razvoda bili dostupni i osjetljivi, osjećala su istovremeno manje negativnih posljedica razvoda. Dobri odnosi s roditeljima doprinosili su razvoju zdrave privrženosti u odrasloj dobi, a bili su povezani i s lakšim formiranjem vlastitih ljubavnih odnosa (Wallerstein, 2005). Suprotno tome, ona djeca koja su se u djetinjstvu suočavala s roditeljskim odbijanjem i nedostupnošću te koja nakon razvoda nisu održavala kvalitetan odnos s jednim od roditelja češće su razvijala disfunkcionalne obrasce privrženosti te osjećala strah od intimnosti u kasnijim ljubavnim vezama.

2. POLAZIŠTE, CILJ I PROBLEMI ISTRAŽIVANJA

Odnosi s članovima obitelji te odnos između roditelja imaju ključnu ulogu u razvoju predodžbi koje djeca imaju o socijalnim odnosima. Naime, obitelj za gotovo svakog pojedinca predstavlja izvor ljubavi, topline i bliskosti, ali služi i kao oslonac i sigurno utočište tijekom različitih kriznih perioda (Wagner Jakab, 2008). Ipak, neke obitelji ne funkcioniraju na adekvatan način, što dovodi do međusobnih konflikata među supružnicima, a u konačnici rezultira i razvodom braka. Prema podacima Eurostata (2019), broj razvedenih brakova u konstantnom je porastu, a u Europi se ta brojka, tijekom prethodnih pola stoljeća, udvostručila.

Imajući u vidu postojeće trendove, do sada je u mnogim istraživanjima utvrđeno da razvod može ostaviti različite emocionalne posljedice na djecu, poput anksioznosti, osjećaja odbačenosti, usamljenosti i niskog samopoštovanja (Delač, 2007). Iako su negativne reakcije na razvod roditelja većinom kratkoročne prirode, dio djece posljedice može osjećati i u odrasloj dobi (Arambašić, 2000). Neki autori navode da se dugoročne posljedice u odrasloj dobi općenito manifestiraju u smanjenoj socijalnoj kompetenciji i povjerenju prema drugim osobama, sniženom samopoštovanju te doživljavanju anksioznosti u bliskim odnosima (Farndale i sur., 2003). Ipak, Stilsky (1997) ističe da reakcije na razvod roditelja, kao i manifestacija štetnih posljedica u odrasloj dobi, ovise o brojnim čimbenicima poput osobina ličnosti, strategija suočavanja, odnosa s roditeljima nakon razvoda, odnosa s drugim članovima obitelji i prijateljima te okolini u kojoj dijete odrasta. Primjerice, prema istraživanju Buljan Flander i suradnika (2013), subjektivna dobrobit djece razvedenih roditelja pozitivno je povezana s obiteljskom podrškom za vrijeme razvoda. Amato (2000) također navodi da kvalitetan odnos s oba roditelja nakon razvoda može djeci pomoći u prilagodbi na razvod braka i minimalizirati štetne efekte na djetetovo psihološko funkcioniranje.

Kada je riječ o odnosu posljedica razvoda braka roditelja i kvalitete ljubavnih veza u odrasloj dobi, istraživanja su znatno rjeđa. Naime, neki autori navode da se doživljeno iskustvo razvoda braka roditelja može negativno odraziti na kasniju intimnost i povjerenje u odnosu s ljubavnim partnerom (Kretschmer, Vollerbergh i Oldhinkel, 2015; Weigel, 2007). Cartwright (2005) smatra da osobe čiji su roditelji razvedeni u veze ulaze s određenom dozom straha da će njihova veza biti neuspješna jednako kao i veza njihovih roditelja te da će biti odbijeni od strane partnera. U tom smislu, Kretschmer i suradnici (2015)

objašnjavanju da ove osobe u ljubavnoj vezi svoje ponašanje mogu prilagoditi negativnim očekivanjima o partnerovom ponašanju te se mogu distancirati od partnera, što u konačnici može dovesti do samoispunjavajućeg proročanstva i rezultirati prekidom ljubavnog odnosa. Nadalje, neki autori naglašavaju da postoji pozitivna povezanost između kvalitete odnosa s roditeljima i intimnosti u odnosu s ljubavnim partnerom. Primjerice, Werner i Silbereisen (2003) naglašavaju da kvalitetan i blizak odnos s jednim ili oba roditelja može biti pozitivno povezan sa sigurnosti i povjerenjem u odnosu s ljubavnim partnerom. Ovo se objašnjava time da djeca često obrasce ponašanja usvojene u odnosu s roditeljima repliciraju i u vlastitim ljubavnim vezama. Drugim riječima, djeca koja s oba roditelja ostvaraju blizak i topao odnos vjerojatno će u ljubavnom odnosu nastojati ostvariti bliskost i povezanost te će ujedno imati i pozitivnija očekivanja od vlastitih ljubavnih odnosa (Amato, 2010). Osim toga, inhibicija dijeljenja vlastitih misli i osjećaja s ljubavnim partnerom može biti povezana i s nekim drugim značajkama ljubavne veze. Primjerice Sobral i Costa (2015) navode da anksioznost i izbjegavanje u odnosu s ljubavnim partnerom mogu biti pozitivni prediktori straha od intimnosti u ljubavnoj vezi. Ipak, većina dosadašnjih znanstvenih spoznaja o strahu od intimnosti u ljubavnim vezama temelji se isključivo na podacima dobivenim od odraslih osoba iz cjelovitih obitelji. Pod pretpostavkom da podaci od djece razvedenih roditelja mogu pružiti dodatni uvid u odnos između straha od intimnosti i kvalitete privrženosti roditeljima i partneru, planirano je istraživanje sa skupinom odrasle djece razvedenih roditelja. Imajući u vidu ranije spomenute negativne efekte iskustva razvoda na funkcioniranje u intimnim vezama u odrasloj dobi, kao i pretpostavljene mehanizme u osnovi tih efekata, može se očekivati da se percipirana negativnost tog iskustva reflektira i u izraženijem strahu od intimnosti, a možda i u njegovim relacijama s drugim značajkama odnosa (npr. kvalitetom privrženosti), ne samo s partnerom već i s roditeljima. Dodatno je pitanje postoje li pritom razlike ovisno o spolu pojedinca i/ili roditelja, npr. je li kvaliteta odnosa s jednim od roditelja možda efikasniji prediktor od kvalitete odnosa s drugim roditeljem i je li taj obrazac jednak kod muške i ženske djece.

Imajući u vidu sve navedeno, u ovom istraživanju ispitane su neke negativne reakcije na razvod roditelja, percipirana socijalna podrška tijekom razvoda roditelja, dimenzije privrženosti u odnosu s roditeljima i ljubavnim partnerom te strah od intimnosti u ljubavnim vezama. Ovdje je važno istaknuti da je pregledom relevantne literature, uočen nedostatak istraživanja koja su ispitivala specifične reakcije na razvod roditelja i kvalitetu odnosa s ljubavnim partnerom. Naime, većina istraživanja na ovu ili sličnu temu fokusirala su se samo

na doživljeno iskustvo razvoda, ali ne i na njegove specifične posljedice, odnosno reakcije. Iz tog razloga, u sklopu šireg istraživanja konstruiran je i validiran Upitnik iskustva razvoda (Matić i Ćubela Adorić, 2019) kojim se nastoji retrospektivno ispitati percepcija negativnosti razvoda roditelja. Spomenuto istraživanje provedeno je *online* na 187 punoljetnih žena i 42 punoljetna muškarca koji su retrospektivno procjenjivali iskustvo razvoda roditelja te odnos s roditeljima prije i nakon razvoda braka. Rezultati su pokazali da sudionici u prosjeku razvod roditelja ne percipiraju kao izrazito negativno iskustvo, ali da su neke njegove posljedice negativno povezane s kvalitetom odnosa s roditeljima nakon razvoda braka. Primjerice, emocionalne posljedice razvoda braka roditelja bile su negativno povezane s percipiranom kvalitetom odnosa s majkom nakon razvoda, a neprihvatanje razvoda roditelja bilo je pozitivno povezano s percipiranom kvalitetom odnosa s ocem nakon razvoda. Nadalje, muškarci su, u prosjeku, imali veće rezultate na skali neprihvatanja razvoda roditelja te su odnos s oba roditelja nakon razvoda ocijenili pozitivnije, u usporedbi sa ženama (Matić i Ćubela Adorić, 2019).

U skladu s tim, i neka prethodna istraživanja su pokazala da se muškarci i žene razlikuju u svojim reakcijama na razvod roditelja (Amato, 1994; Kasen i sur. 1996, prema Delač, 2007). Pritom žene češće iskazuju dugoročne internalizirane probleme poput depresije i anksioznosti, a muškarci eksternalizirane probleme poput agresivnosti i otpora prema razvodu roditelja (Kasen i sur. 1996, prema Delač, 2007). Osim toga, muškarci i žene mogu se razlikovati i po svojim vjerovanjima i očekivanjima o ljubavnim, ali i drugim bliskim odnosima. Naime, Thelen i suradnici (2000) ističu da žene u bliskim odnosima više teže bliskosti i emocionalnoj povezanosti s partnerom, dok muškarci veću važnost daju nezavisnosti. U skladu s tim, žene su u ljubavnim vezama spremnije razmjenjivati osobne informacije i osjećaje s ljubavnim partnerom u odnosu na muškarce (Thelen i sur., 2000). Također, i izraženost dimenzija privrženosti u bliskim odnosima razlikuje se ovisno o spolu. Primjerice, Ručević i Mihalj (2013) navode da je kod djevojaka, osim sigurnog, više zastupljen i zaokupljeni stil privrženosti (izražena anksioznost), a kod mladića plašljivi (visoko izbjegavanje i visoka anksioznost) i odbijajući stil (visoko izbjegavanje) privrženosti u odnosu s roditeljima. Neki autori navode da osobe sa sigurnim i zaokupljenim stilom privrženosti, u odnosu na osobe s izbjegavajućim (plašljivi i odbijajući) stilom privrženosti, imaju općenito veću tendenciju otkrivanja vlastitih informacija u ljubavnoj vezi (Monteoliva i García-Martínez, 2005). Ipak, Birnbaum i suradnici (2006, prema Monteoliva, García-Martínez, Calvo-Salguero i Aguilar-Luzón, 2012) zaključuju da se muškarci i žene s

različitim stilovima privrženosti mogu razlikovati po ponašanjima u bliskim odnosima. Konkretno, muškarci s odbijajućim stilom privrženosti su u bliskim odnosima skloni otkrivati manje osobnih informacija i emocionalnih doživljaja u odnosu na žene s istim stilom privrženosti (Birnbaum i sur., 2006, prema Monteoliva i sur., 2012). Osim toga, prema teoriji privrženosti osobe razvijaju vjerovanja i očekivanja o vlastitim ljubavnim vezama na temelju interakcija sa skrbnicima u djetinjstvu te, u skladu s tim, prilagođavaju i svoje ponašanje u ljubavnoj vezi (Fraley i Shaver, 2000). Primjerice, neki autori navode da je kod žena zadovoljstvo vezom, ali i ponašanje (brigu, bliskost, iskrenost) prema ljubavnom partneru moguće predvidjeti na temelju stila privrženosti majci, a kod muškaraca na temelju stila privrženosti ocu (Carnelley, Pietromonaco i Jaffe, 1996). S obzirom na sve navedeno, u ovom istraživanju provjereno je reflektiraju li se spomenute razlike u stilovima privrženosti, ne samo partneru već i roditeljima, i na strah od intimnosti u ljubavnim vezama te kakvu ulogu pritom ima spol kod odrasle djece razvedenih roditelja.

2.1. Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja je ispitati odnos između negativnih reakcija na razvodu braka roditelja, percipirane socijalne podrške tijekom razvoda, dimenzija privrženosti u odnosu s roditeljima i ljubavnim partnerom te straha od intimnosti kod odrasle djece razvedenih roditelja.

2.2. Problemi istraživanja

1. Utvrditi faktorsku strukturu Upitnika iskustva razvoda roditelja (Matić i Ćubela Adorić, 2019), Upitnika percipirane socijalne podrške tijekom razvoda roditelja (Matić i Ćubela Adorić, 2019), hrvatske verzije Upitnika komponenata straha od intimnosti (Fear of intimacy components questionnaire, Sobral i Costa, 2015) te Skraćene verzije Brennanovog Inventara iskustava u bliskim vezama (Kamenov i Jelić, 2003).
2. Ispitati postoje li razlike između muškaraca i žena u ispitivanim varijablama.
3. Utvrditi postoji li interakcijski efekt spola sudionika i stila privrženosti u odnosu s partnerom, ocem i majkom na rezultate na Upitniku komponenata straha od intimnosti.
4. Ispitati međusobne povezanosti zadovoljstva skrbnikom, količine i kvalitete kontakata s roditeljem s kojim sudionici nisu živjeli nakon razvoda, negativnih reakcija na razvod roditelja, percipirane socijalne podrške tijekom razvoda roditelja, kvalitete privrženosti u odnosu s roditeljima i partnerom te straha od intimnosti u ljubavnim vezama.
5. Ispitati doprinos anksioznosti i izbjegavanja u odnosu s partnerom, anksioznosti i izbjegavanja u odnosu s roditeljima te negativnih reakcija na razvod roditelja objašnjenju varijance straha od intimnosti u ljubavnim vezama.

2.3. Hipoteze

1. U skladu s rezultatima prethodnih istraživanja, kao i uvida u sadržaj korištenih instrumenata, očekuje se da će u analizi latentne strukture Upitnika iskustva razvoda roditelja biti izlučena tri faktora (emocionalne posljedice razvoda, neprihvatanje razvoda i samookrivljavanje zbog razvoda; usp. Matić i Ćubela Adorić, 2019), u analizi latentne strukture Upitnika percipirane socijalne podrške dva faktora (socijalna podrška obitelji i socijalna podrška prijatelja, usp. Matić i Ćubela Adorić, 2019). Nadalje, očekuje se da će u analizi latentne strukture Upitnika komponenata straha od intimnosti biti izlučena dva faktora (strah od gubitka sebe i strah od gubitka drugoga; Sobral i Costa, 2015), a u analizi latentne strukture Skraćene verzije Brennanovog Inventara iskustva u bliskim vezama također dva faktora (izbjegavanje i anksioznost; Kamenov i Jelić, 2003), neovisno o konkretnom odnosu (partner, otac, majka).
2. Očekuje se značajna razlika između muškaraca i žena u rezultatima na Upitniku iskustva razvoda, Upitniku komponenata straha od intimnosti i na Skraćenoj verziji Brennanovog Inventara iskustava u bliskim odnosima. Konkretno, u skladu s rezultatima nekih prijašnjih istraživanja, pretpostavka je da će, u usporedbi sa ženama, muškarci imati, u prosjeku, niži rezultat na Upitniku iskustva razvoda (Matić i Ćubela Adorić, 2019), a veći rezultat na Upitniku komponenata straha od intimnosti (Thelen i sur., 2000) i na skali izbjegavanje na Skraćenoj verziji Brennanovog iskustava u bliskim vezama u svim ispitanim odnosima (Ručević i Mihalj, 2013). Također, na temelju preliminarnog istraživanja Matić i Ćubela Adorić (2019) očekuje se da nema spolne razlike na Upitniku percipirane socijalne podrške tijekom razvoda.
3. Na temelju nekih prijašnjih istraživanja (Monteoliva i sur., 2012) očekuje se da muškarci s plašljivim i odbijajućim stilom privrženosti u svim ispitanim odnosima imaju, u prosjeku, veće rezultate na Upitniku komponenata straha od intimnosti u odnosu na žene. S druge strane, očekuje se da nema razlike u rezultatima na Upitniku komponenata straha od intimnosti između sigurno privrženih muškaraca i žena te zaokupljeno privrženih muškaraca i žena ni u jednom ispitanom odnosu.
4. Očekuje se da će čestina kontakta i zadovoljstvo kontaktom s odsutnim roditeljem biti međusobno pozitivno povezani. Također, u skladu s rezultatima prethodnih istraživanja, očekuje se negativna povezanost između količine i percipirane kvalitete kontakta s roditeljem s kojim ispitanici nisu živjeli nakon razvoda i dimenzija anksioznost i izbjegavanje u odnosu s odsutnim roditeljem (Fagan i Churchil, 2012) te negativna povezanost između negativnih reakcija na razvod roditelja i socijalne podrške tijekom razvoda (Buljan Flander i sur., 2013). Negativna povezanost se također očekuje između percipirane socijalne podrške tijekom razvoda i straha od intimnosti te izbjegavanja i anksioznosti u svim ispitanim bliskim odnosima. S druge strane, očekuje se pozitivna povezanost između anksioznosti i izbjegavanja u odnosu s roditeljima i u odnosu s ljubavnim partnerom (Mikulincer i Shaver, 2012) te

pozitivna povezanost između negativnih reakcija na razvod roditelja i rezultata na skali anksioznost i izbjegavanje u svim bliskim odnosima i straha od intimnosti u ljubavnim vezama (Wallerstein, 2005). Pozitivna povezanost se također očekuje između rezultata na skali anksioznost i skali izbjegavanje u svim ispitivanim odnosima i straha od intimnosti u ljubavnim vezama (Sobral i Costa, 2015). Konačno, očekuje se da nema povezanosti između rezultata na skali anksioznost i izbjegavanje unutar istog odnosa (Brennan i sur., prema Kamenov i Jelić, 2003).

5. Očekuje se da će dimenzije privrženosti partneru, odnosno anksioznost i izbjegavanje partneru pozitivno doprinosti objašnjenju varijance straha od intimnosti u ljubavnoj vezi (Sobral i Costa, 2015). Također, očekuje se da će i anksioznost i izbjegavanje roditeljima (Werner i Silberesisen, 2003) te negativne emocionalne posljedice razvoda, samookrivljavanje zbog razvoda, neprihvatanje razvoda roditelja biti pozitivni prediktori straha od intimnosti (Weigel, 2007). Pritom se očekuje da će značajke odnosa s partnerom – anksioznost i izbjegavanje biti najefikasniji prediktori straha od intimnosti u ljubavnoj vezi.

3. METODA

3.1. Sudionici

Online upitnik popunilo je ukupno 345 osoba, ali su iz konačnog uzorka izuzeti podaci jedne sudionice koja nije bila punoljetna i, prema uputi, nije ni smjela pristupiti istraživanju. Dakle, u konačni uzorak istraživanja uključene su ukupno 344 punoljetne osobe, od čega 244 žene (70.9%) i 100 muškaraca (29.1%). Prosječna dob sudionika iznosi 23.49 godina ($SD=5.44$), a raspon dobi kreće se između 18 i 54 godine. Muškarci i žene značajno se razlikuju po dobi ($t=3.98$, $df=342$, $p<.001$), pri čemu je prosječna dob žena 22.75 godina ($SD=5.00$), a muškaraca 25.27 godina ($SD=6.06$).

Nadalje, većina sudionika je izjavila da su trenutno u ljubavnoj vezi (47.2%) ili braku (13%), a preostali dio uzorka (39.5%) su bili samci te jedna razvedena osoba. Podskupine sudionika prema statusu veze također se značajno razlikuju po dobi ($t=-6.21$, $df=342$, $p<.001$), pri čemu sudionici koji su za vrijeme istraživanja bili u ljubavnom odnosu (ljubavnoj vezi ili braku) imaju, u prosjeku, 24.88 godina ($SD=6.20$), a oni koji nisu, u prosjeku imaju 21.35 godina ($SD=2.96$).

Prosječna dob koju su sudionici imali u vrijeme razvoda roditelja iznosi 11.13 godina ($SD=5.47$), pri čemu je najniža dob u vrijeme razvoda bila manje od 12 mjeseci, a najviša 30 godina. Većina sudionika bila je maloljetna u vrijeme razvoda (86.3%) te su dominantno nakon razvoda bili dodijeljeni majci (87.2%). U ukupnom uzorku, većina ih je također izjavila da su nakon razvoda ostali živjeti s majkom (84.3%) uključujući i one koji su u vrijeme razvoda bili punoljetni, odnosno kod kojih nije bilo potrebe za formalnom dodjelom skrbništva. Kao što se može vidjeti iz Tablice A u Prilogu, dob sudionika u vrijeme razvoda roditelja ne razlikuje se značajno ovisno o spolu ($t=-1.16$, $df=342$, $p=.24$), trenutnom statusu veze ($t=0.70$, $df=342$, $p=.48$) i identitetu skrbnika ($t=-1.22$, $df=330$, $p=.22$). Razlike u broju stupnjeva slobodne rezultat su činjenice da nisu svi sudionici odgovorili na pitanje o identitetu skrbnika. Pritom su u analizu za identitet skrbnika uključeni samo podaci onih sudionika koji su naveli tko im je bio skrbnik, odnosno s kim su živjeli nakon razvoda.

Nadalje, zadovoljstvo skrbnikom koje su sudionici procjenjivali na skali od 0 (nimalo zadovoljan) do 7 (u potpunosti zadovoljan), u cijelom je uzorku, u prosjeku, relativno visoko ($M=6.06$, $SD=1.54$). Odnos s majkom nakon razvoda, koji je procjenjivan na skali od 1 (u potpunosti negativan) do 7 (u potpunosti pozitivan), također je, u prosjeku, procijenjen kao

prilično pozitivan ($M= 5.59, SD=1.81$). Muškarci i žene su se značajno razlikovali po procjenama odnosa s majkom ($t=2.54, df=342, p<.01$). Muškarci su generalno taj odnos procijenili pozitivnijim ($M=5.97, SD=1.75$) nego žene ($M=5.43, SD=1.81$). Osim toga, odnos s ocem, koji je procjenjivan na istoj skali od 1 (u potpunosti negativan) do 7 (u potpunosti pozitivan) procijenjen je također kao relativno pozitivan ($M=4.22, SD=1.81$) pri čemu su se muškarci i žene ponovno značajno razlikovali ($t=4.21, df=342, p<.001$). Muškarci su u prosjeku, pozitivnije procijenili odnos s ocem ($M=4.91, SD=1.72$) nego žene ($M=3.93, SD=2.05$).

Također, prikupljen je podatak o novom braku/suživotu roditelja. Ukupno je 39.2% sudionika izjavilo da im se majka nakon razvoda ponovno udala ili živjela s novim partnerom, a 53.8% da im se otac ponovno oženio ili živio s novom partnericom.

Tablica 2 Prikaz nekih demografskih karakteristika sudionika (N = 344)

	F	%
Spol		
<i>Muškarci</i>	100	29.1
<i>Žene</i>	244	70.9
Obrazovanje		
<i>Osnovna škola</i>		
<i>Trogodišnja strukovna škola</i>	9	2.6
<i>Gimnazija ili neka druga četverogodišnja škola</i>	194	56.4
<i>Preddiplomska razina</i>	84	24.4
<i>Diplomska razina</i>	48	14.0
<i>Magisterij znanosti</i>	6	1.7
<i>Doktorat znanosti</i>	3	0.9
Status veze		
<i>Samac/a</i>	135	39.2
<i>U vezi</i>	163	47.4
<i>U braku</i>	45	13.1
<i>Razveden/a</i>	1	0.3
<i>Udovac/ica</i>		
Skrbnništvo nakon razvoda		
<i>Majka</i>	290	84.3
<i>Otac</i>	42	12.2
<i>Baka i/ili djed</i>	2	0.6
<i>Punoljetan/a</i>	10	2.9
Trenutni suživot		
<i>Majka</i>	174	50.6
<i>Otac</i>	32	9.3
<i>Partner/ica</i>	76	22.1
<i>Sam/a</i>	50	14.5
<i>Cimer/ica</i>	5	1.5
<i>Baka i/ili djed</i>	6	1.7
<i>Brat</i>	1	0.3
Novi brak/suživot roditelja		
<i>Majka</i>	135	39.2
<i>Otac</i>	185	53.8

Napomena: novi brak/suživot roditelja = Je li se Vaš otac ili majka nakon razvoda ponovno oženio ili živio/la s novim partnerom/icom; u tablici je prikazan broj sudionika koji su potvrdno odgovorili za majku, odnosno za oca

3.2. Mjerni instrumenti

U prvom dijelu online upitnika sudionicima su postavljena pitanja o nekim općim demografskim karakteristikama, a dobiveni podaci prikazani su u Tablici 2. Nakon toga, postavljena su im različita pitanja o razvodu roditelja i odnosu s roditeljima nakon razvoda - *dob kada su se roditelji razveli, zadovoljstvo skrbnikom* (raspon između 0 = nimalo zadovoljan i 7 = u potpunosti zadovoljan), *čestina fizičkog kontakta i kontakta općenito s odsutnim roditeljem* (raspon između 1 = uopće nisam viđao/kontaktirao s odsutnim roditeljem i 8 = svakodnevno sam viđao/kontaktirao s odsutnim roditeljem), *percipirana kvaliteta kontakta s roditeljem s kojim nisu živjeli* (raspon između 0 = nimalo zadovoljan i 7 = u potpunosti zadovoljan) i *odnos s majkom i odnos s ocem nakon razvoda* (raspon između 0 = u potpunosti negativan i 7 u potpunosti pozitivan). Zatim su još odgovarali na pitanja koja su se odnosila na život njihovih roditelja nakon razvoda - *jesu li roditelji ponovno stupili u brak ili suživot s nekim novim partnerom*. Nakon toga sudionicima su prezentirana četiri mjerna instrumenta sljedećim redoslijedom: *Upitnik iskustva razvoda roditelja, Upitnik percipirane socijalne podrške tijekom razvoda, Upitnik komponenata straha od intimnosti te naposljetku Skraćena verzija Brennanovog Inventara iskustava u bliskim vezama*. Na sva pitanja vezana uz razvod roditelja sudionici su odgovarali retrospektivno budući da su se trebali prisjetiti razvoda roditelja, kao i odnosa s njima nakon razvoda, dok su se preostala pitanja odnosila na percepciju aktualnih odnosa.

3.2.1. Upitnik iskustva razvoda roditelja

Upitnik iskustva razvoda roditelja (Matić i Ćubela Adorić, 2019) namijenjen je ispitivanju aktualne percepcije iskustva razvoda roditelja. Konstruiran je i preliminarno primijenjen u studenom 2018. godine za potrebe šireg istraživanja iskustva razvoda roditelja (Matić i Ćubela Adorić, 2019). Upitnik se sastoji od 14 tvrdnji koje se odnose na neke moguće reakcije na razvod roditelja (npr. *Ponekad sam optuživao/la sebe zbog razvoda roditelja*), a od sudionika se traži da procijene koliko se one na njih odnose. Sudionici odgovaraju na skali od 1 do 5, gdje 1 znači „*Uopće se ne odnosi na mene*“, a 5 „*U potpunosti se odnosi na mene*“. Eksploratornom faktorskom analizom u preliminarnom istraživanju dobivena su tri faktora koja su prema sadržaju čestica nazvana *emocionalne posljedice razvoda, samookrivljavanje i neprihvatanje razvoda roditelja*. Upitnik je u preliminarnom istraživanju sadržavao 16 čestica, no zbog nezadovoljavajućih faktorskih zasićenja neke

čestice su izbačene iz analize te je u konačnici utvrđena dvofaktorska struktura Upitnika (*emocionalne posljedice razvoda, neprihvatanje razvoda roditelja*). Zbog važnosti koju samookrivljavanje može imati u kontekstu razvoda braka roditelja, za potrebe ovog istraživanja upitnik je modificiran tako da su dodane nove tvrdnje koje potencijalno mjere upravo taj faktor (*Pitao/la sam se jesam li mogao/la spriječiti razvod svojih roditelja; Ponekad sam optuživao/la sebe zbog razvoda roditelja.*)

Skala *emocionalne posljedice razvoda* sadrži ukupno 6 čestica, a primjer tvrdnje je „*Razvod roditelja za mene je bio bolno iskustvo.*“ Skala *neprihvatanje razvoda roditelja* sastoji se od 4 čestice, a primjer tvrdnje za ovu skalu je „*Trudio/la sam se učiniti sve kako bi se moji roditelji pomirili.*“ Treća skala, *samookrivljanje zbog razvoda roditelja*, sadrži također 4 čestice, a primjer čestice je „*Bio sam ljut/a na sebe zbog razvoda svojih roditelja.*“ Sadržaj svih čestica može se vidjeti u Prilogu (Tablica C). Ukupan rezultat na svakoj skali formira se tako da se zbroje odgovori sudionika na svim pripadajućim česticama. Veći rezultat na svakoj skali indicira veće konkretne reakcije na razvod braka roditelja. Teoretski raspon za skalu *emocionalne posljedice razvoda* kreće se između 6 i 30, a za preostale dvije skale između 4 i 20. U preliminarnom istraživanju, Cronbach alfa koeficijent za skalu *emocionalne posljedice razvoda* iznosio je .88, a za *neprihvatanje razvoda roditelja* .72 (Matić i Čubela Adorić, 2019).

3.2.2. Upitnik percipirane socijalne podrške tijekom razvoda

Upitnik percipirane socijalne podrške tijekom razvoda (Matić i Čubela Adorić, 2019) namijenjen je mjerenju percipirane podrške iz različitih izvora tijekom razvoda roditelja, a konstruiran je i preliminarno primijenjen u studenom 2018. godine za potrebe šireg istraživanja iskustva razvoda roditelja (Matić i Čubela Adorić, 2019). Upitnik se sastoji od 10 tvrdnji, a primjer tvrdnje je: „*Članovi moje obitelji pružali su mi ohrabrenje kada mi je bilo teško zbog razvoda roditelja*). Sudionici odgovaraju na skali od 1 do 5, gdje 1 znači „*Uopće se ne odnosi na mene*“, a 5 „*U potpunosti se odnosi na mene*“. U preliminarnom istraživanju, eksploratornom faktorskom analizom dobivena su dva faktora koja su prema sadržaju čestica nazvana *socijalna podrška obitelji* i *socijalna podrška prijatelja* (Matić i Čubela Adorić, 2019). S obzirom na to da je dobivena pozitivna povezanost između faktora, provedena je i hijerarhijska eksploratorna analiza, čiji rezultati su pokazali da postoji jedan nadređeni faktor polučnim faktorima te da je opravdano računati i ukupan rezultat na cijelom upitniku.

Skala socijalne podrške obitelji sadrži 4 čestice, a primjer tvrdnje je „*Tijekom razvoda roditelja osjećao sam razumijevanje od strane svoje uže obitelji*“. Skala socijalne podrške prijatelja sadrži 7 čestica, a primjer tvrdnje je „*Tijekom razvoda roditelja moji prijatelji su mi pružali podršku*“. Ukupan rezultat na pojedinoj skali formira se tako da se zbroje odgovori sudionika na svim pripadajućim česticama. Veći rezultat na obje skale, ali i na cijelom upitniku, upućuje na veću percipiranu socijalnu podršku tijekom razvoda. Sadržaj svih čestica može se vidjeti u Prilogu (Tablica E). Teoretski raspon za rezultat na skali *socijalna podrška obitelji* kreće se između 4 i 20, a u preliminarnom istraživanju Cronbach alfa koeficijent iznosio je .91 (Matić i Ćubela Adorić, 2019). Teoretski raspon za rezultat na skali *socijalna podrška prijatelja* kreće se između 7 i 35, a Cronbach alfa koeficijent u preliminarnom istraživanju iznosio je .95 (Matić i Ćubela Adorić, 2019).

3.2.3. Upitnik komponenata straha od intimnosti

Upitnik komponenata straha od intimnosti konstruirale su Sobral i Costa (2015), a za potrebe ovog istraživanja preveden je na hrvatski jezik. Upitnik je namijenjen mjerenju straha od intimnosti u bliskim vezama, a autorice su krenule od pretpostavke da je strah od intimnosti u bliskim vezama moguće procjenjivati kroz dvije dimenzije (samootkrivanje i ovisnost). Upitnik se sastoji od 10 tvrdnji, a primjer tvrdnje je: „*U vezi mi najviše smeta kada osjećam da partner ulazi u moj osobni prostor.*“ Sudionici na tvrdnje odgovaraju na skali od 5 stupnjeva gdje 1 znači „*Uopće se ne odnosi na mene*“, a 5 „*U potpunosti se odnosi na mene*“. U analizi latentne strukture izlučene su dvije glavne komponente, koje su identificirane kao *strah od gubitka sebe* i *strah od gubitka drugog* (Sobral i Costa, 2015). Skala *straha od gubitka sebe* sadrži tvrdnje koje se odnose na osjećaje nelagode u odnosu s ljubavnim partnerom (npr. „*Ne volim se opravdavati svom partneru.*“). Skala *straha od gubitka drugoga* sadrži tvrdnje koje se odnose na strah od izloženosti i samootkrivanja, a samim time i na strah od odbijanja (npr. „*Pokušavam sakriti svoje slabosti od partnera.*“) Sadržaj svih čestica može se vidjeti u Tablici 7. Ukupan rezultat na obje skale formira se tako da se zbroje svi odgovori sudionika na pripadajućim česticama, a veći rezultat označava veći strah od intimnosti u ljubavnoj vezi. Teoretski raspon rezultata na obje skale kreće se između 5 i 25. U istraživanju Sobral i Costa (2015) Cronbach alfa za skalu *strah od gubitka drugog* iznosio je .90, a za skalu *strah od gubitka sebe* .82.

3.2.4. Skraćena verzija Brennanovog Inventara iskustava u bliskim vezama

Inventar iskustava u bliskim vezama konstruirao je i objavio Brennan zajedno sa svojim suradnicima (1998, adaptirale Kamenov i Jelić, 2003). Instrument se sastoji se od ukupno 36 čestica i mjeri dvije dimenzije: *anksioznost* i *izbjegavanje*. Dimenzija *anksioznost* se odnosi na strah od napuštanja ili odbijanja, a operacionalizirana je tvrdnjama poput: „*Ponekad osjećam da prisiljavam partnere da pokazuju više osjećaja, više obvezivanja.*“ *Izbjegavanje* se odnosi na osjećaj neugodnosti zbog bliskosti s drugim osobama, a primjer tvrdnje za ovu skalu je „*Pokušavam izbjeći preveliko zblježavanje s partnerom.*“ Na tvrdnje sudionici odgovaraju na skali procjene od sedam stupnjeva gdje 1 znači „*Uopće se ne slažem*“, a 7 „*U potpunosti se slažem*“. Ukupan rezultat na svakoj skali dobiva se zbrajanjem rezultata na pojedinim česticama, pri čemu veći rezultat označava veću izraženost izbjegavanja i anksioznosti u bliskom odnosu. Teoretski raspon na obje skale kreće se između 18 i 126. U originalnoj verziji Inventara, Cronbach alfa za skalu izbjegavanja iznosio je .94, a za anksioznost .91 (Brennan i sur., 1998, prema Kamenov i Jelić, 2003).

U ovom istraživanju korištena je skraćena verzija ovog Instrumenta kojeg su na hrvatski jezik prevele i prilagodile autorice Kamenov i Jelić (2003). One su provele istraživanje na ukupno 317 zagrebačkih studenata te su u konačnici smanjile broj tvrdnji s originalnih 36 na ukupno 18 čestica. Skraćena verzija Inventara ima zadovoljavajuću konstruktivnu valjanost te replicira dvofaktorsku strukturu originalne verzije Inventara, a na svaki faktor raspoređeno je po 9 čestica. Sadržaj čestica na svakoj skali može se vidjeti u Tablici 10. Teoretski raspon na obje skale kreće se između 9 i 63. U istraživanju koje su provele Kamenov i Jelić (2003) koeficijent unutarnje pouzdanosti za skalu *anksioznost* iznosio je .82, a za skalu *izbjegavanje* .86.

Na temelju kombinacije rezultata na ove dvije dimenzije moguće je utvrditi četiri stila privrženosti: sigurni, odbijajući, zaokupljeni i plašljivi, a prema Kamenov i Jelić (2003) određuju se na sljedeći način - *sigurni*: anksioznost <36, izbjegavanje <36; *zaokupljeni*: anksioznost >36, izbjegavanje <36; *plašljivi*: anksioznost >36, izbjegavanje >36; *odbijajući*: anksioznost <36, izbjegavanje >36.

Autorice su također modificirale Inventar tako da se, osim u ljubavnim, on može koristiti i u ispitivanju privrženosti u drugim vrstama bliskih odnosa, odnosno za ispitivanje privrženosti u odnosu s roditeljima i prijateljima, a koeficijenti unutarnje pouzdanosti kreću se od .65 do .90 (Kamenov i Jelić, 2003). U ovom istraživanju korištena je verzija za

ispitivanje partnerskog odnosa i odnosa s roditeljima, s tim da je postojala posebna verzija za svakog roditelja te je skala adaptirana na način da je riječ „roditelji“ bila zamijenjena s riječima „majka“ i „otac“.

3.3. Postupak

Istraživanje je provedeno *online* putem, korištenjem servisa Google docs, u periodu od početka kolovoza do kraja listopada 2019. godine. Upitnik je objavljivan u različitim grupama na društvenoj mreži Facebook te na osobnim profilima na istoj platformi. Osim autorice istraživanja, upitnik su na društvenim mrežama dijelili i članovi njene obitelji i prijatelji. U istraživanju su mogle sudjelovati sve punoljetne osobe čiji su roditelji razvedeni. Također, sudionicima je u uvodu ukratko objašnjena svrha istraživanja te im je bilo naglašeno da je sudjelovanje u istraživanju u potpunosti anonimno i da će se podaci obrađivati isključivo na grupnoj razini. Naposljetku su zamoljeni za sudjelovanje, a svoj informirani pristanak dali su na način da su pročitali uvodnu uputu u upitniku i nastavili s ispunjavanjem. U uvodnoj uputi također se nalazila i e-mail adresa autorice istraživanja koja je sudionicima bila dostupna za eventualna pitanja i dodatne informacije. Samo se jedna sudionica istraživanja javila povratno na e-mail adresu te izrazila želju da joj se po završetku istraživanja pošalje rad kako bi ga mogla pročitati.

4. REZULTATI

Kako bi se provjerila latentna struktura korištenih mjernih instrumenata provedene su faktorske analize i analize pouzdanosti. Spolne razlike u korištenim varijablama provjerene su t-testovima, a interakcijski efekt spola i stila privrženosti u odnosu s partnerom, ocem i majkom na rezultate na Upitniku komponenata straha od intimnosti u ljubavnoj vezi provjeren je dvosmjernom analizom varijance. Kako bi se ispitale međusobne relacije količine i kvalitete kontakata s roditeljem s kojim osobe nisu živjele nakon razvoda, iskustva razvoda roditelja, kvalitete privrženosti u odnosu s roditeljima i s partnerom, percipirane socijalne podrške tijekom razvoda roditelja i straha od intimnosti izračunati su Pearsonovi koeficijenti korelacije između rezultata na korištenim mjerama ovih konstrukata. Također, kako bi se utvrdio prediktivni doprinos dimenzija privrženosti partneru i roditeljima te negativnih reakcija na razvod roditelja objašnjenju varijance straha od intimnosti u ljubavnim vezama provedene su hijerarhijske regresijske analize zasebno na muškarcima i na ženama. Pritom su u prvom koraku regresijske analize uključene dimenzije privrženosti partneru kao relevantne značajke partnerskog odnosa. U drugom koraku uključene su dimenzije privrženosti roditeljima kao distalne varijable partnerskog odnosa, a u trećem koraku uvedene su negativne reakcije na razvod roditelja.

4.1. Latentna struktura i pouzdanost primijenjenih instrumenata

S obzirom na to da se prvi istraživački problem odnosi na provjeru faktorske strukture Upitnika iskustva razvoda roditelja, Upitnika percipirane socijalne podrške tijekom razvoda, Upitnika komponenata straha od intimnosti te Skraćene verzije Brennanovog Inventara iskustava u bliskim vezama, provedene su faktorske analize metodom zajedničkih faktora. Za sve mjerne instrumente provedene su eksploratorne faktorske analize, uz *Varimax normalized* rotaciju u slučaju ekstrakcije više od jednog faktora, a kao kriterij prihvatljivog zasićenja faktorom uzeta je vrijednost od .50. Rezultati provedenih eksploratornih faktorskih analiza prikazani su u tablicama 3, 5, 7 i 8.

4.1.1. Faktorska struktura i pouzdanost Upitnika iskustva razvoda roditelja

Rezultati latentne strukture Upitnika iskustva razvoda prikazani su u Tablici 3, a rezultati analiza pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije prikazani su u Tablici 4.

Tablica 3 Rezultati eksploratornih faktorskih analiza (Varimax solucija) Upitnika iskustva razvoda roditelja ($N = 344$).

Čestice	Originalna verzija			Skrraćena verzija		
	r_{iF1}	r_{iF2}	r_{iF3}	r_{iF1}	r_{iF2}	r_{iF3}
1. Razvod roditelja za mene je bio traumatično iskustvo.	.07	.77	.15	.07	.79	.18
2. Razvod roditelja za mene je bio bolno iskustvo.	.07	.72	.27	.07	.72	.29
3. Tijekom razvoda roditelja osjećao/la sam se zapostavljeno.	.25	.80	-.04	.26	.80	-.04
4. Tijekom razvoda roditelja osjećao/la sam se usamljeno.	.24	.81	.04	.25	.81	.05
5. Osjećao/la sam se posramljeno zbog razvoda svojih roditelja.	.21	.39	.28	-	-	-
6. Osjećao/la sam se odbačeno zbog razvoda svojih roditelja.	.38	.55	.20	.40	.50	.16
7. Osjećao/la sam se krivim za razvod svojih roditelja.	.82	.23	.08	.82	.23	.08
8. Bio/la sam ljut na sebe zbog razvoda svojih roditelja.	.80	.20	.22	.80	.20	.22
9. Pita/la sam se jesam li mogao/la spriječiti razvod svojih roditelja.	.64	.19	.40	.65	.18	.40
10. Ponekad sam optuživao/la sebe zbog razvoda roditelja.	.86	.18	.12	.86	.17	.13
11. Nakon razvoda roditelja osjetio/la sam olakšanje.*	.07	.08	.62	.07	.08	.63
12. Trudio/la sam se učiniti sve kako bi se moji roditelji pomirili.	.38	.21	.52	.38	.21	.52
13. Mislio/la sam ako budem dobar/a da će se moji roditelji pomiriti.	.49	.13	.51	.50	.12	.50
14. Mislio sam da je razvod mojih roditelja ispravna odluka.*	.14	.11	.71	.15	.09	.70
Svojstvena vrijednost	3.20	3.12	1.87	3.21	2.91	1.80
% objašnjene zajedničke varijance	22.86	22.28	13.34	24.68	22.36	13.83

Napomena: * - obrnuto bodovane čestice

Faktorskom analizom ekstrahirana su 3 faktora sa svojstvenom vrijednošću većom od 1. Prvi faktor definiraju čestice iz čijeg je sadržaja vidljivo da se odnose na osjećaje vlastite odgovornosti ili krivnje zbog razvoda roditelja pa je ovaj faktor nazvan *samookrivljavanje zbog razvoda*. Drugi faktor odnosi se na negativne osjećaje vezane uz razvod roditelja te je u skladu s tim ovaj faktor nazvan *negativne emocionalne posljedice razvoda*. Sadržaj čestica koje saturiraju treći faktor upućuje na to da se ovaj faktor odnosi na odbijanje i negiranje razvoda braka roditelja te je ovaj faktor identificiran kao *neprihvatanje razvoda roditelja*.

Kako je vidljivo u Tablici 3, sve čestice se grupiraju oko ekstrahiranih faktora, izuzev čestice broj 5 (*Osjećao/la sam se posramljeno zbog razvoda svojih roditelja*) koja je pokazala gotovo podjednako, ali ne i zadovoljavajuće, zasićenje na svim ekstrahiranim faktorima te je isključena iz daljnje analize. Na ovako definiranom upitniku, ponovno je provedena eksploratorna faktorska analiza, a rezultati analize također su prikazani u Tablici 3. Ovdje je iz rezultata faktorske analize vidljivo kako se, nakon izbacivanja čestice 5, sve preostale čestice grupiraju oko tri ekstrahirana faktora koji objašnjavaju ukupno 60.87% zajedničke varijance.

S obzirom na to da su pojedine čestice pokazale zasićenja na više od jednog faktora, provedena je hijerarhijska faktorska analiza kako bi se utvrdilo postoji li nadređeni faktor, a rezultati su prikazani u Tablici B u Prilogu. Rezultati hijerarhijske faktorske analize pokazuju da postoji jedan nadređeni faktor, odnosno da su *samookrivljanje zbog razvoda roditelja*, *negativne emocionalne posljedice razvoda* i *neprihvatanje razvoda roditelja* povezani ($r_{F1F2} = .52$, $r_{F1F3} = .56$, $r_{F2F3} = .42$) te da postoji osnova za računanje ukupnog rezultata na cijelom upitniku. Budući da je osnovna svrha ovog upitnika ispitati doživljeno iskustvo razvoda braka roditelja te da se česticama nastoje utvrditi potencijalne negativne reakcije na razvod roditelja, veći ukupan rezultat indicira veću izraženost negativnih reakcija na razvod. Koeficijent pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije cijelog Upitnika iskustva razvoda roditelja iznosi .88. Vrijednosti nespurioznih korelacija kreću se između .34 i .67 (v. Tablicu C u Prilogu).

Analizom pouzdanosti utvrđeno je da sve navedene skale imaju zadovoljavajuće visoku pouzdanost unutarnje konzistencije. Najveću pouzdanost ima skala *samookrivljanje zbog razvoda roditelja*, a najmanju skala *neprihvatanje razvoda roditelja* (Tablica 4).

Tablica 4 Rezultati analize pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije skala Upitnika iskustva razvoda roditelja ($N = 344$).

Skale	Čestice	r_{it}
Negativne emocionalne posljedice razvoda	1. Razvod roditelja za mene je bio traumatično iskustvo.	.71
	2. Razvod roditelja za mene je bio bolno iskustvo.	.66
	3. Tijekom razvoda roditelja osjećao/la sam se zapostavljeno.	.77
	4. Tijekom razvoda roditelja osjećao/la sam se usamljeno.	.80
	6. Osjećao/la sam se odbačeno zbog razvoda svojih roditelja.	.55
Cronbach α		.87
Samookrivljavanje krivnje zbog razvoda	7. Osjećao/la sam se krivim za razvod svojih roditelja.	.80
	8. Bio/la sam ljut na sebe zbog razvoda svojih roditelja.	.83
	9. Pitao/la sam se jesam li mogao/la spriječiti razvod svojih roditelja.	.68
	10. Ponekad sam optuživao/la sebe zbog razvoda roditelja.	.84
	Cronbach α	
Neprihvatanje razvoda roditelja	11. Nakon razvoda roditelja osjetio/la sam olakšanje.*	.49
	12. Trudio/la sam se učiniti sve kako bi se moji roditelji pomirili.	.52
	13. Mislio/la sam ako budem dobar/a da će se moji roditelji pomiriti.	.53
	14. Mislio sam da je razvod mojih roditelja ispravna odluka.*	.63
Cronbach α		.74

Napomena. * - obrnuto bodovane čestice

4.1.2. Faktorska struktura i pouzdanost Upitnika percipirane socijalne podrške tijekom razvoda

Rezultati analize latentne strukture Upitnika percipirane socijalne podrške tijekom razvoda prikazani su u Tablici 5, a rezultati analiza pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije prikazani su u Tablici 6.

Tablica 5 Rezultati eksploratorne faktorske analize (Varimax solucija) Upitnika percipirane socijalne podrške tijekom razvoda ($N = 344$).

<i>Čestice</i>	r_{iF1}	r_{iF2}
1. Tijekom razvoda roditelja osjećao sam podršku od strane svoje uže obitelji (brat/sestra, bake, djedovi).	.13	.86
2. Tijekom razvoda roditelja osjećao sam razumijevanje od strane svoje uže obitelji.	.15	.88
3. Tijekom razvoda roditelja moji prijatelji su mi pružali podršku.	.79	.22
4. Mogao sam o razvodu svojih roditelja razgovarati sa svojim prijateljima.	.89	.14
5. Tijekom razvoda roditelja osjećao sam razumijevanje od svojih prijatelja.	.86	.25
6. Kada sam želio razgovarati o razvodu svojih roditelja, imao sam s kim o tome pričati.	.74	.28
7. Mogao sam se povjeriti svojim prijateljima kada sam bio zabrinut/a oko razvoda svojih roditelja.	.88	.15
8. Mogao sam se povjeriti nekome iz svoje obitelji kada sam bio zabrinut/a oko razvoda svojih roditelja.	.41	.72
9. Članovi moje obitelji pružali su mi ohrabrenje kada mi je bilo teško zbog razvoda roditelja.	.26	.83
10. Moji prijatelji pružali su mi ohrabrenje kada mi je bilo teško zbog razvoda roditelja.	.85	.27
11. Ukoliko mi je trebala pomoć, znao/la sam da je imam gdje potražiti.	.58	.44
Svojtvena vrijednost	4.83	3.23
% objašnjene zajedničke varijance	43.93	29.33

U eksploratornoj faktorskoj analizi odgovora na Upitniku percipirane socijalne podrške tijekom razvoda dobivena je dvofaktorska solucija. Čestice koje definiraju prvi faktor odnose se na socijalnu podršku prijatelja (br. 3, 4, 5, 7, 10) te općenito na dostupnost relevantnih izvora socijalne podrške tijekom razvoda (br. 6 i 11). Uzevši u obzir da se većina navedenih čestica odnosi na socijalnu podršku prijatelja te da su sudionici dvije općenite tvrdnje, u kojima nije preciziran izvor podrške, interpretirali više u smjeru podrške prijatelja, ovaj faktor je identificiran kao *percipirana socijalna podrška prijatelja*. Čestice koje definiraju drugi faktor odnose se na socijalnu podršku članova obitelji (br. 1, 2, 8, 9) pa je taj faktor

identificiran kao *percipirana socijalna podršku obitelji*. Ekstrahirani faktori objašnjavaju 73.26 % zajedničke varijance.

Budući da su sve čestice pokazale zasićenja na oba ekstrahirana faktora, provedena je hijerarhijska faktorska analiza, a rezultati su prikazani u Tablici D u Prilogu. Rezultati pokazuju da postoji jedan nadređeni faktor *percipiranoj socijalnoj podršci prijatelja i obitelji*, odnosno da su faktori povezani ($r_{F1F2} = .55$) te da je opravdano računati i ukupan rezultat. Veći rezultat na Upitniku indicira generalno veću percipiranu socijalnu podršku tijekom razvoda. Cronbach alfa Upitnika percipirane socijalne podrške iznosi .89, a vrijednosti nespurioznih korelacija kreću se između .57 i .81 (v. Tablicu E u Prilogu).

Analizom pouzdanosti je utvrđeno da obje skale imaju visoku pouzdanost unutarnje konzistencije (Tablica 6).

Tablica 6 Rezultati analize pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije skala Upitnika percipirane socijalne podrške tijekom razvoda ($N = 344$).

Skale	Čestice	r_{it}
Socijalna podrška obitelji	1.Tijekom razvoda roditelja osjećao sam podršku od strane svoje uže obitelji (brat/sestra,bake,djedovi).	.80
	2.Tijekom razvoda roditelja osjećao sam razumijevanje od strane svoje uže obitelji.	.82
	8.Mogao sam se povjeriti nekome iz svoje obitelji kada sam bio zabrinut/a oko razvoda svojih roditelja.	.74
	9.Članovi moje obitelji pružali su mi ohrabrenje kada mi je bilo teško zbog razvoda roditelja.	.84
	Cronbach α	.91
Socijalna podrška prijatelja	3.Tijekom razvoda roditelja moji prijatelji su mi pružali podršku.	.79
	4.Mogao sam o razvodu svojih roditelja razgovarati sa svojim prijateljima.	.86
	5.Tijekom razvoda roditelja osjećao sam razumijevanje od svojih prijatelja.	.86
	6.Kada sam želio razgovarati o razvodu svojih roditelja, imao sam s kim o tome pričati.	.77
	7.Mogao sam se povjeriti svojim prijateljima kada sam bio zabrinut/a oko razvoda svojih roditelja.	.86
	10.Moji prijatelji pružali su mi ohrabrenje kada mi je bilo teško zbog razvoda roditelja.	.87
11.Ukoliko mi je trebala pomoć, znao/la sam da je imam gdje potražiti.	.65	
Cronbach α	.94	

4.1.3. Faktorska struktura i pouzdanost Upitnika komponenata straha od intimnosti

Rezultati analize latentne strukture i analize pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije prikazani su u Tablici 7.

Tablica 7 Rezultati eksploratorne faktorske analize i analize pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije Upitnika komponenata straha od intimnosti ($N = 344$).

Čestice	r_{IF}	r_{it}
1. Radije ne pokazujem partneru određene aspekte moje osobnosti.	-.75	.70
2. U vezi mi najviše smeta kada osjećam da partner ulazi u moj osobni prostor.	-.66	.63
3. Pokušavam sakriti svoje slabosti od svog partnera.	-.73	.68
4. Ne volim se opravdavati svome partneru.	-.47	.44
5. Ponekad skrivam istinu kako se moj partner ne bi razočarao.	-.60	.57
6. Kada moram donijeti neke osobne odluke, radije ih donosim bez partnera.	-.66	.62
7. Kako bih izbjegao/la da moj partner loše misli o meni, postoje stvari koje ne pokazujem / govorim.	-.78	.73
8. Smeta mi kad se moram prilagoditi svom partneru.	-.59	.56
9. Osjećam da bi moj partner mogao dobiti negativnu sliku o meni ukoliko zna sve o meni.	-.71	.66
10. Pokušavam očuvati svoj osobni prostor zato osiguravam svoju autonomiju.	-.72	.68
Svojtvena vrijednost	4.55	
% objašnjene zajedničke varijance	45.54	
Cronbach α		.89

U eksploratornoj faktorskoj analizi (metoda zajedničkih faktora) odgovora na Upitniku komponenata straha od intimnosti dobivena je jednofaktorska solucija. Iz Tablice 7 vidljivo je da gotovo sve čestice pokazuju zadovoljavajuće visoko zasićenje ekstrahiranim faktorom. Iznimka je čestica br. 4 (*Ne volim se opravdavati svome partneru*) koja ima nešto niže zasićenja od postavljenog kriterija (.50), no zadržana je u daljnjim obradama kako bi čestice u upitniku ostale jednake kao i u originalnoj verziji. S obzirom na to da je u istraživanju Sobral i Coste (2015) korištena eksploratorna faktorska analiza uz metodu glavnih komponenti, odlučeno je da se ista analiza provede i u ovom istraživanju kako bi se

provjerilo hoće li dobivena solucija biti konzistentna njihovim rezultatima. Eksploratornom faktorskom analizom metodom glavnih komponenti dobivena je dvodimenzionalna solucija, u kojoj se odvajaju komponente koje se odnose na *strah od gubitka sebe* i na *strah od gubitka drugog* (Tablica F u Prilogu). Međutim, kao što pokazuju zasićenja pojedinih čestica na objema komponentama, dobivena solucija nije jednostavna (Tablica F u Prilogu). U skladu s tim, u hijerarhijskoj faktorskoj analizi izlučen je jedan faktor višeg reda, na kojem sve čestice imaju zadovoljavajuća zasićenja koja se kreću od .50 do .69. (v. Tablicu G u Prilogu). Korelacija među faktorima prvog reda je .65 te je, u skladu s rezultatima hijerarhijske faktorske analize, opravdano računati ukupan rezultat na cijelom upitniku. U spomenutom istraživanju Sobral i Coste (2015) metodom glavnih komponenti također je dobivena dvofaktorska solucija Upitnika. Pritom je većina čestica saturirala oba ekstrahirana faktora (*strah od gubitka drugog* i *strah od gubitka sebe*) te je hijerarhijskom faktorskom analizom također utvrđen jedan nadređeni faktor višeg reda. Kako bi se dodatno provjerilo pristaje li model s jednim faktorom podacima provedena je konfirmatorna faktorska analiza u programu Mplus 6.12 (Muthen i Muthen, 2009). Utvrđeno je da model s jednim faktorom pristaje podacima $\chi^2 = 169.55$, $df = 35$, $\chi^2/df = 4.82$, CFI = .96, TLI = .94, RMSEA = .08 (C.I. = .06 - .10) i SRMR = .06. Drugim riječima, omjer stupnjeva slobode i vrijednosti hi-kvadrata veći je od 3, što upućuje na nepristajanje modela podacima (Tabachnik i Fidell, 2007). Ipak, ovdje je važno naglasiti da je značajnost hi-kvadrata osjetljiva na veličinu uzorka te da je on na većim uzorcima ispitanika gotovo uvijek značajan (Brown, 2006). Ipak, vrijednosti CFI i TLI veće su od .90 što upućuje na dobro pristajanje modela podacima, kao i vrijednost SRMR koja je manja od postavljenog kriterija od .08 (Hu i Bentler, 1999). RMSEA se kreće unutar intervala .05-.10 što, također indicira pristajanje modela podacima (Hu i Bentler, 1999). Vrijednosti faktorskih zasićenja dobivenih konfirmatornom faktorskom analizom prikazani su u Tablici H u Prilogu. Uzimajući u obzir rezultate hijerarhijske faktorske analize i rezultate analize zajedničkih faktora, ali i rezultate konfirmatorne analize, u daljnim postupcima korišten je samo ukupni rezultat na cijelom upitniku.

Kao što se može vidjeti iz Tablice 7, koeficijent pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije je zadovoljavajuće visok, a sve čestice imaju umjerenu do visoku povezanost s ukupnim rezultatom.

4.1.4. *Faktorska struktura i pouzdanost Skraćene verzije Brennanovog Inventara iskustava u bliskim vezama*

Kako je već prethodno spomenuto, u ovom istraživanju korištene su verzije Inventara za ispitivanje odnosa s partnerom, ocem i majkom. Pritom je važno napomenuti da se redoslijed tvrdnji razlikuje ovisno o tome ispituje li se odnos s partnerom ili roditeljima, no sadržaj i kontekst svih tvrdnji u različitim verzijama Inventara je isti. Radi jednostavnijeg praćenja, ali i lakše usporedbe između različitih verzija, redoslijed prikaza tvrdnji u potonjim tablicama prilagođen je redoslijedu tvrdnji u verziji za ispitivanje bliskog odnosa s partnerom. Rezultati provedenih eksploratornih analiza metodom zajedničkih faktora prikazani su u Tablici 8, a rezultati analiza pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije prikazani su u Tablici 9.

Tablica 8 Rezultati eksploratornih faktorskih analiza (Varimax solucija) Skraćene verzije Brennanovog Inventara privrženosti partneru, ocu i majci ($N = 344$).

Čestice	Privrženost u odnosu					
	Partner		Otac		Majka	
	r_{iF1}	r_{iF2}	r_{iF1}	r_{iF2}	r_{iF1}	r_{iF2}
1.	.69	.19	.71	.20	.74	.25
2.	.29	.62	.21	.63	.31	.56
3.	.76	.27	.73	.11	.78	.30
4.	.25	.70	-.06	.71	.02	.63
5.	.76	.30	.76	.17	.71	.25
6.	.11	.70	-.01	.76	-.08	.72
7.	.80	.28	.67	.16	.78	.28
8.	.19	.68	.04	.46	.09	.43
9.	.60	-.07	.70	-.06	.71	.17
10.	.05	.70	.04	.47	.24	.58
11.	.80	.19	.75	-.09	.82	.09
12.	-.06	.69	.09	.68	.22	.64
13.	.67	-.15	.77	-.16	.77	-.23
14.	.03	.56	-.42	.50	-.43	.57
15.	.67	.21	.78	.13	.76	.28
16.	.00	.58	-.07	.60	-.22	.68
17.	.57	-.13	.73	-.20	.74	-.29
18.	.03	.60	.05	.70	.12	.66
Svojtvena vrijednost	4.70	4.10	5.09	3.68	5.63	3.90
% objašnjene zajedničke varijance	26.10	22.78	28.27	20.44	31.29	21.69

Faktorskom analizom Skraćene verzije Brennanovog Inventara iskustva u bliskim vezama dobivena je dvofaktorska solucija Inventara u svim ispitanim bliskim odnosima, što je u skladu s rezultatima Kamenov i Jelić (2003). Uvidom u faktorska zasićenja i sadržaj čestica, može se reći da prvi faktor, dosljedno za sve ispitane odnose, saturiraju čestice koje se odnose na osjećaje nelagode pri dijeljenju informacija i bliskosti u odnosu pa je ovaj faktor identificiran kao *izbjegavanje*. Čestice koje saturiraju drugi faktor odnose se na osjećaje straha od usamljenosti i gubitka bliske osobe te se, u skladu s tim, ovaj faktor identificira kao *anksioznost*.

Uzimajući u obzir kriterij zasićenja faktorom od .50, vidljivo je kako kod odnosa s partnerom sve čestice imaju zadovoljavajuće visoka zasićenja. Ekstrahirani faktori objašnjavaju ukupno 48.88% zajedničke varijance. Slični su rezultati i kod odnosa s ocem gdje gotovo sve čestice imaju zadovoljavajuće visoka zasićenja izuzev čestica br. 8 (*Brinem se da ću ostati sam/a*) i br. 10 (*Moja želja za bliskošću ponekad uplaši i otjera ljude*). Ove čestice imaju nešto niža zasićenja od postavljenog kriterija, no istovremeno pokazuju relativno visoko zasićenje drugim faktorom (.46, .47) te gotovo nulto zasićenje prvim faktorom. Budući da je ova skala često korištena i provjeravana, spomenute čestice nisu izbačene iz daljnjih analiza. Ekstrahirani faktori kod odnosa s ocem objašnjavaju ukupno 48.71% zajedničke varijance.

I kod odnosa s majkom rezultati su pokazali da se sve čestice dosljedno grupiraju oko dva ekstrahirana faktora, pri čemu čestica br. 8 (*Brinem se da ću ostati sam/a*) ima niže zasićenje od postavljenog kriterija, no istovremeno pokazuje relativno visoko zasićenje drugim faktorom (.43). Naime, s obzirom da je ista čestica zadržana kod odnosa s ocem i ovdje je odlučeno da se zadrži u daljnjim analizama. Ekstrahirani faktori objašnjavaju ukupno 52.98% zajedničke varijance.

Kao što se može vidjeti iz Tablice 9, analizama pouzdanosti utvrđeno je da sve skale imaju zadovoljavajuće visoku pouzdanost unutarnje konzistencije. U sve tri verzije Inventara veću pouzdanost ima skala *izbjegavanja* u odnosu na skalu *anksioznost*.

Tablica 9 Rezultati analiza pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije Skraćene verzije Brennanovog Inventara iskustva privrženosti partneru, ocu i majci ($N = 344$).

<i>Skale</i>	<i>Čestice</i>	<i>Partner</i> <i>r_{it}</i>	<i>Otac</i> <i>r_{it}</i>	<i>Majka</i> <i>r_{it}</i>
Izbjegavanje	1. Radije ne pokazujem partneru svoje prave osjećaje.	.67	.68	.74
	3. U trenutku kad se moj partner počne zblizavati sa mnom, primjećujem da se ja povlačim.	.76	.70	.77
	5. Ne osjećam se ugodno kad se emocionalno otvaram ljubavnim partnerima/icama.	.76	.65	.65
	7. Nervozan/a sam kada mi se partneri/ice previše emocionalno približe.	.79	.64	.77
	9. Osjećam se ugodno dijeleći svoje intimne misli i osjećaje s partnerom/icom.	.54	.75	.75
	11. Pokušavam izbjeći preveliko zblizavanje s partnerom/icom.	.78	.70	.79
	13. Gotovo sve govorim svojim partnerima/icama.	.67	.70	.70
	15. Osjećam se jako neugodno kad sam blizak/bliska s partnerima/icama.	.50	.75	.75
	17. Obraćam se partneru/ici iz puno razloga, uključujući utjehu i smirivanje.	.57	.65	.63
	Cronbach α		.90	.91
Anksioznost	2. Bojim se da moji partneri neće mariti za mene koliko ja marim za njih.	.60	.57	.51
	4. Jako se brinem da ću izgubiti partnera/icu.	.68	.66	.60
	6. Ako ne mogu navesti partnera/icu da pokaže interes za mene, postajem uznemiren/a ili ljut/a.	.65	.70	.67
	8. Brinem se da ću ostati sam/a.	.65	.41	.40
	10. Moja želja za bliskošću ponekad uplaši i otjera ljude.	.65	.42	.51
	12. Ponekad osjećam da prisiljavam partnere/ice da pokazuju više osjećaja, više obvezivanja.	.61	.62	.57
	14. Kada nisam u vezi, osjećam se pomalo tjeskobno i nesigurno.	.52	.42	.45
	16. Postanem nezadovoljan/na kad moji partneri/ice nisu na raspolaganju kad ih trebam.	.51	.54	.59
18. Zamjeram partneru/ici kada provodi vrijeme odvojeno od mene.	.46	.65	.59	
Cronbach α		.86	.84	.83

4.2. Deskriptivni pokazatelji i rezultati analize spolnih razlika u ispitanim varijablama

Kako bi se odgovorilo na drugi problem istraživanja, odnosno kako bi se provjerile eventualne spolne razlike na ispitanim varijablama, izračunati su t-testovi za velike nezavisne uzorke. Deskriptivni pokazatelji ispitanih varijabli u cijelom uzorku i u podskupinama prema spolu prikazani su u Tablici 10, a rezultati t-testova prikazani su u Tablici 11.

Tablica 10 Deskriptivni pokazatelji ispitanih varijabli u cijelom uzorku i podskupinama prema spolu

	min-max	Ukupan uzorak (N = 344)			Žene (N = 244)			Muškarci (N = 100)			
		M	SD	z	M	SD	z	M	SD	z	
<i>Čestina viđanja</i>	1-8	5.76	2.01	.18**	5.55	2.18	.16**	6.25	1.42	.21**	
<i>Čestina kontakta</i>	1-8	6.08	1.89	.23**	5.89	2.05	.20**	6.56	1.32	.30**	
<i>Zadovoljstvo kvalitetom kontakta</i>	0-7	3.97	2.44	.14**	3.68	2.56	.13**	4.67	1.93	.17**	
<i>Zadovoljstvo Skrbnikom</i>	0-7	6.06	1.59	.34**	5.90	1.69	.32**	6.45	1.28	.40**	
Upitnik iskustva razvoda											
<i>Emocionalne posljedice</i>	5-25	12.51	5.53	.14**	13.31	5.69	.10*	10.56	4.6	.20**	
<i>Samookrivljanje</i>	4-20	6.91	4.24	.25**	6.94	4.63	.28**	6.84	3.10	.18**	
<i>Neprihvaćanje</i>	4-20	8.28	3.73	.14**	7.80	3.64	.15**	9.43	3.72	.10	
<i>Ukupan rezultat</i>	13-61	27.70	10.72	.11**	28.05	11.37	.13**	26.83	8.93	.10	
Upitnik percipirane socijalne podrške											
<i>Socijalna podrška prijatelja</i>	7-35	24.13	8.41	.10*	23.87	9.00	.11**	24.76	6.75	.09	
<i>Socijalna podrška obitelji</i>	4-20	13.38	5.07	.12*	13.24	5.24	.10*	15.45	4.26	.17**	
<i>Ukupan rezultat</i>	11-55	38.01	11.87	.08*	37.11	12.46	.08	40.21	9.99	.12	
Strah od intimnosti	10-50	22.87	8.72	.08*	25.73	9.83	.08	26.18	8.08	.09	
Brennanov Inventar iskustava u bliskim vezama											
<i>Partner</i>	<i>Izbjegavanje</i>	9-63	24.77	11.83	.11**	25.07	12.33	.12**	24.04	10.53	.13
	<i>Anksioznost</i>	9-63	31.52	12.25	.07	32.16	12.99	.06	29.97	10.09	.11
<i>Otac</i>	<i>Izbjegavanje</i>	9-63	36.34	14.30	.06	38.30	14.65	.08	31.58	12.22	.09
	<i>Anksioznost</i>	9-63	22.64	10.96	.11**	22.33	11.70	.13	23.39	8.93	.13
<i>Majka</i>	<i>Izbjegavanje</i>	9-63	28.31	13.84	.12**	26.47	11.84	.14**	25.92	12.61	.10
	<i>Anksioznost</i>	9-63	23.25	10.63	.09**	23.96	11.25	.09*	21.51	8.72	.08

Napomena: *čestina viđanja* (raspon između 1 = uopće nisam viđao i 8 = svakodnevno sam viđao odsutnog roditelja), *čestina kontakta* (raspon između 1 = uopće nisam kontaktirao i 8 = svakodnevno sam kontaktirao s odsutnim roditeljem), *zadovoljstvo kvalitetom kontakta s odsutnim roditeljem* (raspon između 0 = nimalo i 7 = u potpunosti zadovoljan), *zadovoljstvo skrbnikom* (raspon između 0 = nimalo i 7 = u potpunosti zadovoljan)

* $p < .05$, ** $p < .01$

U Tablici 10 prikazani su osnovni deskriptivni pokazatelji rezultata na pojedinim skalama Upitnika iskustva razvoda roditelja, Upitnika percipirane socijalne podrške, Upitnika komponenata straha od intimnosti te na Skraćenoj verziji Brennanovog Inventara iskustava u bliskim vezama, u cijelom uzorku te u poduzorcima muškarca i žena. Također, prikazani su i deskriptivni pokazatelji rezultata na varijablama koje se odnose na kontakt s odsutnim roditeljem (čestina fizičkog kontakta i kontakta općenito), kao i zadovoljstvo kvalitetom tog kontakta te zadovoljstvo skrbnikom nakon razvoda. Sudionici su čestinu fizičkog kontakta i čestinu kontakta općenito s odsutnim roditeljem procjenjivali na skali procjene od 1 do 8, a veći rezultat u oba slučaja indicira veću čestinu fizičkog kontakta i kontakta općenito. Dakle, čestina viđanja se odnosi na čestinu fizičkih susreta sudionika i odsutnog roditelja, a čestina kontakta se odnosi na bilo kakav oblik komunikacije s odsutnim roditeljem. Zadovoljstvo kvalitetom kontakta i zadovoljstvo skrbnikom sudionici su procjenjivali na skali procjene od 0 do 7, gdje veći rezultat upućuje na veće zadovoljstvo.

Ako u se obzir uzme u aritmetička sredina i teoretski raspon koji varijable mogu imati, može se reći da su distribucije varijabli čestina viđanja i čestina kontakta negativno asimetrične što znači da su sudionici naveli da su, u prosjeku, relativno često viđali i kontaktirali s odsutnim roditeljem. Osim toga, distribucija rezultata na varijabli zadovoljstvo kvalitetom kontakta s odsutnim roditeljem je blago negativno asimetrična, što znači da su sudionici, u prosjeku relativno zadovoljni kvalitetom tog kontakta. Što se zadovoljstva skrbnikom tiče, rezultati također pokazuju da su sudionici, u prosjeku, visoko zadovoljni svojim skrbnikom nakon razvoda. Naime, najveći moguća procjena koji su sudionici mogli dati na ovoj varijabli je 7, a njihova prosječna procjena zadovoljstva iznosi 6.06.

Nadalje, na Upitniku iskustva razvoda i pripadajućim skalama, distribucija je pozitivno asimetrična, što indicira da je većina sudionika izvijestila o relativno slabim negativnim reakcijama na razvod braka razvoda roditelja. Konkretno, moglo bi se reći da sudionici razvod roditelja nisu skloni procjenjivati kao pretjerano negativno iskustvo. Slična distribucija dobivena je i na rezultatima Upitnika komponenata straha od intimnosti, odnosno sudionici imaju, u prosjeku, relativno niske rezultate. S druge strane, na Upitniku percipirane socijalne podrške tijekom razvoda, distribucija je negativno asimetrična, što znači da sudionici, u prosjeku, imaju visoke rezultate, odnosno da izvještavaju o visokoj percipiranoj socijalnoj podršci tijekom razvoda roditelja. Na Skraćenoj verziji Brennanovog Inventara iskustva u odnosu s majkom, na ukupnom uzorku, distribucija je pozitivno asimetrična na obje skale, što znači da sudionici izvještavaju o relativno niskim razinama

izbjegavanja i anksioznosti u odnosu s majkom. Nadalje, kod odnosa s partnerom, rezultati su pomaknuti prema nižim vrijednostima samo na skali *izbjegavanje*, dok su na skali *anksioznost* normalno distribuirani. Konačno, kod odnosa s ocem distribucija na skali *anksioznost* je pozitivno asimetrična, što znači da sudionici izvještavaju o relativno niskim razinama *anksioznosti* u odnosu s ocem. S druge strane, na skali *izbjegavanje* rezultati su normalno distribuirani.

Tablica 11 Usporedba rezultata muških i ženskih sudionika na ispitanim varijablama: rezultati t-testa za velike nezavisne uzorke ($N = 344$)

	$M_{\text{žene}}$	$M_{\text{muškarci}}$	t	df	p	
<i>Čestina viđanja</i>	5.55	6.25	2.95	342	.00	
<i>Čestina kontakta</i>	5.89	6.56	3.03	342	.00	
<i>Zadovoljstvo kvalitetom kontakta</i>	3.68	4.67	3.45	342	.00	
<i>Zadovoljstvo skrbnikom</i>	5.90	6.45	2.96	342	.00	
<i>Emocionalne posljedice razvoda</i>	13.31	10.56	-4.29	342	.00	
<i>Samookrivljavanje zbog razvoda</i>	6.94	6.84	-0.20	342	.84	
<i>Neprihvatanje razvoda</i>	7.80	9.43	3.74	342	.00	
<i>Iskustvo razvoda-ukupno</i>	28.05	26.83	-0.96	342	.34	
<i>Socijalna podrška prijatelja</i>	23.87	24.76	.89	342	.37	
<i>Socijalna podrška obitelji</i>	13.24	15.45	3.74	342	.00	
<i>Socijalna podrška- ukupno</i>	37.11	40.21	2.21	342	.03	
<i>Strah od intimnosti</i>	26.26	26.18	0.40	342	.69	
<i>Partner</i>	<i>Izbjegavanje</i>	25.07	24.04	-.74	342	.46
	<i>Anksioznost</i>	32.16	29.97	-1.51	342	.13
<i>Otac</i>	<i>Izbjegavanje</i>	38.30	31.58	-4.04	342	.00
	<i>Anksioznost</i>	22.33	23.39	0.81	342	.42
<i>Majka</i>	<i>Izbjegavanje</i>	26.47	25.92	0.33	342	.74
	<i>Anksioznost</i>	23.96	21.51	-1.95	342	.05

Iz Tablice 11 vidljivo da postoje neke razlike između rezultata muškaraca i žena na korištenim mjernim instrumentima. Utvrđeno je da muškarci, u prosjeku, izvještavaju o češćem fizičkom, ali i svakom drugom obliku kontakta s odsutnim roditeljem u odnosu na žene. Slično tome, i kod *zadovoljstva kvalitetom kontakta*, muškarci su dali, u prosjeku, veću procjenu na skali u usporedbi sa ženama. Ovdje se u obzir treba uzeti i podatak da je većina sudionika (84.3%) nakon razvoda živjela s majkom pa je u većini slučajeva procjenjivani odsutni roditelj otac. U prilog tome ide i podatak da kada se u analizu uzmu podaci samo onih sudionika koji su se izjasnili da su nakon razvoda živjeli s majkom, odnosno da je odsutni roditelj otac, ova razlika u čestini i zadovoljstvu kvalitetom kontakta s odsutnim roditeljem između muškaraca i žena ostaje konzistentna (*čestina fizičkog kontakta*: $t=2.96$, $df=288$, $p<.001$; *čestina kontakta*: $t=3.33$, $df=288$, $p<.001$; *zadovoljstvo kvalitetom kontakta*: $t=4.14$, $df=288$, $p<.001$). S druge strane, kada su u analizu uzeti podaci onih sudionika kojima je majka odsutni roditelj, razlika u čestini i zadovoljstvu kvalitetom tog kontakta nije

utvrđena (*čestina fizičkog kontakta*: $t=0.58$, $df=40$, $p>.05$; *čestina kontakta*: $t=-0.01$, $df=40$, $p>.05$; *zadovoljstvo kvalitetom kontakta*: $t=-0.32$, $df=40$, $p>.05$). Ottaway (2010) navodi da muškarci nakon razvoda češće ostaju u kontaktu s ocem te posljedično imaju bolji odnos s njim pa nije iznenađujuće da su muškarci u ovom istraživanju izvijestili o češćem kontaktu i većem zadovoljstvu kvalitetom tog odnosa.

Nadalje, muškarci, u usporedbi sa ženama, imaju u prosjeku niže rezultate na skali *negativne emocionalne posljedice razvoda*, što znači da muškarci izvještavaju o manje negativnih emocija nakon razvoda braka roditelja. S druge strane, muškarci imaju u prosjeku veće rezultate na skali *neprihvatanje razvoda roditelja*, što znači da su skloniji negiranju i neprihvatanju razvoda braka roditelja u odnosu na žene. Budući da obje skupine na skali neprihvatanja imaju relativno niske rezultate, moglo bi se zapravo reći da su žene sklonije lakšem prihvaćanju i pomirenju s razvodom roditelja nego muškarci. Što se tiče socijalne podrške, značajna razlika je dobivena u ukupnom rezultatu na Upitniku percipirane socijalne podrške i na skali *socijalna podrška obitelji*. Iako i muškarci i žene imaju relativno visoke rezultate na ovim varijablama, muškarci u prosjeku izvještavaju o većoj socijalnoj podršci općenito i socijalnoj podršci obitelji tijekom razvoda.

Što se tiče rezultata na Upitniku komponenata straha od intimnosti, nije utvrđena statistički značajna razlika između muškaraca i žena. Konačno, na Skraćenoj verziji Brennanovog Inventara iskustava u bliskim odnosima statistički značajna razlika utvrđena je samo u bliskom odnosu s ocem na skali *izbjegavanje*, žene, u prosjeku, imaju veće rezultate u odnosu na muškarce.

4.3. Strah od intimnosti u ljubavnim vezama ovisno o spolu i stilu privrženosti partneru, ocu i majci

Kako bi se provjerilo postoji li interakcijski efekt spola sudionika i stila privrženosti u odnosu s partnerom, ocem i majkom na rezultate na Upitniku komponenata straha od intimnosti u ljubavnim vezama, provedene su dvosmjerne analize varijance za svaki bliski odnos (Tablica 13). U Tablici 12 prikazana je raspodjela sudionika istraživanja po stilu privrženosti u sva tri ispitana odnosa.

Tablica 12 Broj muških i ženskih sudionika u pojedinim kategorijama stilova privrženosti partneru, ocu i majci

	Muškarci (N=100)			Žene (N=244)		
	Partner	Otac	Majka	Partner	Otac	Majka
Stil privrženosti	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)
Sigurni	58 (58)	54 (54)	77 (77)	118 (48.4)	89 (36.5)	164 (67.2)
Zaokupljeni	24 (24)	3 (3)	2 (2)	65 (26.7)	13 (5.3)	19 (7.8)
Plašljivi	9 (9)	6 (6)	3 (3)	38 (15.6)	20 (8.2)	17 (7.0)
Odbijajući	9 (9)	37 (37)	18 (18)	23 (9.4)	122 (50.0)	44 (18.0)

S obzirom na to da je unutar pojedinih stilova privrženosti broj sudionika vrlo mali, odlučeno je da se, prije provedbe dvosmjerne analize varijance, određene kategorije povežu. Konkretno, sudionici su razvrstani u dvije šire kategorije: *sigurno* i *nesigurno privrženi*. U skupinu sigurno privrženih sudionika ($n_{\text{partner}}=176$, $n_{\text{otac}}=143$, $n_{\text{majka}}=241$) svrstani su svi sudionici koji na obje skale (*izbjegavanje* i *anksioznost*) imaju niske rezultate (<36), dok su u skupinu nesigurno privrženih ($n_{\text{partner}}=168$, $n_{\text{otac}}=201$, $n_{\text{majka}}=103$) svrstani preostali sudionici koji imaju zaokupljeni, plašljivi ili odbijajući stil privrženosti u ispitanim odnosima. Na tako formiranim kategorijama, provedene su dvosmjerne analize varijance za svaki ispitani odnos, a rezultati su prikazani u Tablici 13.

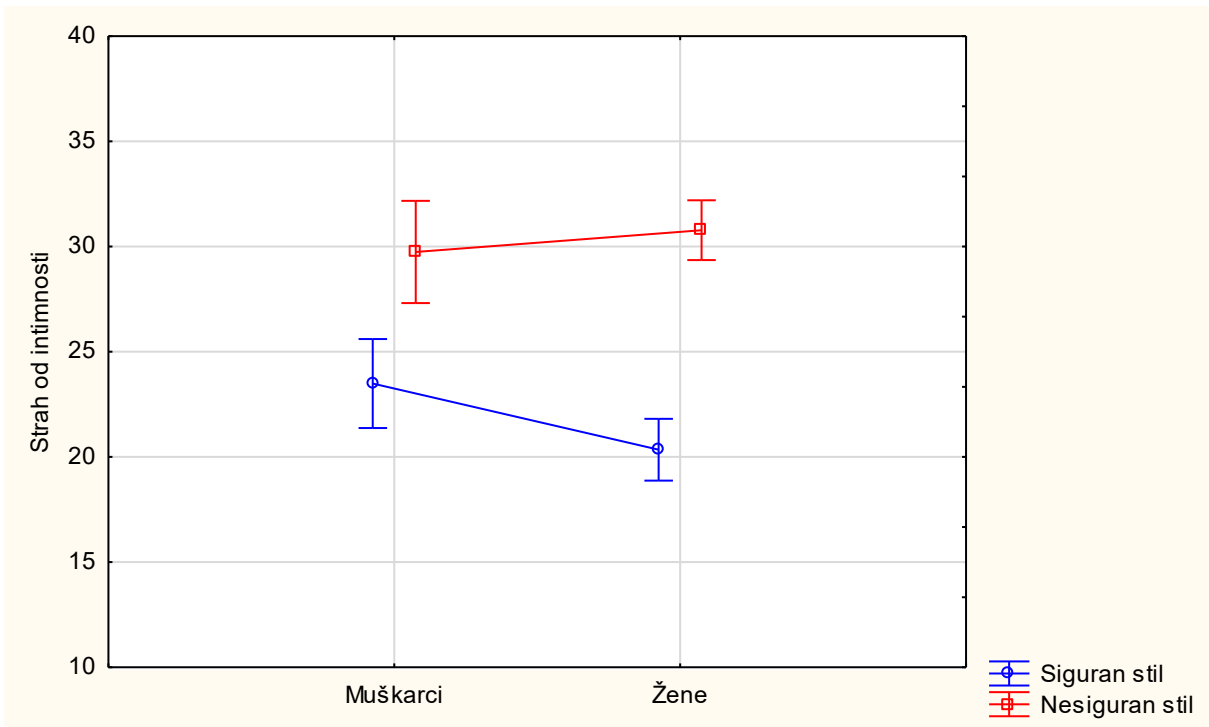
Tablica 13 Efekti spola i stila privrženosti sudionika u odnosu s partnerom, ocem i majkom na rezultate na Upitniku komponenata straha od intimnosti ($N = 344$)

		Glavni efekt spola			Glavni efekt stila privrženosti			Efekt interakcije spola i stila privrženosti		
		<i>F</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	<i>F</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	<i>F</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
Stil privrženosti partneru	<i>Strah od intimnosti</i>	1.18	1	.28	73.96	1	.00	4.64	1	.03
Stil privrženosti ocu	<i>Strah od intimnosti</i>	1.36	1	.24	19.30	1	.00	0.01	1	.90
Stil privrženosti majci	<i>Strah od intimnosti</i>	0.01	1	.94	16.46	1	.00	3.57	1	.06

U odnosu s *partnerom* utvrđen je glavni efekt stila privrženosti te interakcijski efekt spola i stila privrženosti na rezultate na Upitniku komponenata straha od intimnosti u ljubavnim vezama. Što se tiče efekta stila privrženosti, utvrđeno je da osobe s nesigurnim stilom privrženosti partneru imaju veći strah od intimnosti ($M=30.57$) u usporedbi s osobama koje imaju siguran stil privrženosti ($M=21.38$). Kako bi se utvrdile razlike u rezultatima s obzirom na interakcijski efekt spola i stila privrženosti partneru provedena je post-hoc analiza Fisher LSD testom (v. Tablicu I u Prilogu). Iz rezultata je vidljivo da muškarci koji u partnerskom odnosu imaju siguran stil privrženosti imaju veći strah od intimnosti nego žene sa sigurnim stilom privrženosti u partnerskom odnosu, dok između nesigurno privrženih muškaraca i žena nema značajne razlike.

U odnosu s *majkom* i *ocem* utvrđen je samo glavni efekt stila privrženosti. U odnosu s majkom veći strah od intimnosti imaju osobe s nesigurnim stilom privrženosti ($M=30.78$) nego osobe sa sigurnim stilom privrženosti ($M=24.06$). Također, u odnosu s ocem dobiveno je da nesigurno privrženi ($M=27.76$) imaju veći strah od intimnosti u usporedbi sa sigurno privrženima ($M=23.20$) (v. tablice J i K u Prilogu).

Slika 1 Prikaz interakcije spola i stila privrženosti partneru na Upitniku komponenta straha od intimnosti ($N = 344$)

4.4. Povezanost ispitivanih varijabli

Kako bi se odgovorilo na četvrti istraživački problem, odnosno kako bi se ispitalo u kakvom su odnosu ispitane varijable, izračunati su Pearsonovi koeficijenti korelacije. Korelacije su izračunate zasebno u podskupini muškaraca i žena, a rezultati su prikazani u Tablici 14. Prikaz korelacija u nastavku teksta organiziran je u skladu s redoslijedom varijabli u tablici. Konkretno, prvo su analizirane povezanosti između varijabli koje se odnose na kontakt s odsutnim roditeljem i ostalih mjernih instrumenata. Zatim su analizirane povezanosti između negativnih reakcija na razvod roditelja i percipirane socijalne podrške tijekom razvoda te dimenzija anksioznost i izbjegavanje u svim ispitanim odnosima. Nadalje je analizirana povezanost između percipirane socijalne podrške tijekom razvoda i straha od intimnosti u ljubavnim vezama te kvalitete privrženosti u svim ispitanim bliskim odnosima. Potom je ispitana povezanost straha od intimnosti u ljubavnim vezama i dimenzija izbjegavanje i anksioznost u svim ispitanim odnosima. Naposljetku su još provjerene povezanosti između dimenzija izbjegavanje i anksioznost u svim ispitanim bliskim odnosima te njihove međusobne korelacije unutar istog odnosa.

Tablica 14 Korelacije svih varijabli u podskupinama sudionika prema spolu

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.
1.	-	.03	.02	.07	-.25**	-.07	-.14*	-.20**	.32**	.19**	.27**	-.05	-.35**	.01	-.01	-.05	-.06	-.15*
2.	.33***	-	.80***	.25***	.08	.02	-.00	.05	.03	-.05	-.03	-.03	-.04	.06	-.23**	.09	-.07	.05
3.	.24*	.83***	-	.29***	.08	-.00	.03	.05	.02	-.04	-.02	-.09	-.05	.01	-.30**	.10	-.05	-.01
4.	-.03	.59***	.63***	-	-.24**	-.09	-.07	-.18**	.19**	.06	.12	-.09	-.13	-.08	-.38**	-.17**	-.08	-.02
5.	-.20*	-.20*	-.17	-.35***	-	.49***	.44***	.84***	-.36***	-.35***	-.40***	.24***	.27***	.32***	.05	.42***	.21***	.35***
6.	.05	.25*	.21*	.06	.40***	-	.55***	.83***	-.24***	-.19**	-.24***	.20**	.26***	.32***	-.01	.44***	.13*	.33***
7.	.06	.13	.07	-.02	.36***	.49***	-	.76***	-.13*	-.31***	-.28***	.06	.12	.16*	-.17**	.35***	.02	.27***
8.	-.06	.04	.01	-.17	.81***	.76***	.77***	-	-.32***	-.35***	-.39***	.22***	.28***	.34***	-.03	.50***	.17**	.39***
9.	.24*	-.04	-.03	.08	-.50***	-.34***	-.14	-.43***	-	.50***	.78***	-.18**	-.20**	-.07	-.08	-.12	-.19**	-.21***
10.	.19	.22*	.24*	.32**	-.57***	-.28**	-.19	-.47**	.63***	-	.93***	-.25***	-.25***	-.24***	-.12*	-.19**	-.31***	-.31***
11.	.23*	.13	.15	.25*	-.59***	-.33***	-.19	-.50***	.85***	.94***	-	-.25***	-.27***	-.20**	-.12	-.19**	-.30***	-.31***
12.	-.14	.04	.06	.05	.28**	.28**	.26**	.35***	-.32**	-.28**	-.33**	-	.30***	.37***	.27***	.24***	.72***	.44***
13.	-.27**	.05	.05	-.10	.28**	.05	-.13	.11	-.29**	-.23*	-.28**	.24*	-	.08	.07	.22***	.25***	.30***
14.	.18	.15	.23*	.03	.43***	.37***	.27**	.46***	-.28**	-.21*	-.26**	.37***	.19	-	.31***	.47***	.35***	.50***
15.	-.12	-.32**	-.37***	-.30**	.27**	.11	.25*	.28**	-.14	-.27**	-.24*	.37***	-.14	.17	-	.02	.28***	.15*
16.	.18	.25*	.27**	.11	.27**	.35***	.18	.34***	-.20	-.20*	-.22*	.30**	.19	.76***	.06	-	.21***	.43***
17.	-.17	.17	.12	.15	.18	.20*	.16	.23*	-.31**	-.19	-.26**	.77***	.42***	.32**	.17	.25*	-	.36***
18.	.08	.04	.05	-.15	.52***	.32**	.22*	.48**	-.32**	-.35***	-.37***	.26*	.17	.71***	.12	.53***	.11	-

Napomena: iznad dijagonale prikazani su koeficijenti korelacije u poduzorku žena, a ispod dijagonale prikazani su koeficijenti korelacije u poduzorku muškaraca; 1. zadovoljstvo skrbnikom 2. čestina viđanja odsutnog roditelja, 3. čestina kontakta s odsutnim roditeljem, 4. zadovoljstvo kontaktom s odsutnim roditeljem, 5. emocionalne posljedice razvoda, 6. samookrivljavanje zbog razvoda, 7. neprihvatanje razvoda, 8. negativne posljedice razvoda, 9. socijalna podrška obitelji, 10. socijalna podrška prijatelja, 11. socijalna podrška općenito, 12. strah od intimnosti, 13. izbjegavanje u odnosu s majkom, 14. anksioznost u odnosu s majkom, 15. izbjegavanje u odnosu s ocem, 16. anksioznost u odnosu s ocem, 17. izbjegavanje u odnosu s partnerom, 18. anksioznost u odnosu s partnerom

* $p < .05$, ** $p < .01$; *** $p < .001$

Iz Tablice 14 vidljivo je da su čestina viđanja roditelja s kojim sudionici nisu živjeli nakon razvoda kao i čestina kontakta s tim roditeljem, međusobno visoko pozitivno povezani u oba poduzorka. Također, navedene varijable su kod muškaraca umjereno pozitivno povezane i sa zadovoljstvom kontaktom s istim roditeljem, dok su kod žena te korelacije nisko pozitivno povezane. Nadalje, kod muškaraca su čestina fizičkog kontakta i čestina kontakta općenito s odsutnim roditeljem nisko pozitivno povezani i sa zadovoljstvom skrbnikom, dok kod žena nema povezanosti među tim varijablama. Osim toga, kod obje podskupine su rezultati na čestini fizičkog kontakta, kontakta općenito i na zadovoljstvu tim kontaktom negativno povezani s dimenzijom izbjegavanje u odnosu s ocem. Ovakvi rezultati u skladu su s pretpostavkom, budući da su osobe koje su češće bile u kontaktu s roditeljem s kojim nisu živjele (većinom ocem), ujedno bile i zadovoljnije tim odnosom te osjećale istovremeno manje neugode i izbjegavanja bliskosti u tom odnosu. Zanimljivo je da su i čestina viđanja i čestina kontakta kod muškaraca općenito u pozitivnoj, ali niskoj povezanosti s anksioznosti u odnosu s ocem što nije u skladu s očekivanjima. Naime, ovo sugerira da muškarci koji češće komuniciraju s odsutnim roditeljem (većinom ocem) mogu svejedno osjećati strah i tjeskobu od njegovog odbijanja ili napuštanja. U ovom slučaju, možda je za samu kvalitetu odnosa s ocem bolji pokazatelj zadovoljstvo tim kontaktom, koje je u negativnoj korelaciji s dimenzijom izbjegavanja, što zapravo znači da muškarci koji su zadovoljniji kontaktom s roditeljem s kojim ne žive manje izbjegavaju bliskost i povezanost s ocem. Također, kod muškaraca su čestina viđanja i čestina kontakta s odsutnim roditeljem nisko pozitivno povezani i s anksioznosti u odnosu s majkom, što znači da muškarci koji češće kontaktiraju s odsutnim roditeljem (većinom ocem) osjećaju i veću anksioznost u odnosu s majkom. S druge strane, kod žena je zadovoljstvo kontaktom s roditeljem s kojim ne žive nisko negativno povezano i s anksioznosti i izbjegavanjem u odnosu s ocem, što je u skladu s očekivanjima te konkretno znači da kod žena zadovoljstvo kontaktom može biti povezano s manjim izbjegavanjem i s manjim strahom i tjeskobom u odnosu s ocem. Što se tiče odnosa s majkom, nisu utvrđene značajne povezanosti između kontakta s odsutnim roditeljem i dimenzijom anksioznost i izbjegavanje u odnosu s majkom kod žena. Zadovoljstvo skrbnikom je i kod muškaraca i kod žena relativno nisko negativno povezano s dimenzijom izbjegavanje u odnosu s majkom, što sugerira da sudionici koji su zadovoljniji svojim skrbnikom imaju niže izbjegavanje u odnosu s majkom, što je u ovom slučaju i logično, budući da je većina sudionika nakon razvoda živjela s majkom. S druge strane, ni kod žena ni kod muškaraca nema značajnih povezanosti između zadovoljstva skrbnikom i anksioznosti i

izbjegavanja u odnosu s ocem. Kod žena je još jedino zadovoljstvo skrbnikom u niskoj negativnoj korelaciji s anksioznosti u odnosu s partnerom.

Nadalje, ukupan rezultat na Upitniku iskustva razvoda roditelja i rezultati na pripadajućim skalama su u negativnoj korelaciji s percipiranom socijalnom podrškom i kod muškaraca i kod žena, što konkretno upućuje na to da osobe koje su primile manje socijalne podrške tijekom razvoda navode da su negativnije reagirale na razvod roditelja. Ovakvi rezultati u skladu su s pretpostavkom, a izuzetak je jedino nepostojanje povezanosti između rezultata na skali neprihvatanje razvoda roditelja i socijalne podrške kod muškaraca. Jednako tako, i muškarci i žene koji su se izjasnili da su negativnije reagirali na razvod roditelja, odnosno koji imaju veće rezultate na Upitniku iskustva razvoda, ujedno imaju i veće rezultate na Upitniku komponenata straha od intimnosti, ali i na skali anksioznost i skali izbjegavanje u odnosu s partnerom što je u skladu s polazišnom pretpostavkom. Iako su te korelacije većinom niske, upućuju na tendenciju da one osobe koje su negativnije reagirale na razvod roditelja, mogu iskazivati veći strah od intimnosti te imati izraženiju anksioznost i izbjegavanje u ljubavnoj vezi. Korelacije između negativnih reakcija na razvod i dimenzija privrženosti u odnosu s roditeljima različite su u poduzorcima muškaraca i žena. Konkretno, kod muškaraca su dobivene uglavnom umjerene pozitivne povezanosti između ukupnog rezultata na Upitniku iskustva razvoda i anksioznosti u svim bliskim odnosima (nešto je niža povezanost s anksioznosti u odnosu s ocem), što je u skladu s očekivanjima. S druge strane, za izbjegavanje u bliskim odnosima utvrđene su uglavnom niske korelacije te neznčajna povezanost između izbjegavanja u odnosu s majkom i ukupnog rezultata na Upitniku iskustva razvoda. Ovo konkretno znači da negativne reakcije na razvod roditelja kod muškaraca nisu povezane s izbjegavanjem bliskosti u odnosu s majkom. Kod žena, ukupan rezultat na Upitniku iskustva razvoda nije povezan s izbjegavanjem u odnosu s ocem, ali su ponovno utvrđeni veći koeficijenti korelacije za anksioznost u svim bliskim odnosima. Pritom je najveća (umjerena) pozitivna povezanost između anksioznosti u odnosu s ocem i negativnim reakcijama na razvod roditelja. Također, ukupan rezultat na Upitniku iskustva razvoda roditelja kod žena je nisko negativno povezan s procjenom zadovoljstva skrbnikom, što znači da su žene koje su negativnije reagirale na razvod roditelja ujedno bile i manje zadovoljne odnosom sa skrbnikom (u većini slučajeva majkom).

Što se tiče ukupne percipirane socijalne podrške, ona je i kod muškaraca i kod žena nisko negativno povezana sa strahom od intimnosti te dimenzijama anksioznost i izbjegavanje u svim ispitanim bliskim odnosima. Jedino kod žena nije utvrđena povezanost između ukupnog rezultata na Upitniku percipirane socijalne podrške tijekom razvoda i rezultata na skali

izbjegavanje u odnosu s ocem. Što se tiče povezanosti između skala socijalna podrška obitelji i prijatelja i dimenzija privrženosti u različitim bliskim odnosima, veći broj značajnih negativnih korelacija utvrđen je na skali socijalna podrška prijatelja kod oba spola. U tom smislu, u oba poduzorka nije utvrđena povezanost između socijalne podrške obitelji i dimenzija anksioznost i izbjegavanje u odnosu s ocem. Generalno, iako su dobivene niske korelacije među varijablama kod oba spola, one upućuju na tendenciju da one osobe koje percipiraju da su primile općenito više socijalne podrške tijekom razvoda, kasnije osjećaju manje neugode i straha od odbijanja ili napuštanja u odnosu s partnerom.

Kako se i pretpostavljalo, strah od intimnosti u ljubavnim vezama pozitivno je povezan, kod obje podskupine, s dimenzijama anksioznosti i izbjegavanje u svim ispitanim odnosima. Pritom je najveća pozitivna povezanost utvrđena između izbjegavanja u odnosu s partnerom i straha od intimnosti kod oba spola, što upućuje na to da strah od dijeljenja informacija i intimnosti u bliskim odnosima može proizaći iz slabije kvalitete privrženosti u odnosu s partnerom. S ostalim dimenzijama privrženosti u bliskom odnosu s partnerom i roditeljima strah od intimnosti je u relativno niskim korelacijama.

U poduzorku žena, dimenzije anksioznost i izbjegavanje u odnosu s partnerom su, kako je bilo i očekivano, pozitivno povezane s istim dimenzijama u odnosu s roditeljima, pri čemu su te povezanosti nešto veće za dimenziju anksioznost. Kod muškaraca su dobiveni slični obrasci povezanosti za anksioznost u bliskim odnosima, no povezanost između izbjegavanja u odnosu s partnerom i roditeljima različita je u odnosu na utvrđene povezanosti kod žena. Naime, utvrđena je umjereno visoka pozitivna povezanost između izbjegavanja u odnosu s majkom i izbjegavanja u odnosu s partnerom, ali ne i značajna povezanost između izbjegavanja u odnosu s partnerom i izbjegavanja u odnosu s ocem kod muškaraca. Međusobne korelacije ovih dimenzija unutar istog bliskog odnosa također se razlikuju kod muškaraca i kod žena. Naime, kod oba spola izbjegavanje i anksioznost u odnosu s ocem i majkom nisu međusobno povezani, a kod muškaraca nije utvrđena ni povezanost između izbjegavanja i anksioznosti u partnerskom odnosu. S druge strane, kod žena je utvrđena pozitivna, ali niska povezanost između anksioznosti i izbjegavanja u odnosu s partnerom.

4.5. Prediktivni doprinos dimenzija kvalitete privrženosti partneru i roditeljima te negativnih reakcija na razvod roditelja objašnjenju varijance straha od intimnosti u ljubavnim vezama.

U svrhu odgovora na posljednji istraživački problem, odnosno kako bi se utvrdili zasebni doprinosi dimenzija privrženosti partneru i roditeljima te negativnih reakcija na razvod roditelja objašnjenju varijance straha od intimnosti u ljubavnim vezama provedene su hijerarhijske regresijske analize. Ova analiza omogućava praćenje promjena u postotku objašnjene varijance kriterija nakon uvođenja novog bloka prediktorskih varijabli (Tabachnick i Fidell, 2001). S obzirom na to da su kod muškaraca i žena dobivene razlike u korelacijama između nekih prediktora (Tablica 14), provedene su zasebne hijerarhijske regresijske analize za muškarce i žene.

Budući da Sobral i Costa (2015) navode da je strah od intimnosti u ljubavnoj vezi moguće predvidjeti na temelju kvalitete privrženosti partneru, dimenzije anksioznost i izbjegavanje u odnosu s partnerom uvedene su u prvom koraku regresijske analize. U drugom koraku uvedene su dimenzije privrženosti roditeljima s obzirom na to da neki istraživači smatraju da je intimnost i sigurnost u ljubavnom odnosu povezana s kvalitetnim odnosom s roditeljima (Werner i Silbereisen, 2003). U trećem koraku uvedene su negativne reakcije na razvod roditelja, odnosno negativne emocionalne posljedice, samookrivljavanje i neprihvatanje razvoda. Na ovakav način moguće je utvrditi nezavisan doprinos dimenzija anksioznosti i izbjegavanja u odnosu s roditeljima objašnjenju varijance straha od intimnosti kada se kontrolira kvaliteta privrženosti partneru. Također, moguće je utvrditi doprinos negativnih reakcija na razvod roditelja objašnjenju varijance straha od intimnosti, pored doprinosa kvalitete privrženosti partneru i roditeljima. Rezultati provedenih analiza prikazani su u Tablici 15 i Tablici 16.

Tablica 15 Rezultati hijerarhijske regresijske analize sa strahom od intimnosti kao kriterijem u podskupini muških sudionika ($n=100$)

Prediktori	Strah od intimnosti		
	1.korak	2.korak	3.korak
	β	β	β
Izbjegavanje – partner	.75**	.75**	.75**
Anksioznost – partner	.17**	.17*	.15
Izbjegavanje – otac		.22**	.21**
Anksioznost – otac		.08	.08
Izbjegavanje - majka		-.08	-.08
Anksioznost - majka		-.08	-.09
Emocionalne posljedice razvoda			.03
Samookrivljavanje			.05
Neprihvatanje			.02
	$R=.79$	$R=.83$	$R=.83$
	$R^2=.63$	$R^2=.69$	$R^2=.69$
	$R^2_{kor}=.62$	$R^2_{kor}=.67$	$R^2_{kor}=.66$
	$F(2,97)=81.89^{**}$	$F(6,93)=33.79^{**}$	$F(9,90)=22.27^{**}$

Napomena: β -vrijednost standardiziranog regresijskog koeficijenta, R^2 =ukupan doprinos objašnjenju varijanci, R^2_{kor} =korigirani ukupni doprinos objašnjenju varijanci

* $p<.05$, ** $p<.01$

U prvom koraku hijerarhijske regresijske analize utvrđen je značajan pozitivan doprinos izbjegavanja i anksioznosti u partnerskom odnosu objašnjenju varijance straha od intimnosti u poduzorku muškaraca, pri čemu je objašnjeno ukupno 63% varijance kriterija (Tablica 15). Uključivanjem dimenzija privrženosti roditeljima u drugom koraku regresijske analize objašnjava se dodatnih 7% varijance straha od intimnosti. Osim toga, u drugom koraku izbjegavanje i anksioznost u odnosu s partnerom ostaju statistički značajni prediktori, a uz njih se još jedino izbjegavanje u odnosu s ocem pokazalo značajnim pozitivnim prediktorom straha od intimnosti. Negativne reakcije na razvod roditelja uvedene u trećem koraku nisu značajno povećale objašnjenu varijancu kriterija, tako da ukupna objašnjena varijanca straha od intimnosti iznosi 69%. Također, uvođenjem ovih prediktora u analizu, anksioznost u odnosu s partnerom prestaje biti statistički značajan prediktor straha od intimnosti. Budući da su rezultati hijerarhijskih regresijskih analiza osjetljivi na interkorelacije prediktora, do promjene u značajnosti prediktora može doći uvođenjem nove skupine varijabli (Tabachnick i Fidell, 2001). Ukupno gledajući, u zadnjem koraku su od svih uvrštenih prediktora značajni ostali jedino izbjegavanje u odnosu s partnerom te izbjegavanje u odnosu s ocem.

Tablica 16 Rezultati hijerarhijske regresijske analize sa strahom od intimnosti kao kriterijem u podskupini ženskih sudionika ($n = 244$)

Prediktori	Strah od intimnosti		
	1.korak β	2.korak β	3.korak β
Izbjegavanje – partner	.59**	.54**	.54**
Anksioznost – partner	.21**	.16**	.15**
Izbjegavanje - otac		.06	.05
Anksioznost - otac		.00	-.00
Izbjegavanje - majka		.10*	.09*
Anksioznost - majka		.07	.06
Emocionalne posljedice razvoda			.02
Samookrivljavanje			.03
Neprihvatanje			-.03
	$R=.72$	$R=.73$	$R=.73$
	$R^2=.51$	$R^2=.53$	$R^2=.53$
	$R^2_{kor}=.51$	$R^2_{kor}=.52$	$R^2_{kor}=.51$
	$F(2,241)=126.90^{**}$	$F(6,237)=44.66^{**}$	$F(9,234)=29.56^{**}$

Napomena: β -vrijednost standardiziranog regresijskog koeficijenta, R^2 =ukupan doprinos objašnjenju varijanci, R^2_{kor} =korigirani ukupni doprinos objašnjenju varijanci
* $p < .05$, ** $p < .01$

U poduzorku žena, u prvom koraku hijerarhijske regresijske analize utvrđen je statistički značajan pozitivan doprinos izbjegavanja i anksioznosti u odnosu s partnerom objašnjenju varijance straha od intimnosti, pri čemu je objašnjeno ukupno 51% varijance kriterija (Tablica 16). Uvođenjem dimenzija privrženosti roditeljima u drugom koraku regresijske analize objašnjava se dodatnih, ali skromnih 2% varijance kriterija. Također, u drugom koraku izbjegavanje i anksioznost partneru ostaju statistički značajni prediktori, a uz njih se još jedino izbjegavanje u odnosu s majkom pokazalo statistički značajnim prediktorom straha od intimnosti. Jednako kao i u poduzorku muškaraca, uvođenjem negativnih reakcija na razvod roditelja ne dolazi do značajnog povećanja objašnjene varijance straha od intimnosti. Ukupno gledajući, rezultati zadnjeg koraka pokazali su da objašnjenju varijance straha od intimnosti kod žena pridonosi izbjegavanje i anksioznost u odnosu s partnerom te izbjegavanje u odnosu s majkom. Uvedenim prediktorima objašnjeno je ukupno 53% varijance straha od intimnosti.

5. RASPRAVA

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati odnos između negativnih reakcija na razvod braka roditelja, kvalitete privrženosti roditeljima i ljubavnom partneru i straha od intimnosti u ljubavnim vezama kod odrasle djece razvedenih roditelja. U skladu s tim, primijenjeni su sljedeći upitnici: *Upitnik iskustva razvoda roditelja* (Matić i Čubela Adorić, 2019), *Upitnik percipirane socijalne podrške tijekom razvoda* (Matić i Čubela Adorić, 2019), *Upitnik komponenata straha od intimnosti* (Sobral i Costa, 2015) te *Skraćena verzija Brennanovog Inventara iskustava u bliskim vezama* (Kamenov i Jelić, 2003). Sudionici su na pitanja o razvodu roditelja odgovarali retrospektivno, odnosno morali su se prisjetiti razdoblja razvoda roditelja te, u skladu s tim, odgovoriti na tvrdnje vezane uz posljedice i reakcije na razvod te odnos s roditeljima nakon razvoda.

5.1. Faktorska struktura i pouzdanost primijenjenih instrumenata

5.1.1. *Upitnik iskustva razvoda roditelja*

U skladu s rezultatima preliminarnog istraživanja (Matić i Čubela Adorić, 2019), eksploratornom faktorskom analizom Upitnika iskustva razvoda dobivena su tri faktora. Ekstrahirani faktori su, na temelju sadržaja pojedinih čestica, identificirani kao negativne *emocionalne posljedice, samookrivljavanje zbog razvoda i neprihvatanje razvoda roditelja*. Utvrđeni faktori, odnosno dimenzije u skladu su s reakcijama koje se inače u relevantnoj literaturi spominju kao najčešće negativne reakcije na razvod roditelja. Naime, Delač (2007) navodi da nakon razvoda roditelja djeca najčešće osjećaju negativne emocionalne posljedice, poput osjećaja tuge, tjeskobe, odbačenosti, ali i ljutnje. Osim toga, Fereža (2015) objašnjava da razvod kod djece često izaziva osjećaje krivnje i odgovornosti, što je usko povezano i s neprihvatanjem, odnosno negiranjem razvoda i nemogućnosti pomirenja s njim. Faktorska zasićenja svih čestica zadovoljavajuće su visoka (Tablica 3), izuzev jedne čestice. Naime čestica „*Osjećao/la sam se posramljeno zbog razvoda svojih roditelja*“ pokazala je gotovo podjednako zasićenje na svim ekstrahiranim faktorima. Drugim riječima, može se reći da je osjećaj srama kompleksna reakcija, u kojoj se podjednako reflektira negativna afektivna reakcija na razvod, njegovo neprihvatanje i tendencija samookrivljanja. Budući da su vrijednosti zasićenja ove čestice na svim faktorima također ispod korištenog kriterija, ona je isključena iz daljnjih analiza s ovim upitnikom. Na tako skraćenoj verziji Upitnika ponovno je provedena faktorska analiza te su dobivena tri faktora (Tablica 3). S obzirom na to da su pojedine čestice pokazale zasićenja na više od jednog faktora, provedena je hijerarhijska faktorska analiza kako bi se provjerilo postojanje faktora višeg reda. Analizom je dobiveno da

postoji jedan nadređeni faktor, odnosno da su faktori prvog reda međusobno povezani te da u skladu s tim postoji osnova za računanje ukupnog rezultata na cijelom upitniku (v. Tablicu B u Prilogu). Budući da se pripadajućim česticama upitnika nastoje zahvatiti negativne reakcije na razvod roditelja, rezultat na cijelom upitniku upućuje na ukupnu izraženost negativnih reakcija na razvod. Sudionici koji postižu veće rezultate na Upitniku, ujedno izvještavaju o više negativnih reakcija na razvod, odnosno doživljeno iskustvo razvoda roditelja procjenjuju negativnije. Naime, razvod roditelja predstavlja stresan i kompleksan događaj koji može ostaviti čitav niz posljedica u različitim sferama pojedinčevog života (Strong i Cohen, 2013). Reakcije na razvod, ali i njegove posljedice najčešće nisu jedinstvene, već se javljaju kao kombinacija i interakcija različitih faktora povezanih s razvodom braka na što upućuju i rezultati hijerarhijske faktorske analize ovog instrumenta.

Nadalje, analizom pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije utvrđeno je da sve skale imaju zadovoljavajuće visoku unutarnju konzistenciju (Tablica 4). Koeficijent pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije cijelog upitnika iznosi .88. Uz ukupni rezultat, u daljnjim su analizama korišteni rezultati na pojedinim skalama kako bi se ispitale njihove povezanosti s percepcijom negativnosti razvoda općenito, ali i pojedinim aspektima tog iskustva koji su ispitani ovim upitnikom.

5.1.2. *Upitnik percipirane socijalne podrške tijekom razvoda*

Faktorskom analizom utvrđena je dvofaktorska struktura Upitnika (Tablica 5), kako je bilo i pretpostavljeno s obzirom na rezultate predistraživanja (Matić i Čubela Adorić, 2019). Prvi faktor saturiraju čestice koje se odnose na razumijevanje i potporu od strane obitelji pa je ovaj faktor nazvan *socijalna podrška obitelji*. Drugi faktor saturiran je česticama koje se većinom odnose na socijalnu podršku prijatelja. Izuzetak su čestice koje također saturiraju ovaj faktor, ali se ne odnose direktno na podršku prijatelja, već općenito na dostupnost relevantnih izvora podrške. Sukladno tome, rezultati pokazuju da su sudionici tvrdnje koje se odnose općenito na socijalnu podršku interpretirali slično podršci prijatelja pa je drugi faktor identificiran je kao *socijalna podrška prijatelja*. Dobiveni rezultati nisu iznenađujući budući da se u literaturi kao najčešći izvori socijalne podrške u stresnim situacijama ističu obitelj i bliski prijatelji (Zvizdić, 2015). Pritom važnost podrške prijatelja posebno dolazi do izražaja kada se radi o stresnim obiteljskim događajima. Ako se u obzir uzme da je kvaliteta obiteljskih odnosa za vrijeme razvoda u mnogim slučajevima narušena, podrška se najčešće može očekivati od prijatelja (Zvizdić, 2015). S druge strane, razvod roditelja predstavlja značajan obiteljski događaj, kada je vjerojatno očekivana, ali i važna socijalna podrška od šire i uže obitelji.

Naime, Hetherington (2003) ističe da je podrška od strane uže obitelji i rodbine iznimno važna kada se radi o prilagodbi na razvod roditelja. Vjerojatno dobri odnosi među ostalima članovima obitelji kao i njihova podrška, djeci daju osjećaj sigurnosti da obitelj unatoč razvodu roditelja dobro funkcionira te da su drugi članovi obitelji (npr. baka i djed) spremni pomoći i pružiti im brigu i podršku kada je odnos među roditeljima narušen (Hetherington, 2003).

Faktorska zasićenja svih čestica prilično su visoka (Tablica 5), a pod pretpostavkom da postoji faktor višeg reda koji je nadređen faktorima koji se odnose na socijalnu podršku obitelji i prijatelja, provedena je hijerarhijska faktorska analiza. Rezultati su pokazali da postoji jedan faktor višeg reda (v. Tablicu D u Prilogu) te da su faktori prvog reda međusobno pozitivno povezani. S obzirom na to da se sve čestice u Upitniku odnose na socijalnu podršku moglo bi se reći kako se nadređeni faktor odnosi na *percipiranu socijalnu podršku tijekom razvoda roditelja općenito* te da veći rezultat na ovom upitniku indicira veću percipiranu socijalnu podršku tijekom razvoda. Što se tiče povezanosti među utvrđenim faktorima socijalne podrške obitelji i prijatelja, može se reći da su rezultati u skladu s nekim prijašnjim istraživanjima koja su također utvrdila umjerenu pozitivnu povezanost između različitih aspekata socijalne podrške (npr. Rueger, Malecki i Demaray, 2010). Povezanost među različitim aspektima socijalne podrške moguće je objasniti percepcijom sudionika o ukupnoj socijalnoj podršci. Naime, vjerojatno su sudionici pri evaluaciji ukupne socijalne podrške tijekom razvoda roditelja u obzir uzimali socijalnu podršku obitelji, ali i prijatelja. Budući da općenito postoji mnogo različitih izvora socijalne podrške, razumljivo je da pri evaluaciji podrške osobe u obzir uzimaju podršku primljenu iz različitih izvora, posebice onih izvora koje smatraju relevantnima. Također, Rueger i suradnici (2010) navode da je percipirana socijalna podrška multidimenzionalan konstrukt koji obuhvaća različite izvore i oblike socijalne podrške. Prema ovim autorima, pri procjenama socijalne podrške u različitim stresnim situacijama, osobe izvještavaju o socijalnoj podršci dobivenoj od različitih osoba, što znači da im je za ukupnu percepciju primljene socijalne podrške važna i indikativna podrška dobivena iz različitih izvora.

Analizom pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije utvrđeno je da sve skale imaju zadovoljavajuće visoku unutarnju konzistenciju (Tablica 6). Koeficijent pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije cijelog Upitnika iznosi .89.

5.1.3. *Upitnik komponenata straha od intimnosti*

Rezultati analize latentne strukture Upitnika komponenata straha od intimnosti (Sobral i Costa, 2015) pokazuju da se sve čestice grupiraju oko jednog faktora. U originalnom istraživanju Sobral i Coste (2015) eksploratornom faktorskom analizom metodom glavnih komponenti dobivena je dvofaktorska solucija Upitnika. Ova razlika u dobivenim solucijama može se objasniti razlikama u korištenim metodama faktorske analize. Naime, u ovom istraživanju kao adekvatna metoda je odabrana metoda zajedničkih faktora, čiji je cilj ekstrahirati onoliko faktora koliko je dovoljno da se objasni zajednička varijanca svih čestica. S druge strane, u istraživanju Sobral i Coste (2015) metodom glavnih komponenata, u kojoj se analizira ukupna varijanca, ekstrahirana su dva faktora, koja su identificirana kao – *strah od gubitka sebe i strah od gubitka drugog*. Ipak, i u njihovom istraživanju navedeni faktori bili su visoko pozitivno povezani te su hijerarhijskom faktorskom analizom utvrdili da postoji jedan nadređeni faktor koji se odnosi na generalno strah od intimnosti u ljubavnim vezama. I u ovom istraživanju eksploratornom analizom uz metodu glavnih komponenti ekstrahirana su dva faktora (v. Tablicu F u Prilogu), a rezultati hijerarhijske faktorske analize pokazuju da postoji jedan nadređeni faktor ekstrahiranim faktorima te da su oni međusobno povezani (v. Tablicu G u Prilogu). S obzirom na to da se metoda glavnih komponenata najčešće koristi samo kao početni korak faktorske analize kako bi se otkrile informacije o maksimalnom broju i prirodi faktora (Rajčić, 2015), u ovom istraživanju prednost je dana rezultatima faktorske analize uz metodu zajedničkih faktora, odnosno korišten je samo ukupan rezultat na upitniku. Osim toga, i rezultati konfirmatorne faktorske analize također ukazuju na to da model s jednim faktorom relativno dobro pristaje podacima. Dobiveni rezultati u skladu su s pretpostavkom da je strah od intimnosti unitarna karakteristika koja se očituje strahu od dijeljenja misli i osjećaja drugom osobom (Descutner i Thelen, 1991). Iako, Sobral i Costa (2015) ističu da on može proizaći iz različitih uzroka neugode, odnosno da može biti uvjetovan strahom od pretjeranog izlaganja sebe ili pak strahom od gubitka druge bliske osobe, važno je reći da je manifestacija straha od intimnosti, neovisno o uzroku, u ponašanju jednaka. Osim toga, autorice Sobral i Costa (2015) su također utvrdile da je strah od intimnosti u ljubavnoj vezi moguće predvidjeti na temelju anksioznosti i izbjegavanja u odnosu s partnerom, što su onda protumačile na način da se u osnovi straha od intimnosti može nalaziti mehanizam straha od odbijanja od strane partnera (anksioznost) te mehanizam straha od povezanosti s partnerom (izbjegavanje). Konkretno, može se reći da se strah od intimnosti, kako ga ispituje ovaj instrument, pokazao u ovom istraživanju kao kompleksna, ali unitarna karakteristika te je, u skladu s tim, u daljnjim analizama korišten samo ukupan rezultat.

Faktorska zasićenja svih čestica zadovoljavajuće su visoka (Tablica 7), izuzev čestice „*Ne volim se opravdavati svome partneru*“, koja je pokazala niže zasićenje od postavljenog kriterija od .50, ali je ipak zadržana u daljnjim analizama budući da Cronbach alfa za ukupan rezultat iznosi .89 i njenim izbacivanjem ne dolazi do značajnog povećanja (povećanje pouzdanosti iznosi manje od .01).

5.1.4. Skraćena verzija Brennanovog Inventara iskustava u bliskim vezama

Konačno, analizirana je i latentna struktura i pouzdanost Skraćene verzije Brennanovog Inventara iskustava u bliskim vezama (Kamenov i Jelić, 2003), odnosno iskustva u odnosu s partnerom, ocem i majkom. Faktorskom analizom dobivena je dvofaktorska solucija Inventara, što je u skladu s očekivanjima i rezultatima istraživanja Kamenov i Jelić (2003). U sva tri ispitana bliska odnosa, prvi faktor identificiran je kao *izbjegavanje*, budući da ga saturiraju čestice koje se odnose na nevoljko dijeljenje osjećaja i misli s partnerom kao i izbjegavanje bliskosti s partnerom. Čestice koje saturiraju drugi faktor, odnose se na strah od gubitka partnera i strah od usamljenosti pa je ovaj faktor identificiran kao *anksioznost*. Međutim, kod odnosa s ocem i majkom pojedine čestice su ipak pokazale određena odstupanja. Kod odnosa s ocem, dvije čestice („*Moja želja za bliskošću ponekad uplaši i otjera ljude*“ i „*Brinem se da ću ostati sam/a*“) na oba faktora imaju niža zasićenja od postavljenog kriterija. Ipak, navedene čestice imaju gotovo nulto zasićenje prvim faktorom i granično zasićenje drugim faktorom (.47, .46), koji je prethodno identificiran kao anksioznost. Kod odnosa s majkom, jedna čestica („*Brinem se da ću ostati sam/a*“) je pokazala niže zasićenje od postavljenog kriterija od .50 na oba faktora, ali istovremeno ima relativno visoko zasićenje drugim faktorom (.43). S obzirom na to da vrijednosti ovih zasićenja nisu toliko niske da bi se spomenute čestice izbacile, odlučeno je da se u daljnjim analizama ipak zadrže sve čestice. Osim toga, na ovaj način omogućena je usporedivost i s brojim drugim istraživanjima, ali i usporedivost između odnosa s partnerom, ocem i majkom što je relevantno za ovo istraživanje.

Analizom pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije utvrđeno je da sve skale u odnosu s partnerom, ocem i majkom imaju zadovoljavajuće visoku pouzdanost. Za skalu *izbjegavanje* Cronbach alfa je, u sva tri ispitana odnosa, veći od .90, a za skalu *anksioznost* iznosi preko .80 (Tablica 9). Što se tiče povezanosti između rezultata na pojedinim skalama, samo kod žena je utvrđena pozitivna, ali niska povezanost između rezultata na skali *izbjegavanje* i rezultata na skali *anksioznost* u odnosu s partnerom. Kod muškaraca povezanost između rezultata na istim skalama nije utvrđena. S druge strane, kod odnosa s majkom i kod odnosa s ocem rezultati na skalama *izbjegavanje* i *anksioznost* također nisu značajno povezani ni kod muškaraca ni kod

žena (Tablica 14). Ovakvi rezultati u skladu su s Brennanovom pretpostavkom o ortogonalnosti odgovarajućih dimenzija, ali i rezultatima prijašnjih istraživanja prema kojima ne postoji povezanost između ovih dimenzija unutar istog odnosa (Fraley, Waller i Brennan, 2000; Wei, Russell, Mallinckrodt i Vogel, 2007). Osim toga, i u nekim istraživanjima s hrvatskim ispitanicima također nije dobivena značajna povezanost između ovih dimenzija (npr. Marušić, Kamenov i Jelić, 2006). Što se tiče povezanosti između rezultata na skali anksioznost i skali izbjegavanje u odnosu s partnerom kod žena, ona je prilično niska, no može se pretpostaviti kako žene svoj odnos s partnerom percipiraju drugačije u usporedbi s odnosom s roditeljima. S obzirom na to da žene u partnerskom odnosu uobičajeno više teže ostvarivanju bliskog emocionalnog odnosa, njihov strah od partnerovog odbijanja ili napuštanja može voditi istovremeno do izbjegavanja bliskosti u vezi, najvjerojatnije kako bi se prevenirali negativni ishodi ljubavne veze, odnosno partnerovo odbijanje (Monteoliva i sur., 2012)

5.2. Usporedba muškaraca i žena na ispitivanim varijablama

Iz tablice deskriptivnih pokazatelja (Tablica 10) vidljivo je da sudionici u prosjeku imaju relativno visoke rezultate na varijablama kojim se ispitala čestina viđanja i čestina kontakta s roditeljem s kojim nisu živjeli nakon razvoda. Drugim riječima, sudionici su procijenili, da su u prosjeku, često viđali, ali i na druge načine komunicirali s odsutnim roditeljem. Ovakvi rezultati u skladu su s rezultatima Lambovog istraživanja (2004), prema kojima djeca, u pravilu, nakon razvoda održavaju redovit kontakt s roditeljem s kojim više ne žive. Također, muškarci koji su sudjelovali u ovom istraživanju izvijestili su o češćem kontaktu s odsutnim roditeljem, što nije iznenađujuće, budući da je većinom odsutni roditelj otac. Ovakav nalaz potvrđuju i rezultati dobiveni u podskupini sudionika koji su se izjasnili da su nakon razvoda živjeli s majkom, odnosno kojima je odsutni roditelj sigurno otac. Ottaway (2010) navodi da nakon razvoda, dječaci češće kontaktiraju s ocem, što se objašnjava njihovom većom potrebom za očinskom figurom i željom za identifikacijom s ocem. Osim toga, sudionici su dali, u prosjeku, visoke procjene zadovoljstva kvalitetom tih kontakata, što znači da su bili generalno zadovoljni kvalitetom kontakata koje su imali s odsutnim roditeljem nakon razvoda. Slično tome, i na varijabli zadovoljstvo skrbnikom distribucija je negativno asimetrična. Zapravo je 62% sudionika dalo maksimalnu procjenu zadovoljstva skrbnikom. Za usporedbu, u istraživanju Zill, Morison i Coiro (1993) čak 65% sudionika, odrasle djece razvedenih roditelja, je izjavilo da u odrasloj dobi s ocem imaju relativno loš odnos kojeg karakterizira nedostatak kontakta, a samim time i nedostatak bliskosti s njim. Iz tablice deskriptivnih pokazatelja (Tablica 10) vidljivo je da muškarci i žene u ovom istraživanju relativno često kontaktiraju s odsutnim roditeljem, ali i

da su relativno zadovoljni kvalitetom tog kontakta. Ovo može indicirati da su u istraživanju možda pristale sudjelovati većinom one osobe kojima razvod roditelja nije bio izrazito negativno iskustvo te koje su nakon razvoda s oba roditelja zadržale relativno dobar odnos.

Što se tiče razlika između muškaraca i žena na Upitniku iskustva razvoda, pretpostavljeno je da će muškarci imati niže rezultate na skalama Upitnika iskustva razvoda, odnosno da će izvještavati o manje negativnih reakcija na razvod roditelja. Budući da se percepcija razvoda ispitivala retrospektivno, ova pretpostavka formirana je na temelju prijašnjih istraživanja, prema kojima žene češće izvještavaju o dugoročnim posljedicama razvoda braka roditelja, poput depresije i anksioznosti u odrasloj dobi (StØrksen i sur., 2006, prema Štajduhar, 2016). Utvrđeno je da muškarci izvještavaju o manje negativnih emocionalnih posljedica razvoda u odnosu na žene, ali i da imaju veće rezultate na skali neprihvatanje razvoda roditelja. Objašnjenje možda leži u tome što djevojčice češće iskazuju dugotrajne internalizirane, a dječaci kratkotrajne eksternalizirane probleme nakon razvoda roditelja (Amato, 2000). Naime, dječaci uglavnom pokazuju lošiju, kratkoročnu prilagodbu na razvod, dok djevojčice posljedice češće osjećaju i u odrasloj dobi (Amato, 2000). Pod pretpostavkom da se neprihvatanje razvoda roditelja može okarakterizirati kao eksternalizirana reakcija na razvod budući da se manifestira u teškoj prilagodbi na razvod te otporu i negiranju razvoda roditelja (primjer čestice: „*Trudio/la sam se učiniti sve kako bi se moji roditelji pomirili*“), razumljivo je da muškarci upravo na ovoj skali imaju veće rezultate. Osim toga, prema podacima iz literature dječaci uobičajeno teže reagiraju na razvod roditelja (Čudina-Obradović i Obradović, 2006), a uzrok tome može se pronaći što djeca nakon razvoda češće ostaju živjeti s majkom. Naime, za dječake je, posebno u razdoblju djetinjstva, prisutnost očinske figure jako važna budući da im otac predstavlja model pomoću kojeg usvajaju različite rodne uloge (Kalmijn, 2012). U tom smislu, moguće je da je dječacima teže prihvatiti „odlazak“ oca i činjenicu da više neće živjeti s ocem te su iz tog razloga skloniji neprihvatanju razvoda roditelja. Još jedno objašnjenje rezultata prema kojem muškarci izvještavaju o manje negativnih emocionalnih posljedica razvoda, moguće je pronaći u različitim socijalizacijskim utjecajima. Naime, djevojčice se još od djetinjstva potiče na otvoreno iznošenje emocija i razgovor o njima, dok se kod dječaka potiče veća inhibicija i kontrola emocionalnih doživljaja (Fivush i sur., 2000, prema Ručević i Mihalj, 2013). U skladu s tim, i u odrasloj dobi, žene su spremnije otvoreno razgovarati o svojim emocijama, dok su muškarci skloniji potiskivati svoje emocionalne doživljaje (Sheehan i sur., 2004). Budući da su se iskustvo razvoda roditelja i reakcije na njega ispitivale retrospektivno moguće je da su muškarci u odrasloj dobi manje skloni izvještavati o vlastitim negativnim emocionalnim

posljedicama razvod roditelja te iz tog razloga imaju niže rezultate na skali negativnih emocionalnih posljedica razvoda.

Na Upitniku percipirane socijalne podrške pretpostavljeno je da neće biti razlike između muškaraca i žena no testiranjem razlika utvrđeno je da muškarci imaju veći ukupan rezultat na Upitniku percipirane socijalne podrške kao i na skali socijalna podrška obitelji. S druge strane, prema podacima iz literature žene uglavnom izvještavaju o općenito većoj socijalnoj podršci u odnosu na muškarce (Del Giudice, 2011). To se objašnjava time da žene češće traže, ali i dobivaju socijalnu podršku od svoje okoline. Značajnu ulogu mogu imati i rodne norme, prema kojima se na djevojčice, a kasnije i žene, općenito gleda kao na nježniji spol, koji zahtijeva i kojem je potrebna veća količina socijalne podrške u teškim trenucima (Del Giudice, 2011). S druge strane, dječaci češće imaju širu mrežu socijalne podrške, ali njihove odnose istovremeno karakterizira slabija bliskost i povezanost pa, u skladu s tim, primaju manje socijalne podrške (Heerde i Hemphill, 2017). Ipak, u ovom istraživanju utvrđeno je muškarci izvještavaju o većoj ukupnoj percipiranoj socijalnoj podršci tijekom razvoda, ali i većoj socijalnoj podršci obitelji. Uzrok ovakvog rezultata možda leži u tome što se ovim upitnikom retrospektivno ispitala percipirana socijalna podrška koju su sudionici primili tijekom razvoda roditelja. Moguće je da muškarci povoljnije percipiraju količinu primljene podrške, s obzirom na to da oni ujedno imaju i niža „očekivanja“ od bliskih odnosa s drugima. Naime, žene, u usporedbi s muškarcima, od bliskih osoba iz svoje okoline očekuju i više vrednuju toplinu i bliskost (Del Giudice, 2011) pa je moguće da pridaju i više pažnje primljenoj socijalnoj podršci. Također, prema nekim prijašnjim istraživanjima žene i s članovima obitelji općenito imaju bliskije odnose te češće od njih traže socijalnu podršku u teškim trenucima (Moore, 1990). S druge strane muškarci češće kao relevantne izvore podrške navode upravo prijatelje. U skladu s tim, veći rezultati kod muškaraca mogu se pripisati njihovom potencijalno većem „zadovoljstvu“ ukupnom primljenom socijalnom podrškom i socijalnom podrškom obitelji.

Što se tiče straha od intimnosti u ljubavnim vezama, prema nalazima nekih dosadašnjih istraživanja (Thelen i sur., 2000), žene u bliskim odnosima više žele ostvariti bliskost s partnerom, dok su muškarci više fokusirani na zadržavanje nezavisnosti i autonomije. U skladu s tim, žene izvještavaju o većoj bliskosti i intimnosti u ljubavnim vezama u odnosu na muškarce (Gabardi i Rosen, 1993). S obzirom na to, pretpostavljeno je da će muškarci imati veće rezultate na Upitniku komponenata straha od intimnosti. Ipak, nije utvrđena razlika s obzirom na spol, odnosno dobiveno je da muškarci i žene iskazuju jednake razine straha od intimnosti u ljubavnim vezama (Tablica 11). Ovakav rezultat u skladu je s rezultatima nekih prijašnjih

istraživanja koja su također utvrdila da ne postoji značajna razlika između muškarca i žena u strahu od intimnosti u ljubavnim vezama (Hook, Gerstein, Detterich i Gridley, 2003; Zoroja, 2017). Potencijalno objašnjenje moguće je pronaći u „važnosti“ same intimnosti za muškarce i za žene. Naime, iako se u literaturi često navodi da se muškarci, u usporedbi sa ženama, obično više distanciraju u ljubavnoj vezi zbog toga što osjećaju veći strah od zbližavanja i intimnosti, to ne mora biti sasvim točno (Hook i sur., 2003). Moguće je da muškarcima sama intimnost i povezanost u ljubavnoj vezi nisu toliko važne za zadovoljstvo ljubavnom vezom te joj, u skladu s tim, oni ne pridaju previše važnosti (Hook i sur., 2003). Suprotno tome, ženama je intimnost itekako važna kada je u pitanju kvaliteta i zadovoljstvo vezom. Prema Hooku i suradnicima (2003) muškarci mogu općenito izvještavati o nižim razinama intimnosti u vezi samo zato što im intimnost ne predstavlja važan faktor kada se radi o kvaliteti ljubavnog odnosa. Osim toga, i neki drugi autori navode da spol nije relevantna varijabla kada se mjeri strah od intimnosti u ljubavnim vezama. Primjerice, Feeney (1999) navodi da su za strah od intimnosti bolji pokazatelji neke druge osobine pojedinca, poput niskog samopouzdanja i samopoštovanja te izražene dimenzije anksioznosti i izbjegavanja. Također, tvrdnjama u ovom upitniku se ne zahvaća samo strah od intimnosti u ljubavnoj vezi. Primjerice, dio tvrdnji odnosi se na strah od emocionalnog zbližavanja s partnerom što se može poistovjetiti sa strahom od intimnosti (npr. *U vezi mi najviše smeta kada osjećam da partner ulazi u moj osobni prostor*), ali za dio tvrdnji može se reći da se odnose na strah od gubitka partnerove naklonosti (npr. *Kako bih izbjegao/la da moj partner loše misli o meni, postoje stvari koje ne pokazujem / govorim*). U skladu s tim, moguće je da je upravo to što se ne referiraju sve tvrdnje direktno na strah od intimnosti, ali i na samu intimnost u odnosu, razlog zbog kojeg ne postoji spolna razlika u ukupnom rezultatu.

Nadalje, na Skraćenoj verziji Brennanovog Inventara iskustava u bliskim odnosima, razlika je utvrđena samo na skali izbjegavanja u odnosu s ocem, pri čemu muškarci imaju, u prosjeku, niže rezultate u odnosu na žene. S druge strane, spolne razlike u kvaliteti privrženosti u odnosu s partnerom i majkom nisu utvrđene. Ovakvi rezultati nisu u skladu s nalazima prijašnjih istraživanja, prema kojima žene iskazuju više razine anksioznosti (Ručević i Mihalj, 2013), a muškarci više razine izbjegavanja u bliskim odnosima (Del Giudice, 2011; Kamenov i Jelić, 2003). Ipak, objašnjenje rezultata moguće je pronaći u nekim dobro utvrđenim spolnim razlikama u odnosu s roditeljima. Naime, muškarci, u odnosu na žene, općenito s očevima imaju bolju povezanost (Gullone i Robinson, 2005) te nakon razvoda češće kontaktiraju s ocem (Ottaway, 2010). I u ovom istraživanju muškarci su izvijestili o češćem kontaktu s odsutnim roditeljem, ali i o većem zadovoljstvu kvalitetom tog kontakta. Budući da je u većini slučajeva

procjenjivani odsutni roditelj otac, nije iznenađujuća niža razina izbjegavanja kod muškaraca. Osim toga, muškarci su također svoj odnos s ocem nakon razvoda ocijenili pozitivnije nego žene, što sugerira da su ujedno i zadovoljniji tim odnosom (v. Tablicu A u Prilogu). Prema podacima iz literature, muškarci s očevima često imaju bolji odnos nego žene, zato što im je uloga oca potencijalno „važnija“ nego ženama. Naime, dječacima otac predstavlja model čije ponašanje prvo opažaju, a zatim oponašaju te se na taj način identificiraju s njima (Kalmijn, 2012). Osim toga, odnos sinova i očeva najčešće je instrumentalne prirode te se očituje u zajedničkim aktivnostima (većinom fizičkim) koje su prikladne i poželjne sinovima, ali i očevima, pa u skladu s tim oni provode više zajedničkog vremena (Gullone i Robinson, 2005). Suprotno tome, žene se nakon razvoda roditelja češće distanciraju od svojih očeva te u odrasloj dobi izvještavaju o većoj otuđenosti i manjku bliskosti u odnosu s njima (Gullone i Robinson, 2005). Sukladno tome, i u ovom istraživanju žene su izvijestile o rjeđem kontaktu, ali i nižem zadovoljstvu kontaktom s odsutnim roditeljem.

5.3. Strah od intimnosti u ljubavnim vezama ovisno o spolu i stilu privrženosti u odnosu s partnerom, ocem i majkom

Idući problem bio je provjeriti razlike u strahu od intimnosti ovisno o spolu i stilu privrženosti partneru, ocu i majci. Očekivano je da će muškarci s plašljivim i odbijajućim stilom privrženosti u svim ispitanim odnosima imati veće rezultate na Upitniku komponenata straha od intimnosti u odnosu na žene te da neće biti razlika između muškarca i žena sa sigurnim te muškaraca i žena sa zaokupljenim stilom privrženosti. S obzirom na to da je broj sudionika unutar pojedinih kategorija stilova privrženosti bio vrlo mali (Tablica 12), odlučeno je da se neke kategorije povežu. Konkretno, sudionici su podijeljeni u dvije, najčešće korištene, kategorije privrženosti: *sigurno* i *nesigurno* privrženi. U skupinu sigurno privrženih svrstane su osobe koje na skali anksioznost i skali izbjegavanje na Skraćenoj verziji Brennanovog Inventara iskustava u bliskim odnosima imaju niske rezultate (<36), a u skupinu nesigurno privrženih svrstane su osobe sa zaokupljenim, plašljivim i odbijajućim stilom privrženosti. Utvrđeno je da osobe s nesigurnim stilom privrženosti partneru referiraju o, u prosjeku, većem strahu od intimnosti u usporedbi s osobama sa sigurnim stilom privrženosti partneru. Također, utvrđeno je da muškarci sa sigurnim stilom privrženosti u partnerskom odnosu imaju veće rezultate na Upitniku komponenata straha od intimnosti nego žene sa sigurnim stilom privrženosti partneru. Rezultate je moguće objasniti specifičnim socijalizacijskim utjecajima kod muškaraca i žena. Reis (1998, prema Monteoliva i sur., 2012) navodi da se muškarce još od djetinjstva više potiče na inhibiciju emocija što kasnije može rezultirati manjim samootkrivanjem i želji za intimnosti

u ljubavnim vezama. Prema njegovom tumačenju, muškarci vjerojatno osjećaju veću neugodnost kada se intimno otvaraju u partnerskom odnosu zato što su manje navikli na razgovor o vlastitim emocijama nego žene, pa izbjegavanjem intimnosti nastoje minimalizirati tu neugodnost. Zanimljivo je da je razlika između muškaraca i žena utvrđena samo kod sigurno privrženih, što može značiti da ovi različiti socijalizacijski utjecaji dolaze do izražaja samo kod osoba koje zapravo imaju želju za uspostavljenjem intimnog ljubavnog odnosa. Drugim riječima, moguće je da kod sigurno privrženih žena do izražaja dolazi njihova identifikacija s tradicionalnom ženskom ulogom, koja ih potiče da imaju veći osjećaj odgovornosti i da ulažu više napora u održavanje bliskih intimnih odnosa nego muškarci (Scott i Cordova, 2002). U prilog tome ide i to što se rodno specifičnom socijalizacijom žene, odnosno djevojčice, uči da razvijaju vještine koje im pomažu u formiranju i održavanju bliskih odnosa s drugima, dok se dječake potiče na neovisnost i na razvijanje vještina po kojima će se razlikovati od drugih (Hewstone, Stroebe i Jones, 2012). U skladu s tim, žene češće razvijaju zavisno samopoimanje, koje ovisi o njihovom odnosu s drugima, dok muškarci češće razvijaju nezavisno samopoimanje, koje ne ovisi o povezanosti s drugim osobama. Kao rezultat toga, žene više vrednuju kvalitete koje će ih povezivati s drugim osobama, dok muškarci više vrednuju kvalitete koje će ih razlikovati od drugih i pomoću kojih će zadržati svoju autonomiju (Hewstone i sur., 2012). Lloyd, Dunn i Hammer (2009) navode da su zbog razlika u samopoimanju, žene sklonije preuzimati uloge koje im omogućavaju održavanje bliskosti s drugima, a samim time i održavanje pozitivne slike o sebi.

Nadalje, dobiveno je da osobe s nesigurnim stilom privrženosti ocu i majci referiraju o, u prosjeku, većem strahu od intimnosti nego osobe sa sigurnim stilom privrženosti. Utvrđeni efekti stila privrženosti u svim ispitanim odnosima u skladu su s rezultatima nekih prijašnjih istraživanja prema kojima sigurno privržene osobe iskazuju općenito veću intimnost, povjerenje i zadovoljstvo ljubavnom vezom u usporedbi s nesigurno privrženim osobama (Monteoliva i sur., 2012). Naime, sigurno privržene osobe općenito imaju tendenciju održavanja intimnosti i bliskosti u odnosu s drugim osobama. Ove osobe osjećaju se ugodno pri dijeljenju vlastitih misli i osjećaja s drugom osobom te visoko vrednuju razmjenu intimnih informacija u odnosu (Mikulincer i Shaver, 2012). S druge strane, nesigurno privržene osobe rjeđe se upuštaju u bliske emocionalne veze te su istovremeno manje zadovoljne svojim odnosima s drugima (Schachner, Shaver i Gillath, 2008). Budući da skupina nesigurno privrženih obuhvaća odbijajuće, plašljivo i anksiozno privržene osobe, može se reći nešto o potencijalnim uzrocima javljanja neugodnosti i straha od intimnosti u ljubavnim vezama unutar svake od ovih skupina.

Odbijajući i plašljivi stil privrženosti karakterizira izražena dimenzija izbjegavanja u bliskim odnosima te, u skladu s tim, ove osobe izbjegavaju razmjenu intimnih informacija u ljubavnoj vezi. Prema Mikulincer i Shaver (2012) osobe s izraženim izbjegavanjem u bliskom odnosu istovremeno izvještavaju o manje samootkrivanja i emocionalnog zbližavanja u odnosima s bliskim osobama. Ipak, Guerrero (1996) ističe da iako osobe s plašljivim i odbijajućim stilom privrženosti u pravilu izbjegavaju intimnost u odnosu, postoji razlika u uzrocima izbjegavanja. Prema njenom tumačenju, odbijajuće privrženi izbjegavaju intimnost da bi zadržali svoju autonomiju i nezavisnost, a plašljivi izbjegavaju bliskost s partnerom jer se boje da im ista neće biti uzvrćena. Što se tiče zaokupljeno privrženih osoba, one mogu iskazivati strah od intimnosti u ljubavnim vezama zato što konstantno osjećaju strah da će biti napušteni od strane druge osobe. Naime, ove osobe su pretjerano zaokupljene negativnom slikom o sebi i vlastitim problemima te nastoje minimalizirati vlastitu neugodu u bliskom odnosu (Jerković, 2005). Iz tog razloga, moguće je da ove osobe izbjegavaju emocionalnu bliskost u partnerskom odnosu jer se boje da će u konačnici biti ostavljeni. Osim toga, sudionici istraživanja su osobe čiji su roditelji razvedeni te su se već jednom susreli s neugodnim gubitkom, odnosno odlaskom jednog od roditelja iz zajedničkog doma. Moguće je da njihova anksioznost proizlazi iz straha od gubitka ili napuštanja te se iz tog razloga izbjegavaju intimnije povezati u ljubavnoj vezi. Drugim riječima, moguće je da se kod njih strah od intimnosti javlja zbog straha da će biti „ponovno“ napušteni pa u skladu s tim izbjegavaju emocionalnu bliskost s partnerom.

5.4. Povezanost ispitivanih varijabli

Kako bi se ispitaio odnos između svih varijabli izračunati su Pearsonovi koeficijenti korelacije (Tablica 14). Čestina viđanja roditelja s kojim sudionici nisu živjeli nakon razvoda kao i čestina kontakta s tim roditeljem, međusobno su visoko pozitivno povezani u poduzorku muškaraca i u poduzorku žena. Također, kako je bilo i očekivano, navedene varijable su pozitivno povezane i sa zadovoljstvom kontaktom s istim roditeljem, što znači da su sudionici koji su češće viđali i kontaktirali s odsutnim roditeljem ujedno bili zadovoljniji njihovim odnosom. Ipak, visina tih korelacija razlikuje se kod muškaraca i kod žena. U tom smislu, kod žena je utvrđena niska, a kod muškaraca umjerena pozitivna povezanost. Ovo je moguće protumačiti na način da je kod muškaraca češći kontakt s odsutnim roditeljem (većinom ocem) povezan, u pravilu, s većim zadovoljstvom tim kontaktom. Uzrok tome možda leži u prirodi samog odnosa između sinova i očeva, u usporedbi s odnosom između kćeri i očeva. Naime, muškarci općenito više teže nekim zajedničkim aktivnostima s ocem, npr. sportskim aktivnostima, odlascima na utakmice, u kino i slično (Lamb, 2004). S druge strane, djevojčice

su više usmjerene na ostvarivanje bliskog odnosa s ocem, koji se može očitovati u razgovoru ili razmjeni nekih osobnih informacija s ciljem ostvarivanja bolje povezanosti (Lee i Bax, 2000). S obzirom na to da očevi s dječacima lakše pronalaze zajedničke interese u vidu nekih zajedničkih aktivnosti, moguće je da kod dječaka iz tog razloga utvrđena veća povezanost između čestine kontakta i zadovoljstva tim kontaktom.

Također, zadovoljstvo kvalitetom kontakta s odsutnim roditeljem nije povezano sa zadovoljstvom skrbnikom, što znači da je percepcija ovih dvaju odnosa potpuno neovisna jedna o drugoj. Uzrok nepovezanosti može se protumačiti i s metodološke strane. Naime, sudionici su procjenjivali zadovoljstvo kvalitetom kontakta s odsutnim roditeljem, dok su kod zadovoljstva skrbnikom procjenjivali samo zadovoljstvo dodijeljenim skrbnikom/roditeljem s kojim su živjeli nakon razvoda pa nepostojanje značajne povezanosti među ovim varijablama nije iznenađujuće. Primjerice, da se u oba slučaja procjenjivalo zadovoljstvo kvalitetom kontakta s oba roditelja, možda bi rezultati bili drugačiji, odnosno možda bi veće zadovoljstvo kvalitetom kontakta s jednim roditeljem bilo negativno povezano sa zadovoljstvom kvalitetom kontakta s drugim roditeljem. Fabricius i Hall (2003) navode da djeca nakon razvoda često smatraju da kvalitetnim i bliskim odnosom s jednim roditeljem mogu povrijediti drugog roditelja, pogotovo u situacijama kada bivši supružnici imaju loš odnos nakon razvoda. Također, u ovom istraživanju je dobiveno da je povezanost između zadovoljstva odnosom s majkom nakon razvoda i zadovoljstva odnosom s ocem nakon razvoda nije statistički značajna. Ipak, ovdje se može spomenuti da većina djece nakon razvoda želi održati pozitivan odnos s oba roditelja (Lamb, 2004; Ritchie, 2001) pa vjerojatno neovisno o tome što su oni generalno zadovoljni svojim skrbnikom i dalje žele imati pozitivan i redovit kontakt s drugim roditeljem te njihovo (ne)zadovoljstvo roditeljem s kojim žive nije povezano s odnosom kojeg imaju s drugim roditeljem.

Osim toga, utvrđena je negativna, ali niska, povezanost čestine kontakta i čestine viđanja, ali i zadovoljstva kvalitetom kontakta s odsutnim roditeljem s dimenzijom izbjegavanje u odnosu s ocem u oba poduzorka. Dobivene povezanosti u skladu su s polazišnom pretpostavkom. Konkretno, može se reći da su osobe koje su češće u kontaktu s roditeljem s kojim ne žive (većinom ocem) ujedno i zadovoljnije tim odnosom te osjećaju manje neugode i izbjegavanja bliskosti u odnosu s njim. Wallerstein (2005) također navodi da osobe koje imaju redovit kontakt i pozitivan odnos s odsutnim roditeljem pokazuju bolju prilagodbu na razvod, a samim time imaju i bolju kvalitetu privrženosti u odnosu s tim roditeljem. Kod muškaraca su također i čestina viđanja i čestina kontakta s odsutnim roditeljem nisko pozitivno povezani s

anksioznosti u odnosu s ocem, dok kod žena ista povezanost nije utvrđena. Objašnjenje možda leži u tome da kod muškaraca češći kontakt s ocem može voditi do izraženijih osjećaja anksioznosti u odnosu s ocem budući da je kod anksioznih pojedinaca prisutan strah od napuštanja i želja za pretjeranom bliskosti s drugima (Kamenov i Jelić, 2003). Čini se da bez obzira na redovit kontakt s ocem, muškarci i dalje mogu pokazivati veće razine uznemirenosti i brige zbog potencijalnog gubitka povezanosti s ocem kao i strah od izostanka očevog interesa. Ovaj nalaz može upućivati na važnost odnosa s ocem kod muškaraca. Naime, možda kod muškaraca redovit kontakt s ocem djeluje kao „okidač“, odnosno podsjetnik na važnost tog odnosa, što onda može voditi i do povećanog straha od „ponovnog“ napuštanja od strane oca. Kada je riječ o odnosu s majkom, nisu utvrđene značajne povezanosti između kontakta s odsutnim roditeljem i dimenzijama anksioznosti i izbjegavanja u odnosu s majkom kod žena. Ovakvi rezultati mogu se objasniti time što u većini slučajeva majka dobiva skrbništvo nad djecom nakon razvoda, kao što je slučaj i u ovom istraživanju. U skladu s tim, većina sudionika s majkom ima razvijen siguran stil privrženosti (Tablica 12) što znači da s njom imaju dobar i prisan odnos. Suprotno očekivanju, kod muškaraca je utvrđena pozitivna, ali niska povezanost između čestine kontakta s odsutnim roditeljem i anksioznosti u odnosu s majkom. Konkretno, na temelju ovoga može se reći da muškarci koji ostvaruju češći kontakt s odsutnim roditeljem istovremeno osjećaju više anksioznosti u odnosu s majkom. U tom smislu, moglo bi se reći da kod muškarca kvalitetan kontakt s odsutnim roditeljem može biti povezan s većim strahom od gubitka skrbnikove naklonosti. Ako se u obzir uzme da je u većini slučajeva odsutni roditelj otac, ovakav rezultat može indicirati da je kod muškaraca češći kontakt s ocem pozitivno povezan s anksioznosti u odnosu s majkom i obratno. Objašnjenje možda leži u tome da se muškarci, zbog redovitog i kvalitetnog odnosa s ocem, mogu osjećati kao da „izdaju“ majku te osjećaju povećan strah da će zbog dobrog odnosa s ocem izgubiti majčinu naklonost. U prilog tome ide i nalaz istraživanja Fabriciusa i Halla (2000) prema kojem djeca često smatraju da otac s njima želi ostvarivati češći i bliskiji kontakt, ali da njihove majke to ne podupiru.

Nadalje, kod oba spola utvrđena je pozitivna niska povezanost ukupnog rezultata na Upitniku iskustva razvoda, kao i gotovo svih pripadajućih skala sa strahom od intimnosti. Izuzetak je jedino nepostojanje povezanosti neprihvatanja razvoda roditelja i straha od intimnosti kod žena. Povezanost negativnih reakcija na razvod i straha od intimnosti bila je i očekivana, budući da je u nekim prijašnjim istraživanjima utvrđeno da djeca razvedenih roditelja često iskazuju strah od intimnosti u odrasloj dobi (Kaplan 2016; Wallerstein, 2005). Cartwright (2005) također navodi da osobe koje razvod roditelja opisuju kao izrazito negativno

iskustvo istovremeno izvještavaju o nepostojanju kvalitetnog modela ljubavnih veza kojeg su mogli opažati, što dovodi do teškoća u održavanju vlastitih ljubavnih veza. Naime, moguće je da su djeca razvedenih roditelja izložena lošijim modelima ljubavnih odnosa te im je, u skladu s tim, usvajanje ponašanja koja poboljšavaju kvalitetu partnerskog odnosa otežano, a njihov nedostatak povjerenja u odnosu narušava stabilnost ljubavne veze (Armstrong, 2014, prema Vučković, 2017). Što se tiče povezanosti između negativnih reakcija na razvod roditelja i anksioznosti i izbjegavanja u odnosu s partnerom, ocem i majkom, veći broj značajnih korelacija dobiven je na dimenziji anksioznost u svim ispitanim bliskim odnosima u oba poduzorka (Tablica 14). Drugim riječima, ukupna izraženost negativnih reakcija na razvod roditelja pozitivno je povezana s anksioznosti u svim bliskim odnosima, a pritom je kod žena najveća (umjerena) povezanost između anksioznosti u odnosu s ocem i ukupnih negativnih reakcija na razvod. Što se tiče izbjegavanja, ono je većinom u niskim pozitivnim korelacijama s ukupnim negativnim reakcijama na razvod roditelja, pritom je kod muškaraca iznimka nepostojanje povezanosti između izbjegavanja u odnosu s majkom, a kod žena nepostojanje povezanosti između izbjegavanja u odnosu s ocem i ukupnih vlastitih negativnih reakcija na razvod. S obzirom na ovakve rezultate, može se reći da je veća percipirana negativnost doživljenog razvoda roditelja povezana s izraženijom anksioznosti u bliskim odnosima. Ovakvi rezultati nisu iznenađujući, budući da se anksioznost reflektira u strahu od napuštanja i odbijanja od strane druge bliske osobe. S obzirom na to da razvod roditelja predstavlja događaj u kojem djeca doživljavaju odlazak jednog roditelja iz zajedničkog doma, pozitivna povezanost negativnih reakcija na razvod i anksioznosti zapravo je logična. Osim toga, neki istraživači smatraju da razvod roditelja može biti pozitivno povezan s anksioznosti i strahom od odbacivanja u bliskim odnosima (Sirvanli - Ozen, 2005). Ovo se može objasniti time da djeca zbog razvoda roditelja i odlaska jednog od roditelja iz zajedničkog doma doživljavaju negativno iskustvo napuštanja što se onda reflektira u strahu od ponovnog napuštanja i vjerojatno negativnijim očekivanjima o vlastitim bliskim odnosima (Wallerstein, 2005). Iako su vlastite negativne reakcije na razvod i izbjegavanje u bliskim odnosima većinom nisko u niskim korelacijama, važno je spomenuti neke potencijalne razloge zbog kojih ove dvije varijable mogu kovarirati. Naime, pojedini istraživači ističu da je negativno iskustvo razvoda roditelja pozitivno povezano s izbjegavanjem u bliskim odnosima zbog toga što djeca razvedenih roditelja kao posljedicu negativnog iskustva razvoda razvijaju veći osjećaj nezavisnosti i samostalnosti (Branch-Harris i Cox, 2015). Naime, moguće je da ova djeca zbog potencijalnog izostanka bliskosti u odnosu s jednim ili oba roditelja gube interes za blisku emocionalnu povezanost s drugim osobama kako bi minimalizirali vjerojatnost da budu povrijeđeni.

Može se još spomenuti da je samookrivljavanje zbog razvoda umjereno pozitivno povezano s anksioznosti u svim ispitanim odnosima kod oba spola. Rezultate je moguće protumačiti time da osobe s izraženom visokom anksioznošću u bliskim odnosima imaju razvijen negativan model o sebi (Bartholomew i Horwitz, 1991) pa ne iznenađuje da su sklonije samookrivljanju zbog razvoda roditelja.

Što se tiče povezanosti socijalne podrške tijekom razvoda sa strahom od intimnosti i dimenzijama privrženosti u bliskim odnosima, pretpostavljeno je da će navedene varijable biti negativno povezane. U skladu s tim, dobiveno je da je ukupna socijalna podrška tijekom razvoda, kako obitelji, tako i prijatelja, u relativno niskoj negativnoj korelaciji sa strahom od intimnosti kod oba spola, ali i dimenzijama izbjegavanje i anksioznost u svim bliskim odnosima (partner, otac, majka). Iznimka je nepostojanje povezanosti između izbjegavanja u odnosu s ocem i ukupne socijalne podrške kod žena. Kada je riječ o povezanosti između skala socijalna podrška obitelji i prijatelja te dimenzija privrženosti u odnosu s roditeljima, veći broj značajnih negativnih korelacija utvrđen je na skali socijalna podrška prijatelja kod oba spola. Konkretno, na oba poduzorka nije utvrđena povezanost između socijalne podrške obitelji i dimenzija anksioznost i izbjegavanje u odnosu s ocem. Možda su potencijalno narušeni obiteljski odnosi unutar obitelji za vrijeme razvoda uzrok toga da socijalna podrška obitelji nije salijentna kada je riječ o kvaliteti odnosa s ocem, budući da je otac u većini slučajeva odsutni roditelj. Čestice kojima se ispitivala socijalna podrška obitelji odnose se općenito na članove uže obitelji (bake, djedovi), no možda bi rezultati bili drugačiji da se provjeravala socijalna podrška s majčine, odnosno očeve strane obitelji. Osim toga, percipirana socijalna podrška također je negativno povezana s negativnim reakcijama na razvod kod oba spola. Izuzetak je jedino nepostojanje povezanosti između rezultata na skali neprihvatanje razvoda roditelja i socijalne podrške kod muškaraca. Utvrđene negativne korelacije u skladu su s polazišnom pretpostavkom, ali i s rezultatima nekih prijašnjih istraživanja. Primjerice, u istraživanju Buljan Flander i suradnika (2013), dobivena je pozitivna povezanost podrške obitelji i prijatelja sa subjektivnom dobrobiti djece koja su doživjela iskustvo razvoda roditelja, a Amato (2000) navodi kako prilagodba djeteta na razvod ovisi o naporima koje roditelji, ali i obitelj, ulažu u ublažavanje negativnih efekata razvoda. Osim toga, McKenry i Price (1994) ističu da je povezanost između socijalne podrške i suočavanja s kriznim situacijama već dobro utvrđena te smatraju da socijalna podrška olakšava pojedincu da se prilagodi novonastaloj situaciji i štiti ga od negativnih posljedica stresa. Iako korelacijsko istraživanje onemogućava utvrđivanje uzročno-posljedičnih veza i

utvrđene povezanosti su relativno niske, moguće je da socijalna podrška predstavlja zaštitni faktor u prilagodbi na razvod i dovodi do lakšeg suočavanja s razvodom roditelja.

Nadalje, utvrđene su i značajne pozitivne povezanosti između rezultata na skalama anksioznost i izbjegavanje u odnosima s roditeljima i ljubavnim partnerima kod žena. Pritom su te povezanosti umjereno visoke za dimenziju anksioznost i relativno niske za dimenziju izbjegavanje. Kod muškaraca su dobiveni slični obrasci povezanosti za anksioznost u svim ispitanim odnosima, no međusobna povezanost između izbjegavanja u odnosu s ocem i partnerom nije utvrđena. U oba poduzorka je također utvrđena i pozitivna povezanost između anksioznosti u odnosu s majkom i anksioznosti u odnosu s ocem, dok povezanost između izbjegavanja u istim odnosima nije utvrđena. Nalazi prijašnjih istraživanja na ovu temu prilično su nekonzistentni. Naime, u nekim istraživanjima utvrđena je uglavnom niska pozitivna povezanost između ovih dimenzija u različitim bliskim odnosima (Dinero, Conger, Shaver, Widaman i Larsen-Rife, 2008., prema Fraley i sur., 2013; Fraley, 2002). S druge strane, neki autori ističu da je kvaliteta privrženosti jedinstvena i specifična za svaki bliski odnos te da ona ovisi isključivo o iskustvu unutar svakog od ovih odnosa (Caron, Lafontaine, Bureau, Levesque i Johnson, 2012). Iako nema jedinstvenog odgovora na ovo pitanje, u ovom istraživanju je pretpostavljeno da će i izbjegavanje i anksioznost biti međusobno povezani u različitim odnosima budući da bi svaki bliski odnos trebao imati sličnu svrhu, odnosno pružati sigurnost i bliskost u odnosu s drugom osobom. Kod žena, dobivene povezanosti između kvalitete privrženosti partneru i roditeljima u skladu su s rezultatima istraživanja Fraley i Shaver (2000) prema kojima osnovni čimbenici koji opisuju kvalitetu privrženosti s roditeljima doprinose kvaliteti privrženosti u ljubavnim odnosima. Osim toga, i Mikulincer i Shaver (2012) smatraju da kvaliteta odnosa s roditeljem i roditeljska osjetljivost mogu biti značajni prediktori privrženosti u ljubavnim odnosima. Generalno rečeno, ovakvi nalazi sugeriraju da je kod žena privrženost ljubavnom partneru, u određenoj mjeri, moguće predvidjeti na temelju bliskih odnosa s roditeljima, kako anksioznosti u tom odnosu, tako i izbjegavanja. S druge strane, kod muškaraca su također utvrđene pozitivne i visoke povezanosti između anksioznosti u odnosu s majkom, ocem i ljubavnim partnerom. Ovo konkretno znači da je kod muškaraca strah od odbijanja i izostanka bliskosti u odnosu s roditeljima pozitivno povezan sa strahom od odbijanja u odnosu s ljubavnim partnerom. Na temelju ovakvih korelacija kod muškaraca i kod žena, za anksioznost bi se moglo reći da je relativno stabilna karakteristika pojedinca u različitim odnosima koja se donekle očituje i u strahu od odbijanja od strane druge osobe. Moguće je da je i samo iskustvo razvoda pridonijelo anksioznosti u različitim bliskim odnosima, budući da je

prethodno također utvrđena pozitivna povezanost između negativnih reakcija na razvod i anksioznosti u svim ispitanim odnosima. S druge strane, nepostojanje povezanosti između izbjegavanja u odnosu s ocem i majkom može se protumačiti specifičnošću odnosa s ocem i majkom kod djece razvedenih roditelja u kontekstu izbjegavanja povezanosti. Kako je već spomenuto, neki istraživači navode da su dimenzije privrženosti specifične za svaki bliski odnos te da ne moraju ovisiti jedna o drugoj, posebno u slučajevima u kojima je privrženost u odnosu narušena nekim drugim faktorima (Caron, Lafontaine, Bureau, Levesque i Johnson, 2012). Ako se uzme u obzir da je razvod specifičan događaj, koji potencijalno narušava kvalitetu odnosa s roditeljima, posebno s ocem koji je najčešće odsutni roditelj, onda je razumljivo da je izbjegavanje bliskosti u odnosu s majkom i ocem jedinstveno i nezavisno jedno o drugome. Osim toga, na izraženo izbjegavanje u odnosu s roditeljima mogu djelovati i lošija komunikacija s roditeljima, roditeljska neosjetljivost i nezainteresiranost za dijete (Mikulincer i Shaver, 2007). Budući da je utvrđeno da osobe koje rjeđe kontaktiraju i koje su manje zadovoljne kontaktom s odsutnim roditeljem više izbjegavaju povezanost s ocem, vrlo je vjerojatno da oca percipiraju kao roditelja koji je manje zainteresiran za njih. S druge strane, većina sudionika je nakon razvoda živjela s majkom pa nju vjerojatno percipiraju kao roditelja koji se više brine za njih.

Što se tiče povezanosti između anksioznosti i izbjegavanja u istom odnosu, Brennan i suradnici (1998, prema Kamenov i Jelić, 2003) su pretpostavili da je njihov odnos ortogonalan te se, u skladu s tim, i u ovom istraživanju očekivalo da ove dimenzije neće biti međusobno povezane unutar istog odnosa. Kod odnosa s partnerom utvrđena je pozitivna, ali niska povezanost između izbjegavanja i anksioznosti samo u poduzroku žena, dok kod odnosa s ocem i majkom dimenzije nisu bile značajno povezane ni kod muškaraca ni kod žena. Što se tiče nepovezanosti ovih dimenzija unutar istog odnosa, takvi rezultati su u skladu s brojnim stranim (npr. Fraley, Waller i Brennan, 2000; Wei, Russell, Mallinckrodt i Vogel, 2007), ali i hrvatskim istraživanjima (Kamenov i Jelić, 2005; Marušić, Kamenov i Jelić, 2006). Utvrđena pozitivna povezanost između anksioznosti i izbjegavanja u odnosu s partnerom kod žena može se objasniti različitim razlozima. Prvo, kad je riječ o skraćenim verzijama ovog Inventara (poput onog korištenog u ovom istraživanju) rezultati mnogih prijašnjih istraživanja upućuju na to da postoji niska povezanost između anksioznosti i izbjegavanja unutar istog odnosa (Rozvadsky Gugova, Heretik i Hajduk 2014, prema Medić, 2014; Sibley i Liu, 2004; Tsagarakis i sur., 2007, prema Kooiman i sur., 2013). Iako je u ovom istraživanju utvrđena relativno niska povezanost između ovih dimenzija ona može indicirati da kod žena veće razine straha od

partnerovog odbijanja mogu voditi do većeg izbjegavanja bliskih odnosa, upravo kako bi se izbjeglo odbijanje i neuspjeh prilikom uspostavljanja bliskosti s partnerom.

Konačno, utvrđena je i pozitivna povezanost između straha od intimnosti i dimenzija izbjegavanje i anksioznost u odnosu s partnerom, ocem i majkom u poduzorku muškaraca i u poduzorku žena. Dobivena povezanost je očekivana i razumljiva, budući da strah od intimnosti karakterizira nelagoda u bliskim odnosima te općenito strah od dijeljenja vlastitih misli i osjećaja, kao i strah od pretjerane izloženosti u ljubavnom odnosu (Sobral i Costa, 2015). Kretschmer i suradnici (2015) također navode da je kvalitetan i blizak odnos s roditeljima, koji uključuje niske razine izbjegavanja i anksioznosti u odnosu s njima, pozitivno povezan s kvalitetom ljubavne veze, odnosno s većom prisnošću s partnerom. Prema rezultatima utvrđenim u ovom istraživanju, može se reći da osobe koje iskazuju veće razine izbjegavanja ili anksioznosti u odnosu s roditeljima i partnerom ujedno osjećaju i veći strah od intimnosti u ljubavnim odnosima. Pritom je važno napomenuti da su najveće, odnosno visoke pozitivne povezanosti utvrđene između izbjegavanja u odnosu s partnerom i straha od intimnosti u ljubavnoj vezi kod oba spola. Ostale povezanosti kreću se od niskih do umjerenih pozitivnih povezanosti. Što se tiče dobivene povezanosti između kvalitete odnosa s ocem i straha od intimnosti, ona je u skladu s rezultatima istraživanja Greenfielda i Thelena (1997) u kojem je dobiveno je da žene koje procjenjuju svoj odnos s ocem toplijim i bliskijim, što implicira da imaju nisko izraženo izbjegavanje i anksioznost u odnosu s ocem, iskazuju ujedno i niži strah od intimnosti u ljubavnim vezama. Konkretno, čini se kako strah od intimnosti istovremeno objedinjuje izražen strah od gubitka bliske osobe, ali i izbjegavanje intimnosti zbog straha od vlastite pretjerane izloženosti drugoj osobi.

5.5. Prediktivni doprinos dimenzija privrženosti partneru i roditeljima te negativnih reakcija na razvod roditelja objašnjenju varijance straha od intimnosti u ljubavnim vezama.

S ciljem utvrđivanja efikasnosti anksioznosti i izbjegavanja u odnosu s partnerom, anksioznosti i izbjegavanja u odnosu s roditeljima te negativnih reakcija na razvod roditelja u objašnjavanju varijance straha od intimnosti provedene su hijerarhijske regresijske analize. Budući da su u prethodnim korelacijskim analizama utvrđene različite značajne povezanosti između nekih prediktora kod muškaraca i žena, provedene su zasebne regresijske analize u poduzorcima muških i ženskih sudionika (Tablica 14). U prvom koraku u hijerarhijsku regresijsku analizu uvedeni su anksioznost i izbjegavanje u odnosu s partnerom s obzirom na to da je njihov najveći zasebni doprinos bio očekivan jer ove varijable također predstavljaju

relevantne značajke partnerskog odnosa. U drugom koraku u analizu su uvedene dimenzije privrženosti (anksioznost i izbjegavanje) u odnosu s roditeljima, a u trećem koraku uvedene su negativne reakcije na razvod roditelja.

U poduzorku muškarca, u prvom koraku hijerarhijske regresijske analize varijable izbjegavanje i anksioznost s partnerom imaju značajan pozitivan doprinos objašnjenju varijance straha od intimnosti (Tablica 15). Pritom ovi prediktori objašnjavaju 63% varijance kriterija, a relativno veći doprinos ima izbjegavanje u partnerskom odnosu. Ovakvi rezultati u skladu su s polazišnom pretpostavkom, ali i rezultatima nekih prethodnih istraživanja prema kojima je strah od intimnosti u ljubavnom odnosu moguće predvidjeti na temelju izražene anksioznosti i izbjegavanja u odnosu s partnerom (Sobral i Costa, 2015). Drugim riječima, na temelju straha od odbijanja i gubitka druge osobe (anksioznost) te straha od uspostavljanja bliskog odnosa s drugom osobom (izbjegavanje) može se predvidjeti strah od dijeljenja intimnih informacija u ljubavnoj vezi. Ipak, relativno veći doprinos izbjegavanja moguće je objasniti time što se izbjegavanje u bliskom odnosu očituje u izbjegavanju uspostavljanja bliskih odnosa, najčešće zbog smanjene želje za emocionalnom povezanošću s drugom osobom te razvijenom negativnom modelu o drugim osobama (Jerković, 2005). Slično tome, strah od intimnosti reflektira se u strahu od dijeljenja intimnih misli i osjećaja s drugom bliskom osobom (Descutner i Thelen, 1991; Sobral i Costa, 2015). S obzirom na to da se oba konstrukta na neki način reflektiraju u izbjegavanju bliskosti u ljubavnoj vezi, moguće je da sudionici u ovom istraživanju čestice kojima se mjeri strah od intimnosti u ljubavnoj vezi procjenjuju slično kao i čestice kojima se mjeri izbjegavanje u odnosu s ljubavnim partnerom. Primjerice, neke čestice ovih dvaju instrumenata vrlo su slične po svom sadržaju, npr. čestica „*Pokušavam sakriti svoje slabosti od svog partnera*“ (strah od intimnosti) i čestica „*Radije ne pokazujem partneru svoje prave osjećaje*“ (izbjegavanje). Nadalje, što se tiče manjeg, ali također značajnog doprinosa anksioznosti objašnjenju varijance straha od intimnosti, važno je reći da je za anksioznost karakterističan negativan model o sebi koji se očituje u sniženom samopoštovanju i vjerovanju osoba da nisu dovoljno „dobre“ za partnera/icu te da neće biti dovoljno voljeni i poštivani u ljubavnoj vezi (Jerković, 2005). U tom smislu, anksiozni pojedinci u ljubavnoj vezi se mogu ponašati oprezno, pomno paziti na informacije koje dijele s partnerom kako ne bi izgubili njegovo odobravanje (Mahl, 2001). Osim toga, oni mogu izbjegavati dijeliti svoje intimne misli i osjećaje jer ne osjećaju dovoljnu sigurnost u odnosu, odnosno osjećaju konstantan strah da će biti ostavljeni i povrijeđeni pa iz tog razloga ne žele produbljivati svoju ljubavnu vezu niti ostvarivati blisku povezanost s partnerom (Mahl, 2001).

Uvođenjem dimenzija privrženosti roditeljima u drugom koraku regresijske analize u poduzorku muškaraca, dolazi do povećanja objašnjene varijance za 7%, a pritom je jedino doprinos izbjegavanja u odnosu s ocem statistički značajan. Dakle, uz kontrolu anksioznosti i izbjegavanja u partnerskom odnosu, ostali prediktori (*anksioznost u odnosu s ocem, anksioznost i izbjegavanje u odnosu s majkom*) nemaju statistički značajan doprinos. Što se tiče izbjegavanja u odnosu s ocem, značajan doprinos ove varijable možda se može objasniti „važnosti“ odnosa s ocem kod muškaraca. Naime, neka prijašnja istraživanja ističu da kvalitetan i blizak odnos s jednim ili oba roditelja mogu smanjiti nesigurnost i nepovjerenje u odnosu s ljubavnim partnerom (Werner i Silbereisen, 2003). S obzirom na to da je samo kod muškaraca utvrđen statistički značajan doprinos izbjegavanja u odnosu s ocem može se pretpostaviti da je muškarcima možda odnos s ocem „salijentniji“ kad su u pitanju ljubavne veze. Prema teoriji socijalnog učenja, dobar odnos s ocem za sinove može imati važan utjecaj na procese identifikacije i usvajanje različitih rodnih uloga i maskulnosti, a samim time i za njihovo poimanje ljubavnih odnosa (Lamb, 2004). U ovom istraživanju je također utvrđeno da muškarcima nakon razvoda češće kontaktiraju s odsutnim roditeljem (većinom ocem), ali i da su zadovoljniji kvalitetom tog kontakta (Tablica 11), što je u skladu s prijašnjim istraživanjima koja ističu da muškarcima s očevima imaju bolju povezanost (Gullone i Robinson, 2005), ali i da nakon razvoda češće kontaktiraju s ocem (Ottaway, 2010). U skladu s tim, može se reći da je kod muškaraca, na temelju lošije kvalitete odnosa s ocem u vidu izbjegavanja, moguće donekle predvidjeti strah od intimnosti u ljubavnoj vezi.

U trećem koraku, uvođenjem negativnih reakcija na razvod roditelja (*emocionalnih posljedica, samookrivljavanja i neprihvatanja razvoda*) ne dolazi do značajnog povećanja objašnjene varijance, ali dolazi do promjene u strukturi značajnih prediktora kod muškaraca. Konkretno, uvođenjem negativnih reakcija na razvod roditelja u regresijsku analizu anksioznost u odnosu s partnerom prestaje biti statistički značajan prediktor straha od intimnosti. Uzrok tome moguće je pronaći u značajnim interkorelacijama između anksioznosti u odnosu s partnerom i negativnih reakcija na razvod roditelja. Naime, iako je prvotno bilo očekivano da će svi uvršteni prediktori imati značajan pozitivan doprinos objašnjenju varijance straha od intimnosti, posljednji korak hijerarhijske regresijske analize upućuje na značajan doprinos jedino izbjegavanja u partnerskom odnosu i izbjegavanja u odnosu s ocem, a ukupno je prediktorskim varijablama objašnjeno 69% varijance straha od intimnosti kod muškaraca. Uzroke neznačajnosti ostalih prediktora moguće je objasniti interkorelacijama između prediktora (Tablica 14). Konkretno, negativne reakcije na razvod roditelja su pozitivno

povezane s izbjegavanjem u odnosu s ocem, ali i s izbjegavanjem u odnosu s partnerom. Slično tome, dimenzije anksioznost i izbjegavanje u odnosu s majkom pozitivno su povezane s izbjegavanjem u odnosu s partnerom čiji je doprinos objašnjenju varijance kriterija ujedno i najveći. U prilog rezultatima završnog koraka regresijske analize ide i to što su na bivarijatnoj razini povezanosti između neznačajnih prediktora i straha od intimnosti uglavnom niske (Tablica 14).

Slično kao i kod muškaraca, u poduzorku žena, u prvom koraku hijerarhijske regresijske analize varijable izbjegavanje i anksioznost s partnerom imaju značajan pozitivan doprinos objašnjenju varijance straha od intimnosti (Tablica 16). Pritom ovi prediktori objašnjavaju 51% varijance kriterija, a relativno veći doprinos ponovno ima izbjegavanje u partnerskom odnosu. Uvođenjem dimenzija privrženosti u odnosu s roditeljima u drugom koraku dolazi do povećanja objašnjene varijance za skromnih 2%. Pritom je, uz izbjegavanje i anksioznost partneru, još jedino doprinos izbjegavanja u odnosu s majkom statistički značajan. U trećem koraku hijerarhijske regresijske analize, uvođenjem negativnih reakcija na razvod roditelja (*emocionalnih posljedica, samookrivljavanja i neprihvatanja razvoda*) ni kod žena ne dolazi do značajnog povećanja objašnjene varijance, a pritom nije utvrđen statistički značajan doprinos nijednog od uvedenih prediktora. Ukupno gledajući, rezultati zadnjeg koraka regresijske analize pokazuju da objašnjenju varijance straha od intimnosti kod žena značajno pridonose anksioznost i izbjegavanje u odnosu s partnerom te izbjegavanje u odnosu s majkom. Uvedenim prediktorima objašnjeno je 53% varijance kriterija. Kao i u poduzorku muškaraca, izbjegavanje u odnosu s partnerom ima relativno najveći samostalni doprinos objašnjenju varijance straha od intimnosti. Ipak, uz dimenzije privrženosti partneru, kod žena je još jedino doprinos izbjegavanja u odnosu s majkom statistički značajan. Ovakav rezultat moguće je objasniti prirodom odnosa između majki i kćeri. Naime, žene s majkama općenito imaju bliži i topliji odnos nego s očevima te s njima češće razgovaraju o svojim osjećajima, socijalnim odnosima, ali i različitim intimnim problemima (Frank, 2007). Također, neki autori navode da žene s majkama često razgovaraju i o vlastitim ljubavnim odnosima, a svoje ponašanje u ljubavnim vezama prilagođavaju ponašanju svoje majke (Domene, Socholotiu i Young, 2011). U skladu s tim, žene koje imaju loš odnos s majkom te izbjegavaju emocionalnu povezanost s njom vjerojatno će i u svojim ljubavnim vezama iskazivati veći strah od intimnosti i bliskosti s partnerom. Upravo zbog važnosti koju odnos s majkom ima za žene, posebno u vidu usvajanja očekivanja i ponašanja u ljubavnim vezama, one žene koje s majkom imaju lošiju kvalitetu

privrženosti mogu biti sklonije iskazivati strah od dijeljenja vlastitih misli i osjećaja te uspostavljanja bliskosti u ljubavnom odnosu.

5.6. Završna razmatranja

Provedenim istraživanjem ispitivala se aktualna percepcija razvoda roditelja, kao i percipirana negativnost tog iskustva i kvaliteta različitih odnosa u odrasloj dobi. U skladu s tim, jedan od doprinosa provedenog, ali i prethodnog šireg istraživanja je konstrukcija, primjena te analiza latentne struktura dvaju upitnika – Upitnika iskustva razvoda roditelja i Upitnika percipirane socijalne podrške tijekom razvoda na odrasloj djeci razvedenih roditelja. Navedenim upitnicima ispituje se aktualna percepcija različitih vlastitih reakcija na razvod roditelja, kao i aktualna percepcija socijalne podrške obitelji i prijatelja tijekom razvoda. Naime, razvod roditelja predstavlja stresno i traumatično iskustvo čije se posljedice često mogu osjećati i u odrasloj dobi. Primjerice, odnos s roditeljima, ili barem s jednim roditeljem, često biva narušen nakon razvoda, što se kasnije može odraziti na kvalitetu drugih bliskih odnosa, budući da odnosi u djetinjstvu predstavljaju osnovu za sve buduće odnose (Einav, 2014, prema Vučković, 2017). S obzirom na to da razvod roditelja može narušiti kvalitetu privrženosti u djetinjstvu, postavlja se pitanje može li razvod utjecati na kvalitetu kasnijih bliskih odnosa? Dakle, osnovni cilj istraživanja je otkriti u kakvom su odnosu percipirana negativnost razvoda roditelja i kvaliteta kasnijih bliskih odnosa – preciznije kvaliteta privrženosti i strah od intimnosti u ljubavnim vezama. U ovom istraživanju utvrđene su pozitivne povezanosti između nekih negativnih reakcija na razvod roditelja s doživljavanjem anksioznosti i izbjegavanja u bliskim odnosima. Pritom su utvrđene pozitivne povezanosti između anksioznosti i različitih negativnih reakcija na razvod roditelja u svim ispitanim odnosima. Osim toga, anksioznost i izbjegavanje su također pozitivno povezani s kasnijim strahom od intimnosti u ljubavnim vezama. Ovakvi rezultati u skladu su s nekim prijašnjim istraživanjima prema kojima djeca razvedenih roditelja često imaju problema s privrženosti i intimnosti u vlastitim ljubavnim odnosima (Amato, 1996., prema Cui i sur., 2011). Osim toga, Amato i Booth (2001) ističu da djeca razvedenih roditelja imaju veći rizik od vlastitih bračnih nesuglasica i razvoda. Ove informacije korisne su jer upućuju na to da bi oba roditelja nakon razvoda trebala s djetetom poticati redovitu komunikaciju i dati mu do znanja da su dostupna za njegove potrebe te mu pružati osjećaj bliskosti i sigurnosti kako bi se minimalizirali štetni efekti na djetetovu psihološku dobrobit. Ukoliko dijete ne osjeća da su mu roditelji dostupni i ukoliko od njih ili jednog od njih, ne prima dovoljne razine podrške, bliskosti i ljubavi, dijete može razviti nesigurne obrasce privrženosti koji ga onda prate i u odnosima u odrasloj dobi. U ovom

istraživanju je također dobiveno da je veća ukupna socijalna podrška tijekom razvoda povezana s manjim izbjegavanjem i anksioznosti u odnosu s roditeljima što može implicirati da podrška okoline, preciznije obitelji i prijatelja, može ublažiti štetne efekte razvoda na djecu.

Jedno od ograničenja ovog istraživanja je to što je provedeno online na prigodnom uzorku pa je upitna generalizacija rezultata na širu populaciju. Osim toga, istraživanje je također korelacijske prirode pa nije moguće donositi zaključke o uzročno-posljedičnim vezama ispitanih varijabli. Uz navedeno, dobiveni rezultati temelje se na samoiskazima sudionika, od kojih se tražilo da se prisjete razvoda braka roditelja i kvalitete odnosa s roditeljima u djetinjstvu. S obzirom na to da je ova tema prilično specifična i da se iskustvo razvoda roditelja ispituje retrospektivno, u obzir treba uzeti da aktualne procjene negativnosti razvoda mogu biti uvjetovane brojnim drugim faktorima ili događajima koji su se zbili u međuvremenu, primjerice sazrijevanje, načini suočavanja s razvodom, odnos s roditeljima tijekom godina, odnos s ljubavnim partnerima i slično. Osim toga, dobiveni podaci temelje se na percepciji sudionika o nekim njihovim intimnim iskustvima u odnosu s roditeljima i ljubavnim partnerima, što je kod njih možda izazvalo tendenciju davanja socijalno poželjnih i iskrivljenih odgovora. Ovome je moglo pridonijeti i to što je dio podataka prikupljen putem poznanika pa iako je anonimnost bila zagarantirana, moguće je da su neki sudionici ipak davali socijalno poželjne odgovore. Naime, i Milas (2009) navodi da točnost i vjerodostojnost podataka ovisi o svrsi istraživanja i načinu prikupljanja sudionika. Nadalje, važno je još spomenuti da na neka pitanja sudionici nisu ni mogli sasvim precizno odgovoriti. Primjer su djeca čiji su se roditelji razveli kada su bili jako mali, stoga je upitno koliko se uopće sudionici sjećaju tog perioda da bi mogli procjenjivati vlastite reakcije na razvod, kao i odnose u ranoj dobi. Moguće je da su njihove procjene zapravo odraz nekih kasnijih iskustava koji su mogli pridonijeti njihovoj aktualnoj percepciji razvoda roditelja.

Također, još jedno potencijalno ograničenje je što je broj sudionika u pojedinim kategorijama stilova privrženosti (npr. zaokupljeni i plašljivi stil privrženosti) bio nedovoljno velik pa su sudionici morali biti podijeljeni u dvije šire kategorije (sigurno i nesigurno privrženi). S obzirom na to, može se pretpostavljati da su u istraživanju eventualno pristale sudjelovati većinom one osobe koje su zadovoljne odnosom s oba roditelja te kojima sam razvod potencijalno nije bio izrazito negativno iskustvo. U budućim istraživanjima bilo bi korisno pokušati obuhvatiti one osobe koje nakon razvoda imaju relativno loš ili uopće nemaju kontakt s odsutnim roditeljem. Možda bi pri samoj regrutaciji bilo korisno naglasiti da je

poželjno da u istraživanju sudjeluju osobe koje nakon razvoda roditelja ne kontaktiraju s odsutnim roditeljem.

Kao eventualno ograničenje može se istaknuti to što nedostaje kontrolna skupina osoba čiji roditelji nisu razvedeni, na temelju koje bi se mogla napraviti usporedba između skupina u nekim ispitivanim varijablama. Primjerice, na taj bi se način mogla usporediti kvaliteta privrženosti roditeljima i partnerima kod djece iz cjelovitih obitelji i razvedenih obitelji te bismo, ako se razlike pokažu značajnim, mogli biti sigurniji da privrženost zaista može biti pod utjecajem razvoda. Ipak, važno je napomenuti da je fokus ovog istraživanja bio na ciljanoj skupini osoba koje imaju iskustvo razvoda roditelja kako bi se ispitao odnos negativnih reakcija na razvod roditelja i kvalitete kasnijih ljubavnih veza.

Za kraj, potrebno je još reći kako je razvod braka roditelja sve učestalija pojava u suvremenom društvu te je, u skladu s tim, važno i dalje istraživati njegove negativne efekte, kao i odnos s psihološkim funkcioniranjem pojedinca, ne samo neposredno nakon razvoda već i u kasnijim razvojnim razdobljima. S obzirom na to da su i u ovom istraživanju utvrđene neke povezanosti između negativnih reakcija na razvod i kasnije kvalitete privrženosti roditeljima i partneru, kao i neke povezanosti između socijalne podrške i negativnih reakcija na razvod, buduća bi istraživanja trebala nastaviti istraživati potencijalne zaštitne faktore (npr. socijalnu podršku te odnose s članovima obitelji) koji mogu minimalizirati štetne efekte razvoda te pozitivno doprinosti zdravom razvoju i subjektivnoj dobrobiti pojedinca.

6. ZAKLJUČCI

1. Analizom latentne strukture Upitnika iskustva razvoda roditelja utvrđena su tri faktora koja su identificirana kao negativne emocionalne posljedice razvoda, samookrivljanje zbog razvoda i neprihvatanje razvoda roditelja. Ovi faktori definiraju jedan nadređeni faktor koji se odnosi na ukupnu izraženost negativnih reakcija na razvod roditelja. U analizi latentne strukture Upitnika percipirane socijalne podrške tijekom razvoda dobivena su dva faktora koja su identificirana kao socijalna podrška obitelji i socijalna podrška prijatelja, pri čemu dimenzije definiraju jedan faktor višeg reda, koji se odnosi na općenito socijalnu podršku tijekom razvoda. U skladu s rezultatima prethodnih istraživanja (Sobral i Costa, 2015), u analizi latentne strukture Upitnika komponenta straha od intimnosti metodom glavnih komponenti izlučene su dvije komponente, koje se mogu identificirati kao strah od gubitka sebe i strah od gubitka drugog. No, na temelju rezultata hijerarhijske faktorske analize, kao i rezultata analize na zajedničke faktore, u kojoj je dobivena jednofaktorska solucija, u daljnjim analizama korišten je samo ukupni rezultat na cijelom upitniku. U analizi latentne strukture Skraćene verzije Brennanovog Inventara iskustava u bliskim vezama kod svih ispitanih odnosa dobivena je dvofaktorska solucija, a faktori su identificirani kao dimenzija izbjegavanje i dimenzija anksioznost. S obzirom na dobivene rezultate, može se reći da je polazišna pretpostavka potvrđena.
2. Muškarci koji su sudjelovali u ovom istraživanju izvijestili su o, u prosjeku, češćem kontaktu s odsutnim roditeljem te su istovremeno bili i zadovoljniji odnosom s njim. Osim toga, oni također izvještavaju o većoj ukupnoj percipiranoj socijalnoj podršci tijekom razvoda. S druge strane, sudionice u prosjeku iskazuju veće izbjegavanje u odnosu s ocem, dok razlike u strahu od intimnosti u ljubavnim vezama i razlike u ukupnim vlastitim negativnim reakcijama na razvod nisu utvrđene. Dobivene razlike između muških i ženskih sudionika nisu u skladu s polazišnom pretpostavkom.
3. Zbog malog broja sudionika u pojedinim kategorijama privrženosti, očekivani interakcijski efekti za sve stilove privrženosti nisu mogli biti testirani pa su sudionici podijeljeni u dvije kategorije: sigurno i nesigurno privrženi. Utvrđeno je da osobe s nesigurnim stilom privrženosti (zaokupljeni, plašljivi i odbijajući stil) u svim ispitanim odnosima referiraju o većem strahu od intimnosti u ljubavnim vezama u usporedbi sa

sigurno privrženim osobama. Također, muškarci sa sigurnim stilom privrženosti partneru izvještavaju, u prosjeku, o većem strahu od intimnosti u ljubavnim vezama nego žene sa sigurnim stilom privrženosti.

4. U skladu s očekivanjima, količina kontakta i zadovoljstvo kvalitetom kontakta s roditeljem s kojim sudionici nisu živjeli nakon razvoda međusobno su umjereno pozitivno povezani u poduzorku muškaraca te nisko pozitivno povezani u poduzorku žena. Navedene varijable nisko su negativno povezane s izbjegavanjem u odnosu s ocem i kod muškaraca i kod žena. Kod muškaraca su također čestina fizičkog kontakta, ali i kontakta općenito s odsutnim roditeljem nisko pozitivno povezane s anksioznosti u odnosu s ocem. U skladu s pretpostavkom, negativne reakcije na razvod roditelja su nisko pozitivno povezane sa strahom od intimnosti u ljubavnim vezama te anksioznosti i izbjegavanjem u odnosu s partnerom i kod muškarca i kod žena. Socijalna podrška tijekom razvoda umjereno je negativno povezana s negativnim reakcijama na razvod te nisko negativno povezana sa strahom od intimnosti i izbjegavanjem i anksioznosti u svim ispitanim bliskim odnosima i kod muškaraca i kod žena, što je u skladu s očekivanjima. Također, u skladu s pretpostavkom i strah od intimnosti je pozitivno povezan s dimenzijama izbjegavanje i anksioznost kod svih ispitanih odnosa. Pritom su visoke pozitivne povezanosti utvrđene jedino između straha od intimnosti i izbjegavanja u odnosu s partnerom. Konačno, u poduzorku žena, dimenzije anksioznost i izbjegavanje u odnosu s partnerom su pozitivno povezane s istim dimenzijama u odnosu s roditeljima. Kod muškaraca je dobiven isti obrazac povezanosti između anksioznosti u različitim bliskim odnosima, no povezanost izbjegavanja u odnosu s roditeljima i partnerom i nije utvrđena.
5. Dimenzije privrženosti partneru i roditeljima te reakcije na razvod roditelja objašnjavaju 69% varijance straha od intimnosti kod muških sudionika te 53% kod ženskih sudionika istraživanja. U skladu s pretpostavkom, dimenzije privrženosti partneru pokazale su se značajnim pozitivnim prediktorima straha od intimnosti i kod muških i kod ženskih sudionika. No, kada su u skup prediktora dodane dimenzije privrženosti roditeljima (anksioznost i izbjegavanje) i negativne reakcije na razvod roditelja (emocionalne posljedice razvoda, samookrivljavanje i neprihvatanje razvoda), kod muških sudionika su jedino izbjegavanje u partnerskom odnosu i izbjegavanje ocu bili značajni pozitivni prediktori straha od intimnosti. Kada su isti prediktori dodani u analizu na ženskim

sudionicima, uz dimenzije privrženosti partneru, jedino se izbjegavanje u odnosu s majkom pokazalo značajnim pozitivnim prediktorom straha od intimnosti.

7. LITERATURA

- Ajduković, D. (1995). *Programi psihosocijalne pomoći prognanoj i izbjegloj djeci*. Društvo za psihološku pomoć, Zagreb.
- Amato, P. (2000). The Consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and Family*, 62, 1269-1287.
- Amato, P. i Booth, P. (2001). Children of divorce in the 1990S: An update of the Amato and Keith (1991) meta-analysis. *Journal of Family Psychology*, 15, 355-370.
- Amato, P. R. (2010). Research on divorce: Continuing trends and new developments. *Journal of Marriage and Family*, 72, 650-666.
- Amato, P. R. (2012). The consequences of divorce for adults and children: An update. *Društvena istraživanja*, 23(1), 5-24.
- Arambašić, L. (2000). Stresni i traumatski događaji te gubitci u dječjoj dobi. *Dijete i društvo*, 2, 175-186.
- Bartholomew, K. (1990). Avoidance of intimacy: An attachment perspective. *Journal of Social and Personal Relationships*, 7(2), 147-178.
- Bartholomew, K. i Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: a test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2), 226.
- Branch-Harris, C. i Cox, A. (2015). *The effects of parental divorce on young adults attitudes towards divorce*. Carbondale: Honor Theses
- Bretherton, I. i Munholland, K. A. (2008). Attachment theory within a modern evolutionary framework. U: J. Cassidy i P. R. Shaver (ur.), *Handbook of attachment: Theory, research and clinical applications* (str. 102-131). New York: The Guilford Press.
- Buljan Flander, G., Jelić Tuščić, S. i Matešković, D. (2014). Visokokonfliktni razvodi: djeca u središtu sukoba. U: A. Brajša Žganec, J. Lopižić i Z. Penezić (ur.), *Psihološki aspekti suvremene obitelji, braka i partnerstva* (str. 375-394). Zagreb: Naklada Slap.
- Buljan Flander, G., Štimac, D. i Ćorić Špoljar, R. (2013). Podrška obitelji i prijatelja kao čimbenik prilagodbe djeteta na razvod roditelja. *Klinička psihologija*, 6(1-2), 63-76.

- Carnelley, K. B., Pietromonaco, P. R. i Jaffe, K. (1996). Attachment, caregiving, and relationship functioning in couples: Effects of self and partner. *Personal Relationships*, 3(3), 257-278.
- Caron A., Lafontaine M. F., Bureau J. F. Levesque C. i Johnson S. M. (2012). Comparisons of close relationships: An evaluation of relationship quality and patterns of attachment to parents, friends and romantic partners in young adults. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 44(4), 245-256.
- Cartwright, C. (2005). Young adults' perceptions of the impact of parental divorce: You want to know how it affected me? *Journal of Divorce and Remarriage*, 44, 125-143.
- Crowell, J. A., Fraley, R. C. i Shaver, P. R. (1999). Measurement of individual differences in adolescent and adult attachment. U: J. Cassidy i P. R. Shaver (ur.), *Handbook of attachment: Theory, research and clinical applications* (str. 599-634). New York: The Guilford Press.
- Cui, M., Fincham, F. D. i Durtschi, J. A. (2011). The effect of parental divorce on young adults' romantic relationship dissolution: What makes a difference? *Personal Relationships*, 18(3), 410-426.
- Čavarović-Gabor, B. (2008). Razvod braka roditelja i simptomi traume kod djece. *Ljetopis socijalnog rada 2008.*, 15(1), 69-91.
- Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga.
- Davison, G. C. i Neale, J. M. (1999). *Psihologija abnormalnog doživljavanja i ponašanja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Del Giudice, M. (2011). Sex differences in romantic attachment: A meta-analysis. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 37(2), 193-214.
- Delač, I. (2007). *Stavovi srednjoškolaca prema braku i razvodu s obzirom na cjelovitost obitelji i kvalitetu odnosa među roditeljima*. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

- Demo, D. H. i Ganong, L. H. (1994). Divorce. U: P. C. McKenry i S. J. Price (ur.), *Families and change: Coping with stressful events* (str. 197-218). Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc.
- Descutner, C. J. i Thelen, M. H. (1991). Development and validation of a Fear-of-Intimacy Scale. *Psychological Assessment: A Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 3(2), 218.
- Domene, J. F., Socholotiuk, K. D. i Young, R. A. (2011). The early stages of the transition to adulthood: Similarities and differences between mother-daughter and mother-son dyads. *Qualitative Research in Psychology*, 8(3), 273-291.
- Doyle, A. B., Lawford, H. i Markiewicz, D. (2009). Attachment style with mother, father, best friend, and romantic partner during adolescence. *Journal of Research on Adolescence*, 19(4), 690-714.
- Eurostat (2019). *Marriage and divorce statistics*, preuzeto 14.05.2020 s https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Marriage_and_divorce_statistics
- Fabricius, W. V. i Hall, J. A. (2000). Young adults' perspectives on divorce: Living arrangements. *Family Court Review*, 38(4), 446-461.
- Fagan, P. F. i Churchill, A. (2012). The effects of divorce on children. *Marriage and Religion Institute*, 12, 1-48.
- Farndale, F., Burton-Smith, R., Montgomery, I. i Shute, R. (2003). Anxiety in adolescents: The contribution of parental divorce, parental conflict and quality of attachment to parents and peers. *Australian Journal of Psychology*, 55, 226.
- Feeney J. A. (1999). Adult romantic attachment and couple relationships. U: J. Cassidy i P. R. Shaver (ur.), *Handbook of attachment: Theory, research and clinical applications* (str. 335-377). New York: The Guilford Press.
- Fereža, T. (2015). *Dobrobit djece rastavljenih roditelja*. Neobjavljeni završni rad. Osijek: Odsjek za psihologiju Sveučilišta Josip Juraj Strossmayer u Osijeku.
- Fraley R. C. (2002). Attachment stability from infancy to adulthood: meta-analysis and dynamic modeling of developmental mechanisms. *Personal and Social Psychology Review*, 6, 123-151.

- Fraley R. C., Waller N. G. i Brennan K. A. (2000). An item response theory analysis of self reports measures of adult attachment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(2), 350-365.
- Fraley, R. C. i Shaver, P. R. (2000). Adult romantic attachment: Theoretical developments, emerging controversies, and unanswered questions. *Review of General Psychology*, 4(2), 132.
- Fraley R. C., Roisman G .I., Booth-Laforce C., Tresh Owen M. i Holland A. S. (2013). Interpersonal and genetic origins of adult attachment styles: A longitudinal study from infancy to early adulthood. *Journal of Personality and Social Psychology*, 104 (5), 817.
- Frank, H. (2007). Young adults' relationship with parents and siblings: The role of marital status, conflict and post-divorce predictors. *Journal of Divorce and Remarriage*, 46(3-4), 105-124.
- Gabardi, L. i Rosen, L. (1993). Intimate relationships: College students from divorced and intact families. *Journal of Divorce and Remarriage*, 18(3-4), 25-56.
- Greenfiled, S. i Thelen, M. (1997). Validation of the Fear of Intimacy Scale with a Lesbian and Gay Male Population. *Journal of Social and Personal Relationships*, 14, 707-716.
- Guerrero, L. K. (1996). Attachment-style differences in intimacy and involvement: A test of the four-category model. *Communications Monographs*, 63(4), 269-292.
- Gullone, E. i Robinson, K. (2005). The inventory of parent and peer attachment - Revised (IPPA-R) for children: a psychometric investigation. *Clinical Psychology & Psychotherapy: An International Journal of Theory and Practice*, 12(1), 67-79.
- Hazan, C. i Shaver, P. R. (1994). Attachment as an organizational framework for research on close relationships. *Psychological Inquiry*, 5(1), 1-22.
- Heerde, J. A. i Hemphill, S. A. (2017). Examination of associations between informal helpseeking behavior, social support, and adolescent psychosocial outcomes: A metaanalysis. *Developmental Review*, 47, 44-62.
- Hetherington, E. M. (2003). Social support and the adjustment of children in divorced and remarried families. *Childhood*, 10(2), 217-236.

- Hewstone, M., Stroebe, W. i Jonas, K. (2012). *An Introduction to Social Psychology*. New Jersey: John Wiley and Sons, Inc.
- Hook, M. K., Gerstein, L. H., Detterich, L. i Gridley, B. (2003). How close are we? Measuring intimacy and examining gender differences. *Journal of Counseling and Development*, 81(4), 462-472.
- Hu, L. T. i Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6(1), 1-55.
- Jerković, V. (2005). *Privrženost i psihološka prilagodba studenata*. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Kalmijn, M. (2012). Long-Term Effects of Divorce on Parent-Child Relationships: Within Family Comparisons of Fathers and Mothers. *European Sociological Review*, 29 (5), 888– 898.
- Kamenov, Ž. i Jelić, M. (2003). Validacija instrumenta za mjerenje privrženosti u različitim vrstama bliskih odnosa: Modifikacija Brennanova Inventara iskustava u bliskim vezama. *Suvremena psihologija*, 6 (1).
- Kaplan, T.F. (2016). *Romantic relationship patterns in young adults from divorced versus always-married families*. Diplomski rad. Tucson, AZ: The University of Arizona.
- Karney, B. R. i Bradbury, T. N. (1995). The longitudinal course of marital quality and stability: A review of theory, method, and research. *Psychological Bulletin*, 118(1), 3-34.
- Klarin, M. (2006). *Razvoj djece u socijalnom kontekstu: roditelji, vršnjaci, učitelji - kontekst razvoja djeteta*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Kokorić, B. S. (2006). Uloga roditeljske skrbi u formiranju stilova privrženosti djece u djetinjstvu i odrasloj dobi. *Dijete i društvo*, 8 (1), 65-84.
- Kooiman, C. G., Klaassens, E. R., van Heloma Lugt, J. Q. i Kamperman, A. M. (2013). Psychometrics and validity of the Dutch Experiences in Close Relationships–Revised (ECR–R) in an outpatient mental health sample. *Journal of Personality Assessment*, 95(2), 217-224.

- Kretschmer, T., Vollerbergh, W. i Oldhinkel, A.J. (2015). Parent–child positivity and romantic relationships in emerging adulthood: Congruence, compensation, and the role of social skills. *International Journal of Behaviour Development*, 39, 1-13.
- Kurtz, L. (1994). Psychosocial coping resources in elementary school-age children of divorce. *American Journal of Orthopsychiatry*, 64(4), 554-563.
- Lacković-Grgin, K. (2000). *Stres u djece i adolescenata*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Lamb, M. E. (2004). *The role of father in child development*. New Jersey: John Wiley and Sons, Inc.
- Lamb, M. E., Sternberg, K. J. i Thompson, R. A. (1997). The effects of divorce and custody arrangements on children's behavior, development, and adjustment. *Family Court Review*, 35(4), 393-404.
- Lee, C. M., i Bax, K. A. (2000). Children's reactions to parental separation and divorce. *Journal of Paediatrics and Child Health*, 5(4), 217-218.
- Lloyd, M.A., Dunn, D.S. i Hammer, E.Y. (2009). *Psychology applied to modern life: Adjustment in the 21st century*. Wadsworth: Cengage Learning.
- Macuka, I. i Jurkin, M. (2014). Odnos sukoba roditelja i psihosocijalnih problema mlađih adolescenata.. *Ljetopis socijalnog rada*, 21(1), 65-84.
- Mahl, D. (2001). The influence of parental divorce on the romantic relationship beliefs of young adults. *Journal of Divorce and Remarriage*, 34, 89-112.
- Matić, K. i Čubela Adorić, V. (2019). Adult children perceptions of parental divorce and relationship with parents before and after the divorce: A retrospective study with Croatian participants. Rad prezentiran na: 8th International Congress of Psychologists of Slovenia, 19-21. rujna 2019., Zreče, Slovenija.
- McKenry, P.C. i Price, S.J. (1994). *Families Coping With Problems and Change*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Medić, M. (2014). *Privrženost roditeljima i partnerima kod studenata čiji roditelji ne žive zajedno*. Neobjavljeni diplomski rad. Zadar: Odjel za psihologiju Sveučilišta u Zadru.

- Mikulincer M. i Shaver P. R. (2012). Adult attachment orientations and relationships processes. *Journal of Family Theory and Review*, 4, 259-247.
- Mikulincer, M. i Shaver, P. R. (2007). *Attachment in adulthood: Structure, dynamics, and change*. New York: The Guilford Press.
- Milas, G. (2009). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap
- Molnar J. (2012). *Rana privrženost i privrženost u prijateljskim i romantičnim odnosima*. Neobjavljeni diplomski rad. Osijek: Odsjek za psihologiju Sveučilišta Josip Juraj Strossmayer u Osijeku.
- Moore, G. (1990.), Structural Determinants of Men's and Women's Personal Networks. *American Sociological Review*, 55 (5), 726-735.
- Neale, B. i Flowerdew, J. (2007). New structures, new agency: The dynamics of child-parent relationships after divorce. *The International Journal of Children's Rights*, 15(1), 25-42.
- Ottaway, A. (2010). The impact of parental divorce on the intimate relationships of adult offspring: a review of the literature. *Graduate Journal of Counseling Psychology*, 2(1), 5.
- Rajčić, K. (2015). *Usporedba analize glavnih komponenti i faktorske analize*. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: Matematički odsjek Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
- Ritchie, J. (2001). Children in changing families: Life after parental separation. *New Zealand Journal of Psychology*, 30(2), 87.
- Ručević S. i Mihalj I. (2013). Privrženost u adolescenciji–odnos kvalitete, stilova i dimenzija privrženosti: Usporedba djevojaka i mladića. *Psihologijske teme*, 22 (1), 69-91.
- Rueger, S. Y., Malecki, C. i Demaray, M. K. (2010). Relationship between multiple sources of perceived social support and psychological and academic adjustment in early adolescence: Comparison across gender. *Journal of Youth Adolescence*, 39, 47-61.

- Sanković, K. (2005). *Ispitivanje razlika u percepciji roditeljskog prihvaćanja i odbijanja kod studenata različite privrženosti u ljubavnim vezama*. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Schachner D. A., Shaver P. R. i Gillath O. (2008). Attachment style and long-term singlehood. *Personal Relationships*, 15, 479-491.
- Scharfe, E. i Cole, V. (2006). Stability and change of attachment representations during emerging adulthood: An examination of mediators and moderators of change. *Personal Relationships*, 13, 363-374.
- Scott, R. L. i Cordova, J. V. (2002). The influence of adult attachment styles on the association between marital adjustment and depressive symptoms. *Journal of Family Psychology*, 16, 199–208.
- Sheehan, G., Darlington, Y., Noller, P. i Feeney, J. (2004). Children`s perceptions of their sibling relationships during parental separation and divorce. *Journal of Divorce and Remarriage*. 41(1/2), 69-94.
- Silitsky, D. (1997). Correlates of psychosocial adjustment in adolescents from divorced families. *Journal of Divorce and Remarriage*, 26(1-2), 151-169.
- Sirvanli-Ozen, D. (2005). Impacts of divorce on the behavior and adjustment problems, parenting styles and attachment styles of children. *Journal of Divorce and Remarriage*, 42(3-4), 127-151.
- Sobral, M. P. i Costa, M. E. (2015). Development of the Fear of Intimacy Components Questionnaire (FICQ). *European Journal of Psychological Assessment*, 31(4), 302-309.
- Spruijt, E., DeGoede, M. i Vandervalk, I. (2001). The well-being of youngsters coming from six different family types. *Patient Education and Counseling*, 45(4), 285-294.
- Strong, B. i Cohen, T. F. (2013). *The marriage and family experience: Intimate relationships in a changing society*. Wadsworth: Cengage Learning.
- Štajduhar, A. (2017). *Utjecaj razvoda braka roditelja na socio-emocionalni razvoj djece*. Neobjavljeni završni rad. Osijek: Odsjek za psihologiju Sveučilišta Josip Juraj Strossmayer u Osijeku.

- Tabachnik, B. G. i Fidell, S. L. (2007). *Discriminant analysis. Using multivariate statistics*. Boston: Pearson Education Inc.
- Thelen, M. H., Vander Wal, J. S., Thomas, A. M. i Harmon, R. (2000). Fear of intimacy among dating couples. *Behavior Modification*, 24(2), 223-240.
- Vangelisti, A. L. i Beck, G. (2007). Intimacy and fear of intimacy. U: L. L'Abate (ur.), *Low-cost approaches to promote physical and mental health* (str. 395-414). New York: Springer.
- Vasta, R., Haith, M. M. i Miller, S. A. (1997). *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Vučković, L. (2017). *Povezanost kvalitete obiteljskih odnosa s očekivanjima od romantičnih veza kod mladih*. Neobjavljeni diplomski rad. Rijeka: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Rijeci.
- Wagner Jakab, A. (2008). Obitelj-sustav dinamičnih odnosa u interakciji. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 44(2), 119-128.
- Wallerstein, J.S. (2005). Growing up in the divorced family. *Clinical Social Work Journal*, 33(4), 401-418.
- Wei M., Russell D. W., Mallinckrodt B. i Vogel D. L. (2007). The experience in close relationships scale (ECR) – short form: Reliability, validity and factor structure. *Journal of Personality Assessment*, 88 (2), 187-204.
- Weigel, D. J. (2007). Parental divorce and the types of commitment-related messages people gain from their families of origin. *Journal of Divorce and Remarriage*, 47(1/2), 15-32.
- Weinfield N. S., Sroufe L. A., Egeland B. i Carlson E. A. (1999). The nature of individual differences in infant-caregiver attachment. U: J. Cassidy i P.R. Shaver (ur.), *Handbook of attachment: Theory, research and clinical applications* (str.68-88). New York: The Guilford Press.
- Werner, N. E. i Silbereisen, R. K. (2003). Family relationship quality and contact with deviant peers as predictors of adolescent problem behaviors: The moderating role of gender. *Journal of Adolescent Research*, 18(5), 454-480.

- Wolchik, S. A., Sandler, I. N., Millsap, R. E., Plummer, B. A., Greene, S. M., Anderson, E. R., i Haine, R. A. (2002). Six-year follow-up of preventive interventions for children of divorce: A randomized controlled trial. *Jama*, 288(15), 1874-1881.
- Zill, N., Morrison, D. R. i Coiro, M. J. (1993). Long-term effects of parental divorce on parent-child relationships, adjustment, and achievement in young adulthood. *Journal of Family Psychology*, 7(1), 91-103.
- Zoroja, A. (2017). *Odnos percepcije roditeljskog prihvaćanja-odbijanja, straha od intimnosti u odnosima, psihološke prilagodbe te razine samopoštovanja*. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Fakulteta hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu.
- Zvizdić, S. (2015). *Socijalna podrška i rezilijencija kod djece i adolescenata*. Sarajevo: Filozofski fakultet u Sarajevu.

8. PRILOZI

Tablica A Prikaz rezultata *t*-testova kojim su ispitane razlike u nekim deskriptivnim parametrima uzorka

varijable			<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
Dob	Muškarci (<i>N</i> =100)	Žene (<i>N</i> =244)			
	M=25.27	M=22.75	3.98	342	.00
	U ljubavnom odnosu (<i>N</i> =208)	Slobodni (<i>N</i> =136)			
	M=24.88	M=21.35	-6.21	342	.00
Dob u vrijeme razvoda	Muškarci	Žene			
	M=10.59	M=11.34	-1.16	342	.25
	U ljubavnom odnosu	Slobodni			
	M=10.96	M=11.38	0.70	342	.48
Odnos s majkom nakon razvoda	Skrbnik-majka (<i>N</i> =290)	Skrbnik-otac (<i>N</i> =42)			
	M=10.73	M=11.79	-1.22	330	.22
Odnos s ocem nakon razvoda	Muškarci	Žene			
	M=5.97	M=5.43	2.54	342	.00
Odnos s ocem nakon razvoda	M=4.91	M=3.93	4.21	342	.00

Napomena: Odnos s roditeljima nakon razvoda procjenjivan je na skali od 0 (u potpunosti negativan) do 7 (u potpunosti pozitivan)

Tablica B Rezultati hijerarhijske faktorske analize Upitnika iskustva razvoda roditelja (*N* = 344).

Čestice	S1	P1	P2	P3
1.	.49	-.10	.64	.02
2.	.52	-.11	.57	.12
3.	.49	.08	.65	-.20
4.	.53	.06	.64	-.13
6.	.53	.20	.34	-.02
7.	.60	.60	.03	-.13
8.	.64	.56	-.01	-.00
9.	.64	.41	-.03	.18
10.	.62	.63	-.03	-.09
11.	.39	-.07	-.04	.50
12.	.57	.17	.03	.33
13.	.58	.28	-.07	.30
14.	.48	-.02	-.06	.54

Napomena: S – sekundarni faktor, P– primarni faktori

Tablica C Rezultati analize pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije Upitnika iskustva razvoda roditelja ($N = 344$).

Čestice	r_{it}
1. Razvod roditelja za mene je bio traumatično iskustvo.	.55
2. Razvod roditelja za mene je bio bolno iskustvo.	.58
3. Tijekom razvoda roditelja osjećao/la sam se zapostavljeno.	.58
4. Tijekom razvoda roditelja osjećao/la sam se usamljeno.	.62
6. Osjećao/la sam se odbačeno zbog razvoda svojih roditelja.	.60
7. Osjećao/la sam se krivim za razvod svojih roditelja.	.64
8. Bio/la sam ljut na sebe zbog razvoda svojih roditelja.	.67
9. Pitao/la sam se jesam li mogao/la spriječiti razvod svojih roditelja.	.65
10. Ponekad sam optuživao/la sebe zbog razvoda roditelja.	.65
11. Nakon razvoda roditelja osjetio/la sam olakšanje.*	.34
12. Trudio/la sam se učiniti sve kako bi se moji roditelji pomirili.	.56
13. Mislio/la sam ako budem dobar/a da će se moji roditelji pomiriti.	.57
14. Mislio sam da je razvod mojih roditelja ispravna odluka.*	.44
Cronbach α	.88

Napomena: * - obrnuto bodovane čestice

Tablica D Rezultati hijerarhijske faktorske analize Upitnika percipirane socijalne podrške tijekom razvoda ($N = 344$).

Čestice	S1	P1	P2
1.	.59	-.10	.63
2.	.61	-.08	.64
3.	.60	.55	-.01
4.	.61	.65	-.10
5.	.66	.61	-.01
6.	.61	.51	.04
7.	.62	.64	-.09
8.	.68	.15	.46
9.	.65	.00	.58
10.	.67	.59	.01
11.	.61	.34	.21

Napomena: S – sekundarni faktor, P – primarni faktori

Tablica E Rezultati analize pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije Upitnika percipirane socijalne podrške tijekom razvoda ($N = 344$).

<i>Čestice</i>	r_{it}
1. Tijekom razvoda roditelja osjećao sam podršku od strane svoje uže obitelji (brat/sestra, bake, djedovi).	.57
2. Tijekom razvoda roditelja osjećao sam razumijevanje od strane svoje uže obitelji.	.60
3. Tijekom razvoda roditelja moji prijatelji su mi pružali podršku.	.73
4. Mogao sam o razvodu svojih roditelja razgovarati sa svojim prijateljima.	.75
5. Tijekom razvoda roditelja osjećao sam razumijevanje od svojih prijatelja.	.80
6. Kada sam želio razgovarati o razvodu svojih roditelja, imao sam s kim o tome pričati.	.73
7. Mogao sam se povjeriti svojim prijateljima kada sam bio zabrinut/a oko razvoda svojih roditelja.	.75
8. Mogao sam se povjeriti nekome iz svoje obitelji kada sam bio zabrinut/a oko razvoda svojih roditelja.	.73
9. Članovi moje obitelji pružali su mi ohrabrenje kada mi je bilo teško zbog razvoda roditelja.	.66
10. Moji prijatelji pružali su mi ohrabrenje kada mi je bilo teško zbog razvoda roditelja.	.81
11. Ukoliko mi je trebala pomoć, znao/la sam da je imam gdje potražiti.	.71
Cronbach α	.93

Tablica F Rezultati eksploratorne faktorske analize Upitnika komponenata straha od intimnosti metodom glavnih komponenti ($N = 344$).

<i>Čestice</i>	r_{IF1}	r_{IF2}
1. Radije ne pokazujem partneru određene aspekte moje osobnosti.	.67	.42
2. U vezi mi najviše smeta kada osjećam da partner ulazi u moj osobni prostor.	.30	.73
3. Pokušavam sakriti svoje slabosti od svog partnera.	.75	.30
4. Ne volim se opravdavati svome partneru.	.01	.79
5. Ponekad skrivam istinu kako se moj partner ne bi razočarao.	.69	.19
6. Kada moram donijeti neke osobne odluke, radije ih donosim bez partnera.	.37	.66
7. Kako bih izbjegao/la da moj partner loše misli o meni, postoje stvari koje ne pokazujem / govorim.	.85	.24
8. Smeta mi kad se moram prilagoditi svom partneru.	.28	.66
9. Osjećam da bi moj partner mogao dobiti negativnu sliku o meni ukoliko zna sve o meni.	.84	.16
10. Pokušavam očuvati svoj osobni prostor zato osiguravam svoju autonomiju.	.45	.64
Svojevrsna vrijednost	3.41	2.82
% objašnjene zajedničke varijance	34.11	28.22

Tablica G Rezultati hijerarhijske faktorske analize Upitnika komponenata straha od intimnosti ($N = 344$).

<i>Čestice</i>	S1	P1	P2
1.	.68	.37	.12
2.	.65	.02	.45
3.	.66	.46	.01
4.	.50	-.21	.58
5.	.56	.45	-.05
6.	.65	.09	.38
7.	.68	.55	-.06
8.	.59	.03	.40
9.	.63	.57	-.11
10.	.69	.15	.34

Napomena: S – sekundarni faktor, P – primarni faktori

Tablica H Rezultati konfirmatorne faktorske analize i analize pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije
Upitnika komponenata straha od intimnosti ($N = 344$).

<i>Čestice</i>	r_{IF}
1. Radije ne pokazujem partneru određene aspekte moje osobnosti.	.76
2. U vezi mi najviše smeta kada osjećam da partner ulazi u moj osobni prostor.	.64
3. Pokušavam sakriti svoje slabosti od svog partnera.	.75
4. Ne volim se opravdavati svome partneru.	.44
5. Ponekad skrivam istinu kako se moj partner ne bi razočarao.	.62
6. Kada moram donijeti neke osobne odluke, radije ih donosim bez partnera.	.65
7. Kako bih izbjegao/la da moj partner loše misli o meni, postoje stvari koje ne pokazujem / govorim.	.80
8. Smeta mi kad se moram prilagoditi svom partneru.	.57
9. Osjećam da bi moj partner mogao dobiti negativnu sliku o meni ukoliko zna sve o meni.	.73
10. Pokušavam očuvati svoj osobni prostor zato osiguravam svoju autonomiju.	.71

Tablica I Razlike u rezultatima na Upitniku komponenata straha od intimnosti s obzirom na stil privrženosti partneru: rezultati Fisher LSD post-hoc testa ($N = 344$)

	1. ($M=23.47$)	2. ($M=29.92$)	3. ($M=20.35$)	4. ($M=30.78$)
1. Muškarci - sigurna privrženost	-	.00	.02	.00
2. Muškarci - nesigurna privrženost			.00	.47
3. Žene - sigurna privrženost				.00
4. Žene - nesigurna privrženost				-

Tablica J Razlike u rezultatima na Upitniku komponenata straha od intimnosti s obzirom na stil privrženosti ocu: rezultati Fisher LSD post-hoc testa ($N = 344$)

	1. ($M=23.20$)	2. ($M=27.76$)
1. Sigurna privrženost	-	.00
2. Nesigurna privrženost		-

Tablica K Razlike u rezultatima na Upitniku komponenata straha od intimnosti s obzirom na stil privrženosti majci: rezultati Fisher post-hoc testa ($N = 344$)

	1. ($M=24.06$)	2. ($M=30.78$)
1. Sigurna privrženost	-	.00
2. Nesigurna privrženost		-